

Nordhordland – en identitetsregion?

En studie av demokratisering av kulturminneforvaltningen i et regionalt perspektiv.

Kristian Øygarden

Vår 2016

Masteroppgave ved region og regionalisering

Instituttet for Arkeologi, Historie, Kultur- og Religionsvitenskap

Universitet i Bergen

Førord

Arbeidet med denne oppgaven har vært en lang og lærerik prosess. Det har vært en del nye ting å sette seg inn i og utføre, som f. eks. forskningsintervjuer, men jeg har fått mange nyttige erfaringer som jeg kan ta med meg videre. Temaet på oppgaven ble valgt fordi jeg er opptatt av historie, og har bakgrunn fra arkeologi. Jeg har lyst å se hva kulturminner har å si for identiteten til mennesker.

Det er mange som fortjener en takk for å ha hjulpet meg med oppgaven og gjort det mulig for meg å levere denne oppgaven.

Jeg vil først rette en stor takk til min veileder Randi Barndon for at hun alltid har lagt til rette for god veiledning og givende faglige samtaler.

Jeg vil også rette en stor takk til Museumssenteret i Hordaland og dets direktør Atle Ove Martinussen for veiledning, faglige innspill og støtte.

Jeg vil takke mine medstudenter som har lest og kommentert tekstene mine på masterseminaret. En spesiell takk til seminarleder Knut Grove for kommentarer på masterseminaret og for nyttig gjennomgang av oppgaven.

Jeg vil også rette en stor takk til mamma og pappa som har vært til stor hjelp for å løfte oppgaven språklig.

Til sist hjertelig takk til alle informantene mine som har stilt opp og velvillig svart på spørsmålene mine og dermed gjort denne oppgaven mulig.

Tusen hjertelig takk!

Kristian.

Abstract

The building of national identity has been important in the building of a nation, and cultural heritage has been an important aspect of this process. In Norway, the use of cultural heritage to promote a national identity has been less important in later years. The focus has shifted in regards to the governmental heritage policy. It no longer just seeks to preserve the cultural heritage, but to use it in business development, employment, tourism and other purposes. It's the responsibility of the regional government (Fylkeskommunen) to care for the cultural heritage. Is it then possible to use the cultural heritage to promote regional identity, and in this strengthen the region?

In this thesis I study the region of Nordhordland, north of Bergen. By looking at four case studies I will try to see if it's possible to use these to promote regional identity. To learn more of these cases that I've chosen I conducted interviews with those that were responsible for the project and some that were volunteering. To properly analyse my case studies I look at intangible cultural heritage and what I have called democratization of the heritage policy. By this I mean the involvement of more volunteers in the cultural heritage work. In the last chapter I discuss Nordhordland as a region, and how strong their regional identity is.

In my discussion and analysis of Nordhordland, I find that it has a strong local identity, but by contrast has weak regional identity. By analysing my case studies I find that it is possible to use these to further the regional identity, but since the local identity is strong in Nordhordland, it is important that there are regional developers to promote the projects and put them in to a regional focus.

Innholdsfortegnelse:

Forord	ii
Abstract	iii
Innholdsfortegnelse:	iv
Figurliste:	viii
1. Innledning.....	1
1.1 Oppgavens struktur	2
1.2 Tema og problemstilling	3
1.3 Internasjonale konvensjoner og nasjonale lover	4
1.4 Forskningshistorie	6
1.5 Oppsummering	10
2. Teoretisk tilnærming	11
2.1 Region og regionalisering	11
2.1.1 Region	11
2.1.2 Regionalisering.....	13
2.2 Identitet.....	14
2.3 Regional identitet	15
2.4 Kulturminner og verdiskapning	17
2.5 Demokratisering av kulturminneforvaltningen	19
2.6 Oppsummering	22
3. Metode.....	23
3.1 Metodevalg	23
3.1.1 Kvalitativ semi-strukturert forskningsintervju	23
3.1.2 Deltagende observasjon.....	24
3.1.3 Bruk av kilder	25

3.1.4 Bruk av kvalitative metoder	25
3.2 Valg av informanter	26
3.3 Intervju	26
3.4 Behandling av materialet.....	27
3.5 Ethiske spørsmål ved forskning	28
3.6 Sekundær og upublisert materialet	30
4. Nordhordland og Museumssenteret i Hordaland	31
4.1 Nordhordland	31
4.2 Museumssenteret i Hordaland.....	36
4.2.1 Norsk Trikotasjemuseum.....	37
4.2.2 Bevaringstjenesta.....	38
4.2.3 Kulturverntjenesten	39
4.2.4 Lyngheisenteret	39
4.2.5 Vestnorsk Utvandringssenter.....	40
4.2.6 Osterøy Museum	41
4.2.7 Havråtunet	41
4.3 Oppsummering	42
5. Fra Fellesmagasin til Sildaprojektet. Et blikk på prosjektene	43
5.1 Fellesmagasinet for Nordhordland – et magasin for gjenstander.....	43
5.2 Strilamuseet	46
5.3 Steinaldersenteret og steinalderstien	48
5.4 Sildaprojektet.....	50
6. Kulturarv og regional identitet	53
6.1 Immateriell kulturarv og regional identitet	53
6.2 Kulturminner og verdiskapning i en regional setting.....	56
6.2.1 Strilamuseet.....	56

6.2.2 Steinaldersenteret	58
6.2.3 Sildaprojektet	60
6.2.4 Bruk av kulturminner og verdiskapningsbegrepet.....	61
6.3 Demokratisering av kulturminneforvaltningen og regionen	62
6.3.1 Fellesmagasinet for Nordhordland	62
6.3.2 Strilamuseet	63
6.3.3 Steinaldersenteret	65
6.3.4 Sildaprojektet	67
6.4 Oppsummering	68
7. Nordhordland – en identitetsregion?	69
7.1 Det lokale mot det regionale	69
7.2 Identitetsregionen Nordhordland.....	73
7.3 Oppsummering	78
8. Konklusjon og oppsummering	79
8.1 Immateriell kulturarv.....	79
8.2 Verdiskapning av kulturminner.....	80
8.3 Demokratisering av kulturminneforvaltningen	82
8.4 Nordhordland som identitetsregion	83
8.5 Konklusjon og veien videre.....	85
Litteraturliste:	86
Nettsider:	90
Appendiks 1.....	94
Informeranter.....	94
Appendiks 2.....	95
Informasjonsbrev.....	95
Appendiks 3.....	97

Intervjuguide	97
Appendiks 4.....	99
Intervjuguide Fylkeskonservatoren	99
Appendiks 5.....	102
Intervjuguide Regionrådet.....	102

Figurliste:

Figur 2.1: En robust region.....	16
Figur 2.2: Maslows behovspyramide, tilpasset av Garri Raagmaa.....	17
Figur 4.1: Kart over kommuner som er medlem av Nordhordland Regionråd..	31
Figur 4.2: Driftssyklus av lynghei.....	34
Figur 5.1: Konseptbilde for visningsbygg ved Vestnorsk Utvandringssenter....	45
Figur 5.2: Kart over Feste, midlertidig lokalisering for Strilamuseet.....	47
Figur 5.2: Kart over Fosnstraumen, med Ramsvikneset og Kotedalen.....	50
Figur 7.1: Befolkningsutviklingen i Nordhordland. De siste hundre år.....	75

1. Innledning

I denne oppgaven tar jeg for meg hvordan kulturminner kan være med å skape identitet i en region generelt, og Nordhordland spesielt. Jeg undersøker kulturarv og identitet fordi jeg vil se på hvordan man kan gjøre kulturminner og kulturarv mer aktuelle i hverdagen.

Kulturminner og historie har vært brukt til å skape nasjonale identiteter, mens jeg vil undersøke om kulturarv kan brukes til å skape regionale identiteter. Regionbegrepet og teorier omkring regionalisering er viktig så jeg vil ta for meg disse teoriene. Jeg kommer også til å analysere kulturminner utfra begreper og teorier som immateriell kulturarv, verdiskapning av kulturminner og demokratisering av kulturminneforvaltningen (jfr. kap 2.5). For å svare på problemstillingen min, benytter jeg meg av metoder som kvalitative forskningsintervjuer og deltagende observasjon.

For hvordan kan en bygge og styrke en region? Hvordan skape stolthet, kjærlighet og tilhørighet til området man bor i? Hvordan få mennesker som bor på et sted til å føle at de hører til i regionen? Det handler om å skape identitet. Historie er et viktig virkemiddel, og som virkemiddel viser historie mennesker som bor på et sted at de har en felles bakgrunn, en felles historie.

På nasjonalt nivå har historie som identitetsbygger også vært viktig. Unionsoppløsningen og den nasjonalromantiske perioden på 1800-tallet og den påfølgende nasjonsbyggingen, er et godt eksempel på det. Her sto vår felles norske historie sentralt. Senere har historie vist seg å bli viktig også på regionalt nivå. Fra Vestlandet har man blant annet «*Vestlandets historie*» som har kommet ut i tre bind. Verket tar opp natur og næring, samfunn og kultur (Grepstad et al. 2006). Sørlandsregionen er en annen region som er blitt studert, der historikeren Dag Hundstad har sett på regional historie i sin doktorgradsavhandling (Hundstad 2013).

Den statlige kulturminnepolitikken har gjennomgått en gradvis endring, spesielt på 2000-tallet. Fra et rent vern av kulturminner til at man har økt fokus på at kulturminner også skal være et virkemiddel for næringsutvikling, sysselsetting, turisme og andre formål. Endringene er nærmest så store at man kan kalle det et paradigmeskifte (Skogsheim og Vestby 2010:7).

Men er det mulig å bruke kulturminner som et virkemiddel i en analyse av regional og lokal identitet?

I kulturminneforvaltningen har man fire nivåer: det internasjonale nivået, det nasjonale, det fylkeskommunale, og det kommunale nivået. I denne oppgaven har jeg valgt å studere regionen Nordhordland, og hvordan kulturminner og arbeidet med forvaltning og formidling av kulturarv kan være med å påvirke identiteten til mennesker i regionen.

Regionalt er kulturminnene påvirket av internasjonale konvensjoner fra Forente nasjoner (FN) og den Europeiske Union (EU), som for eksempel konvensjonen om immateriell kulturarv, som Norge har ratifisert. Det er også nasjonale lover som er knyttet til kulturminnene som for eksempel kulturminneloven. Fylkeskommunen har ansvaret for kulturminneforvaltningen. Gjennom kulturminneplaner har Hordaland fylkeskommune opprettet fem regionale ansvarsmuseer, som har ansvaret for fem regioner innen Hordaland fylke. Disse regionene er Sunnhordland, Hardanger og Voss, Bergen, Nordhordland og øyene vest for Bergen. For Nordhordland er det Museumssenteret i Hordaland (MUHO) som har hovedansvaret (Eldøy et al. 2011: 38-39). På det lokale nivået har man kommuner, frivillige organisasjoner og enkeltindivider som jobber med kulturminneforvaltning. I denne oppgaven vil jeg konsentrere meg om det fylkeskommunale og det lokale nivået. Innledningsvis vil jeg også gi en kort oversikt over konvensjoner og lover som påvirker det regionale og lokale kulturminnearbeidet. For å studere det regionale i Nordhordland innledet jeg har et samarbeid med det regionale ansvarsmuseet MUHO, som også introduserte meg for en rekke prosjekter som kan hjelpe meg å studere det lokale innenfor regionen.

Jeg valgte ut fire lokale initiativer som utgjør mine empiriske studier. Disse fire prosjektene er et prosjekt om fellesmagasin av gjenstander for Nordhordland, opprettelsen av et Strilamuseum, skjøtsel av en steinaldersti og opprettelsen av et steinaldersenter og et sildeprosjekt. Hvordan bidrar disse prosjektene til å styrke en regional identitet?

1.1 Oppgavens struktur

Oppgaven er delt inn i åtte kapitler. I det første kapitlet presenteres oppgavens tema og problemstilling, samt internasjonale konvensjoner og nasjonale lover som påvirker kulturminnene regionalt og lokalt. Forskningshistorien vil også bli gjennomgått i det første kapitlet. Det andre og tredje kapitlet tar for seg teorien og metodene som blir brukt i

oppgaven. Det fjerde kapittelet tar for seg Nordhordlands utstrekning, geografi og historie. For ikke å gjøre dette kapittelet for langt, har jeg valgt å knytte historien opp mot de spesifikke prosjektene jeg ser på. I kapittel fem blir prosjektene presentert. De fire prosjektene er ulike prosjekter der to prosjekter er iverksatt av Museumssenteret i Hordaland, ett av prosjektene er igangsatt av Lindås Sogelag, og ett av kommunene Austrheim og Radøy. De første prosjektet er planer om et fellesmagasin i Nordhordland, den andre er opprettelsen av et Strilamuseum som et regionalt folkemuseum for regionen samt magasin, det tredje initiativet er opprettelsen av et Steinaldersenteret i Norge, og det siste er et prosjekt om sild som involverer immateriell kulturarv. Kapittel seks er det første av analysekapitlene der temaer som immateriell kulturarv, verdiskapning av kulturminner og demokratisering av kulturminnevernet (jfr. kap 2.5) blir knyttet til prosjektene for å vise hvordan dette kan kobles til og belyse regional identitet. I kapittel sju blir Nordhordland som identitetsregion diskutert, for å belyse hva slags tilknytning folk har til regionen. I det siste og konkluderende kapittelet vil jeg oppsummere mine funn, og se på hvordan kulturminner kan skape eller styrke en regional identitet.

1.2 Tema og problemstilling

Jeg ønsker å studere hvordan forvaltningen av kulturarv foregår i regionen, og hvordan dette kan være identitetsskapende. Hvordan former historie, tradisjoner og gammel kunnskap (immateriell kultur) identiteten i en region? Kan kulturminner skape eller styrke en regional identitet, eller knytter det folk til det lokale? Siden kulturminner kan vekke sterke følelser hos mange mennesker, synes jeg det er verdt å undersøke sammenhengen mellom kulturminner og identitet i en region. Historie og historiske gjenstander, spesielt på lokalt nivå, kan være svært viktig både for enkeltmennesker og for felles identitet på ulike nivå. Jeg har i denne oppgaven valgt å sette hovedfokuset på regionalt og lokalt nivå. Jeg vil også se på ulike metoder for å analysere kulturminner, og hvordan dette kan skape eller styrke en tilknytning til en region. For å belyse dette har jeg formulert underproblemstillingene min slik:

Underproblemstillinger:

- Hva er immateriell kulturarv, og kan fokus på immateriell kulturarv styrke regional identitet?
- Hvilke verdier kan verdiskapning av kulturarv gi tilbake til samfunnet?

- Hvordan kan demokratisering av kulturminnevernet være med på å skape interesse for kulturarven?
- Er Nordhordland en identitetsregion, og hvordan kan kommunesammenslåing påvirke regionens fremtid?

Slik at hovedproblemstillingene mine blir seende slik ut:

Hovedproblemstilling:

- Hvordan kan kulturminner påvirke identiteten i en region?
- Kan kulturarv brukes til å styrke den regionale identiteten i Nordhordland?

1.3 Internasjonale konvensjoner og nasjonale lover

Kulturminnene er underlagt nasjonal lovgiving, da spesielt kulturminneloven av 1978. I følge denne loven er alle kulturminner som er eldre enn 1537 automatisk fredet (Kulturminneloven, 1978: §4). I tillegg er loven underlagt en rekke internasjonale konvensjoner som Norge har ratifisert. De internasjonale konvensjonene om kulturminner kommer både fra UNESCO og fra Europarådet.

Fra UNESO har Norge sluttet seg til flere konvensjoner blant annet om å verne kulturminner i forbindelse med væpnet konflikt (1954), hindre ulovlig import og eksport av kulturminner (1970), verne kultur- og naturarv (1972) og vern av immateriell kulturarv (2007).¹

Den første konvensjonen av 1954 kom som en direkte konsekvens av Den andre verdenskrig, som igjen hadde vist at mange kulturminner blir ødelagt i væpnede konflikter. Derfor trengte man et internasjonalt reglement og forsvar mot denne typen ødeleggelse. Dette gjelder ikke bare ødeleggelse av kulturminner, men også det å eksportere kulturminner fra et okkupert område. Denne konvensjonen fikk en ny protokoll i 1999, som følge av krigene på 1980- og 90-årene.²

Den andre konvensjonen fra UNESCO kom på grunn av økende tyveri fra museer og arkeologiske utgravinger, spesielt i land i sør i verden. I nord i verden ble private samlere og

---

¹ <http://www.riksantikvaren.no/Tema/Internasjonalt-samarbeid/Konvensjoner> [19.10.2015]

² <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/> [19.10.2015]

offentlige institusjoner ofte tilbudt gjenstander som man var usikker på opphavet til, eller som var blitt ulovlig importert. På bakgrunn av dette ble det opprettet en konvensjon med mål om å skape internasjonale løsninger for å prøve å stoppe virksomheten, og for at nasjoner skulle ta avstand fra denne type handel.³

I 1972 kom konvensjonen om verdensarven, som tar for seg både kulturarv og naturarv. Konvensjonen kom fordi man så at kulturminner var mer truet enn før. I tillegg til naturlige årsaker, spiller også sosiale og økonomiske endringer en rolle. Eksempler på dette er urban utvikling, utbygging av transportnett og industriell virksomhet. De stedene som blir nominert til denne listen, skal være unike og fortelle noe om jordens eller menneskehetens historie. Ikke alle nasjoner har ressurser til å ta vare på kulturminnene. Det ble derfor viktig å understreke på at kulturminner ikke bare er en nasjons historie, men også vår felles verdenshistorie.⁴

I 2003 kom konvensjonen om immateriell kulturarv. Den immaterielle kulturarven omfatter tradisjoner, kunnskap, ferdigheter, sang, dans osv. Det har særlig vært fokusert på immateriell kulturarv i andre deler av verden enn den vestlige, mens den vestlige verden har fokusert på den materielle kulturarven, slik som statuer og monumenter. Det er viktig å peke på at den immaterielle kulturarven også er en del av vår kulturarv, og at den henger sammen med den materielle kulturarven. Ved å godkjenne konvensjonen, forplikter nasjoner seg til å opprette programmer som har til hensikt å ta vare på den immaterielle kulturarven, som en del av vår kulturarv.⁵ Norge ratifiserte konvensjonen i 2007.

Gjennom medlemskapet i Europarådet har Norge ratifisert konvensjoner om vern av faste kulturminner (1985), vern av den arkeologiske kulturarven (1992) og rammekonvensjon om kulturminnenes rolle i samfunnet (2005).⁶

Konvensjonene fra Europarådet fra 1985 og 1992 om faste (architectural) og arkeologiske kulturminner har til hensikt å sikre og fokusere på Europas felles historie. Dette er ikke bare en nasjons ansvar, men hele Europas ansvar. Konvensjonene kom også på plass fordi man

---

³ <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/1970-convention/> [19.10.2015]

⁴ <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> [19.10.2015]

⁵ <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00006> [19.10.2015]

⁶ <http://www.riksantikvaren.no/Tema/Internasjonalt-samarbeid/Konvensjoner> [19.10.2015]

innså at kulturarven er truet både av naturlige og menneskelige årsaker. Eksempler på dette er byutvikling, befolkningspress og press fra landbruket.⁷

Den siste av Europarådets konvensjoner (2005), legger vekt på at kulturminner skal kunne brukes av samfunnet. Målet er at kulturminner skal bidra til å bygge et fredelig og demokratisk samfunn. Man skal både ta vare på kulturminnene, samtidig som en tar dem i bruk. Konvensjonens mål er at mennesker må få mulighet og lov til å delta i arbeidet med kulturminner, og det som er deres historie.⁸

I Norge har man et vern av fornminner gjennom kulturminneloven av 1978. Den har også blitt revidert i 1992, 2000, 2001, 2004 og 2009. Loven har som formål å ta vare på «*kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.*» (Kulturminneloven 1978: §1). Loven omhandler spesielt de automatisk fredete kulturminnene, eller fornminner, som er eldre enn 1537, og 1649 når det gjelder bygninger (Kulturminneloven 1978: §4). Alle kulturminner som er eldre enn 1537 er altså automatisk fredet og har sterke rettigheter. Nyere kulturminner er til dels avhengig av at frivillige tar vare på dem eller de blir fredet gjennom enkeltvedtak (Kulturminneloven 1978: kap. 5).

1.4 Forskningshistorie

Kulturminner og identitet er drøftet en rekke ganger i forskningslitteraturen. Historikeren Bernard Eric Jensen skrev i 2008 om kulturarv og identitet i boken «*Kulturarv – et identitetspolitisk konflikt*» (Jensen 2008). Ragnhild Skogheim og Guri Mette Vestby har knyttet stedsidentitet til kulturarv i en Norsk institutt for by- og regionforsknings (NIBR) rapport fra 2010 (Skogsheim og Vestby 2010). Arkeologen Terje Østigård har skrevet en artikkel i *Primitive tider* i 2009 som har fokus på nasjonal og regional identitet knyttet til kulturminner fra et arkeologisk perspektiv (Østigård 2009). Laurajane Smith og Natsuko Akagawa har skrevet og drøftet om immateriell kultur i boken «*Intangible Heritage*» (Smith og Akagawa 2009).

Arkeolog og antropolog Laurajane Smith og antropolog Natsuko Akagawa (2009) skriver om immaterielle kulturminner, altså kulturminner knyttet til ferdigheter, praksis, kunnskap, osv.

---

⁷ <http://www.coe.int/nb/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007a087> og <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd25> [19.10.2015]

⁸ <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680083746> [19.10.2015]

De undersøker først historien bak, og utvikling til, konvensjonen om immateriell kulturarv. Forfatterne tar deretter for seg begrepet immateriell kulturarv. Dette gjør de ved å se på ulike situasjoner der en kan bruke begrepet immateriell kulturarv. Forfatterne tar også for seg ulike eksempler på hvordan en kan uttrykke og forstå immateriell kulturarv. Den siste delen av boken ser filosofisk på begrepet, utover det UNESCO definerer som immateriell kulturarv, ved blant annet å ta for seg begrepet «kulturarv» og ha et kritisk blikk på hva kulturarv er og hva det betyr (Smith og Akagawa 2009: 1-2).

Østigård ser på kulturminnevernet i et regionalt perspektiv og setter det opp mot et nasjonalt perspektiv. I dag kan det synes som det regionale perspektivet har erstattet det nasjonale paradigmet. Det å bruke historie til å skape en felles fortid og identitet, har gått fra et nasjonalt perspektiv til et regionalt perspektiv. Østigård mener at det fremdeles er mange av de samme premissene og målsetningene som en hadde i de nasjonale målsetningene innenfor arkeologi, som nå er overført til det regionale perspektivet (Østigård 2009: 19). Østigård peker at det ikke har vært Norgeshistorier siden 1994, men det har vært en oppblomstring av regionale studier som har geografiske avgrensninger som er knyttet til dagens fylker (Østigård 2009:22). Han peker blant annet på problemene som kan oppstå ved å studere dagens regioner, og se på regionshistorie, fordi regioner endrer gjerne grenser med tiden. Selv om avgrensningen kan være riktig i noen perioder, så kan den være irrelevant i andre (Østigård 2009: 25). Avslutningsvis mener Østigård at fokuset på det regionale bare viderefører det nasjonale paradigmet, spesielt knyttet til identitet. Det å ha et regionalt perspektiv når en studerer arkeologi, kan gi fortidens kompleksitet og unike funn, rammer som kan begrense vår forståelse av fortiden. Han mener at regional forskning innen arkeologi ikke vil tilføre noe nytt til arkeologien, og kan i verste fall føre til å begrense den arkeologiske kunnskapsproduksjonen (Østigård 2009: 28).

Jensen (2008) ser på begrepet kulturarv med et kritisk blikk. Jensen vil belyse begrepet både som kulturell praksis og som begrep. Jensen vil også ta for seg de saklige og identitetspolitiske stridsspørsmål som er knyttet til kulturarven og hvordan den forvaltes (Jensen 2008: 19). I sin analyse av kulturminneforvaltningen generelt i Danmark peker han på at den ikke er enhetlig, men peker identitetspolitisk i flere retninger (Jensen 2008: 148). Han mener at det er legitimt at stater driver med identitetspolitikk, for eksempel ved forvaltningen av kulturarv. I forbindelse med dette peker Jensen på at forvaltning av kulturarv i praksis vil kunne skje på mer eller mindre inkluderende/ekskluderende måter, uten at det på noen måter

vil underminere demokratiet. Han mener derfor at det vil bli et viktig demokratisk konfliktfelt (Jensen 2008: 160-161).

Norsk institutt for by – og regionforskning, NIBR, har gjennomført et prosjekt i perioden 2006-2009 der de ser på kulturarv og stedsidentitet. Prosjektet fokuserer bl. a. på hvordan kulturarv kan inngå i omdømmebygging og byers profilering (Skogsheim og Vestby 2010: 6). Prosjektet var en del av et større samarbeid med Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) og Institutt for landskapsplanlegging ved Universitetet for miljø -og biovitenskap (UMB). Den overordnede tittelen på samarbeidsprosjektet har vært «Kulturarv og stedsidentitet». Hver av institusjonene har skrevet en rapport, som kan leses uavhengig, eller som elementer i en større diskusjon rundt byutvikling (Skogsheim og Vestby 2010: 1-2). Rapportens hovedfokus er på kulturarv, og hvordan dette brukes i byutvikling og i næringsutvikling. De har her sett på byene Fredrikstad, Arendal, Ålesund og Narvik, der man bruker kulturarv for å promotere stedsidentitet (Skogsheim og Vestby 2010: 6-7). I rapporten peker de på et paradigmeskifte i norsk tilnærming til kulturarv, et skifte som kommer til syne fra 2000-tallet. I den senere tid er det lagt vekt på kulturarv som virkemiddel for næringsutvikling, sysselsetting, reiseliv, opplevelsesturisme og en rekke andre formål. Dette formålet ble ytterligere forsterket med opprettelsen av verdiskapningsprogrammet til Riksantikvaren (Skogsheim og Vestby 2010: 7).

Kulturminner, museer og formidling har også vært tema i tidligere masteroppgaver innen en rekke disiplinbaserte masterprogram, men også innen det tverrfaglige masterprogrammet i region og regionalisering ved Universitet i Bergen. Det er derimot ikke arbeidet så mye med disse temaene i lys av Hordaland som region. En masteroppgave i historie om Hordaland, er en studie av tre museer i fylket av Erlend Sævdal (2012), hvor han hovedsakelig fokuserte på kysthistorien. Museene han tar for seg er Sunnhordland museum, Hordamuseet og Kystmuseet. I oppgaven analyserer han museene og ser på hvordan de fremstiller kysthistorien. Han tar for seg bakgrunnen for at museene ble til, og hvordan de passer inn i museumstradisjonen. Videre observerer han hvordan kysthistorien er blitt mer vektlagt etter 1970-årene, der han blant annet ser en økende profesjonalisering ved museene. Kysthistorien er delt inn i to hovedtemaer: Økonomisk-tekniske sider og sosiale, kulturelle og politiske sider. Han ser på hvor forskjellig de velger å fremstille det materialet de har, der han spesielt legger vekt på temaer som kjønn og kultur (Sævdal 2012).

Marit Johansson (2006) som skrev en masteroppgave i arkeologi ved Universitetet i Oslo tar for seg forholdet mellom lokalbefolkningen og kulturminnet. Hun ser på Kaupang i Vestfold, og skriver om hvordan lokalbefolkningen så på Kaupang og de mange arkeologiske undersøkelsene som er blitt gjort der. Hun kom frem til at lokalbefolkningen hadde et følelsesmessig dilemma når det kom til kulturminner, på den ene siden var de stolte av stedets historie og kulturminner, men det skapte samtidig problemer i forhold til forvaltningen av området. Det var vanskelig å skape entusiasme for kulturminner så lenge det representerte et problem (Johansson 2006).

Åse Dammann (2003) har skrevet en masteroppgave i etnologi ved Universitet i Oslo om hvordan det er å være eier av en fredet gård med utgangspunkt i gårdeiere i Telemark og Oppland. Hun undersøkte hvordan fredningsstatusen påvirker ansvarsfølelsen, og bruk og vedlikehold når et hus eller hele gården er et kulturminne. Flere av eierne føler et veldig ansvar for slektsgården sin. Det at den i tillegg er kulturminner, motiverer mange av dem til å holde gården i hevd. Men noen av dem føler også at de sitter med ansvaret alene for noe som tilhører alle (Dammann 2003).

Elin Voll Christiansen (2011) tar i sin masteroppgave i Nordic viking and medieval culture ved Universitetet i Oslo opp kulturminneforvaltningen og dens forhold til identitet. Christiansen viser til at kulturminner var viktig, for å bygge opp en nasjonal identitet i siste del av 1800-tallet. Hun trekker frem vikingtiden, og særlig den stolte, frie og eventyrlystne vikingen som blir idealisert. I dag mener hun at det kan virke som dette ikke er like viktig, at en ikke lenger kobler kulturminner til det hun kaller et identitetsparadigme. I begynnelsen drar hun frem et skifte i kulturminneforvaltningen rundt 1989 og 1990 der mye av ansvaret for kulturminnevernet gikk over til fylkeskommunen (Christiansen 2011: 3). Christiansen stiller spørsmål om kulturminner i dag brukes mer på et regionalt nivå, for å skape en regional identitet. For å svare på denne problemstillingen ser hun på Vestfold som en region som prøver å knytte identitet opp mot vikinger gjennom det historiske senteret Midgard som Vestfold fylkeskommune eier og driver (Christiansen 2011: 3). I oppgaven tar hun for seg stortingsmeldinger og Norges offentlige utredninger (NOU) for å analysere statens holdning, så vel som at hun undersøker strategiplaner for Vestfold og Midgard for å kunne analysere om kulturminner i vår tid blir mer brukt på et regionalt nivå for å skape en regional identitet.

Ingrid Solberg (2011) peker i sin masteroppgave i region og regionalisering ved Universitet i Bergen på at kulturminnevernet har gått fra å ta vare på kulturminner, der kulturminnene er

forankret i fortiden, og må arbeides med gjennom vern og bevaring, til at kulturminner skal være med å opprettholde samfunn der folk har lyst å bo og arbeide. Solberg påpeker at kulturminner i dagens samfunn er truet av utbygging og bosetting. Hun valgte å se på to lokaliteter i Vestfold fylke, Larvik og Sandefjord (Solberg 2011: 1-2). I diskusjonen om kulturminner og verdiskapning, peker Solberg på verdier som kan brukes til å fremme en regional identitet i Vestfold. Det er spesielt knyttet til prosjekter som Midgard historie senter, og til kulturminneplanen som gir immaterielle verdier til «Nasjonalparken Borre», «Kaupang – Norges første by» og «Vikingfylket Vestfold». Solberg viser at Vestfold prøver å knytte seg nærmere til vikingbegrepet, for å styrke den regionale identiteten (Solberg 2011: 55-57).

1.5 Oppsummering

Mange har studert kulturarv og identitet, men færre har sett på hvordan kulturminner kan være med å skape eller styrke en regional identitet. De lovene og konvensjonene som har blitt presentert i dette kapittelet gjelder for alle kulturminner i Norge, og alle som jobber med kulturminner må forholde seg til dem. Denne oppgaven vil ha hovedfokus på regionen Nordhordland. I det neste kapittelet vil jeg ta for meg de teoriene innenfor region, regionalisering, identitet, verdiskapning av kulturminner og demokratisering av kulturminnevernet.

2. Teoretisk tilnærming

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for begrepene som blir brukt i oppgaven. Problemstillingen og underproblemstillingene i oppgaven omhandler regioner, identitet, frivillig engasjement, verdier og immateriell kulturarv. Først vil jeg ta for meg region som begrep, og deretter knytte det til identitet. Videre vil jeg gjøre rede for verdiskaping knyttet til kulturminner, og se på prosessene rundt økt engasjement og involvering av lokalbefolkningen i kulturminnepolitikken. Det økte engasjementet og involveringen av lokalbefolkningen har jeg valgt å begrepsfeste som «demokratisering av kulturminneforvaltningen».

2.1 Region og regionalisering

2.1.1 Region

Region er opprinnelig avledet fra fransk og latin, og betyr å herske eller regjere. Det betyr at det var et avgrenset område som en hersker eller regent hadde makt over. På 1700-tallet ble en region sett på som et folks naturlige territorium. Her ble regionene basert på naturlige forhold, og derfor var også regionens grenser naturlig gitt (Lysgård 2007: 86).

Når regioner ble sett på som naturlig inndelt, ble det sjeldent stilt spørsmål ved dem. Det var få som reflekterte over regionens eksistens og opprinnelse. Det var først etter den 2. verdenskrig og nazismens sammenblanding av rase og territoriell tilhørighet, at geografene begynte å sette spørsmål ved regionens essensielle status. Det ble etter hvert hevdet at regioner må ses på som å være skapt av mennesker. Først ut på 1980-tallet får en det mer moderne synet på regioner, det ble nå forstått som noe som var sosialt og kulturelt konstruert, skapt gjennom sosiale handlinger (Berg et al. 2004: 30-32).

Begrepet region brukes og diskuteres av fagfolk innen forskjellige fag. Det brukes også aktivt i dagligtale og av politikere, men det blir brukt og forstått forskjellig. Ved opprettelsen av masterprogrammet i region og regionalisering, valgte Universitetet i Bergen ble region definert som et område med ett eller flere særtrekk (naturgitt eller menneskeskapt). Det gjør at regionen er internt homogen og forskjellig fra områdene rundt (Akselberg et al. 2005: 6).

Videre er regioner områder som en kan beskrive, analysere og sammenligne. Det finnes også flere ulike type regioner. En måte å dele dem opp på er i identitetsregioner, formale regioner,

funksjonelle regioner og administrative og politiske/økonomiske regioner. Formale regioner er regioner som har bestemte kjennetegn, som landskapsformer, vegetasjon eller klima. Identitetsregioner er regioner som har en felles historie og religion, og som har språklige og kulturelle likheter. Funksjonelle regioner kan være en by med omland og influensområder. Administrative enheter er avgrensede områder som er en del av et styringssystem, eksempel på dette er fylke og kommune. Politiske/økonomiske regioner går gjerne på tvers av de administrative regionene slik som interkommunale samarbeid (f. eks. regionråd) eller den europeiske union (EU) (Akselberg et al. 2005: 6, Paasi 2009: 131).

De forskjellige regionene har ikke nødvendigvis samme grense. Politiske/økonomiske regioner går gjerne på tvers av de administrative. Identitetsregioner har gjerne forskjellige skillelinjer fra formale regioner, fordi identitetsregioner har historiske og politiske grenser og de følger ikke alltid fjell eller elver (Akselberg et al. 2005: 6).

Geografen Hans Kjetil Lysgård (2007) definerer ikke regioner som absolutte eksistenser, men prøver derimot å identifisere regionene ut i fra hvilke formål eller intensjoner som ligger til grunn for den regionale inndelingen. Med utgangspunkt i dette, identifiserer Lysgård tre typer regioner:

- *Den metodiske region:* som er en ramme for å systematisere, klassifisere og analysere ulike samfunnsfenomener. Fordi mange mennesker har behov for å systematisere og ordne sin tilværelse i samfunnet. Det er også viktig for å skape kunnskap om samfunnet, og formidle denne kunnskapen videre til andre mennesker. Metodiske regioner kan være laget med utgangspunkt i andre enheter som f. eks. velkretser eller kommuner. Ett eksempel på en metodisk region kan være Arbeidsmarknadregionen Bergen pluss omland.
- *Den politiske region:* som er viktig i politisk sammenheng fordi en bruker region som et avgrenset område for politikkutforming. Dette gjør det lettere å vite hva som skal gjøres og hvilket område som krever endring eller planlegging. Slike områder er målområder for regionalpolitisk planlegging. Eksempler på dette er fylket og Helse Bergen
- *Den identifiserende region:* er et geografisk område som folk føler seg som en del av, og som gjerne har felles historie og skikker. Ved å relatere seg til en region man føler seg hjemme i, kan man finne ut av hvem man er og ikke er. Man kan også bruke regionen til å identifisere andre grupper og mennesker. Dette behøver ikke å falle

sammen med politiske regioner. Eksempler fra Norge på identifiserende regioner som ikke er politiske regioner, men som kan fortelle noe om hvem man er og hvor man kommer fra, er f. eks. Sørlandet, Haugalandet, Trøndelag, Vestlandet (Lysgård 2007, s. 87).

Disse typer regioner kan gli inn i hverandre alt ettersom hva intensjonen er. En region kan altså være en del av flere regioner (Lysgård 2007: 87-88). Eksempel på dette er at Nordhordland er en politisk region gjennom regionrådet, men også en del av Strilandalen, Hordaland og Vestlandet.

Det er viktig her å se på forholdet mellom sted og region. Sted er knyttet til individets tilknytning til lokalsamfunnet og bygd. Dette er under det nivået som blir identifisert som begrepet region (Berg og Dale 2004: 40-41). Steder kan virke som «byggeklosser» til en region, eller «bremseklosser» ved at tilknytningen til stedet overskygger tilknytningen til den kollektive regionen.

Det er altså flere måter å se på regioner på. Lysgårds måte å se på regioner som dynamiske enheter, er et godt utgangspunkt når jeg i denne oppgaven skal se på Nordhordland, men det vil ikke gi et fullstendig bilde av regionen. Jeg vil derfor bruke både Lysgårds og Akselbergs definisjoner og deres hovedtyper av regioner, når jeg skal analysere regionen Nordhordland (jfr. kap. 7).

2.1.2 Regionalisering

For finne ut hvilke type regioner som finnes, må man også utdype hvordan regioner dannes. Regionalisering kan ses på som prosesser som over tid vil bidra til å skape regionale særtrekk og identitet, uansett om det gjelder kulturelle, samfunnsmessige, eller naturlige forhold. Det vil si at endring og endringsprosesser står sentralt i begrepet regionalisering (Akselberg et al. 2005: 6). Regionalisering viser ikke til et konkret regionalt nivå, men det handler om den tidromlige organiseringen av den sosiale interaksjonen i et sosialt system (Berg et al. 2004: 32).

I «Det regionale Norge 1950 til 2050» (2012) ser Gro Sandkjær Hanssen ved NIBR, Ove Langeland ved Transportøkonomisk institutt ved Norsk senter for samferdselsforskning og statsviter Jan Erling Klausen annerledes på regionalisering. Forfatterne fokuserer på de økonomiske og politiske sidene ved regionaliseringen og de økonomiske sidene blir knyttet til fremveksten av en global kunnskapsøkonomi. Regioner er nøkkelaktører i

kunnskapsøkonomien, fordi viktige faktorer som innovasjon og økonomisk utvikling finnes på det regionale nivået. Idealet for regionalisering i følge Hanssen et al., er at regionene i økende grad skal bli integrerende samhandlingsarenaer mellom staten og kommunene, altså det nasjonale og det lokale. Men den regionale debatten er ofte tåkete og kan være motsetningsfull. Regionene er sterkt påvirket både av statlige reguleringer og globale utviklingstrekk. Regionalisering kan også føre til geografiske ulikheter fordi noen regioner vil ha fortrinn. Til sist vet en ikke sikkert hvordan regionaliseringen vil påvirke deltakelse, legitimitet og identitet (Hanssen et al. 2012: 34-35).

I følge sosiologen Anthony Giddens (1998) så blir regioner og regionalisering påvirket av globalisering. Globaliseringen er med å promotere regionalisering, og skaper organer som påvirker regionene utover nasjonalstaten. Ett eksempel på dette er Catalonia og Barcelona, som er en del av Spania, men hvis økonomi og kultur påvirker søndre del av Frankrike. Men dette betyr ikke at nasjonalstaten blir overflødig i overskuelig fremtid. Globalisering kan også føre til økt lokal bevissthet. Den økte nasjonalismen i Skottland, der de allerede har hatt en avstemning om å skille lag fra Storbritannia, er et eksempel på det. En kan også se det i Quebec regionen i Canada, der det også er snakk om uavhengighet (Giddens 1998: 31-33).

2.2 Identitet

Identitetsbegrepet er ofte brukt i dagligtale, og de fleste vil ha en viss formening om hva en snakker om. Begrepet er brukt både til å beskrive intensjonen til en region (identitetsregion), og er sett på som en av faktorene i regionaliseringen. Hvis man skal prøve og definere identitet, er det mye vanskeligere. Historikeren Ida Bull (2006) mener at identitetsbegrepet innebærer at noe er uforanderlig, eller det blir værende «det samme» over tid. Hun mener at det er to forskjellige oppfatninger av identitet. Den ene er at identitet kan oppfattes som grunnleggende og essensialistisk. Lokalitet kan ses på som et mystisk element, og den lokale identiteten som en urkraft. Det blir da noe som kan oppdages og studeres. Den andre måten å se identitet på, er som en konstruksjon. Denne konstruksjonen blir bygget rundt forskjellige elementer, og utvikles og endres gjennom prosesser. For eksempel så kan identitet bygges rundt historie, språk, kultur osv. (Bull 2006: 84).

Geografene Nina Gunnerud Berg og Britt Dale (2004) ser også på identitet, spesielt identitet knyttet til sted. Tidligere så geografene på identitet som noe som var grunnleggende og

relativt stabilt. Dette var knyttet til individer og ble uttrykt gjennom kjønn, klasse og etnisitet. I dag ser derimot geografene på identitet som noe som stadig utvikler seg i forholdet mellom individer, og mellom individer og omgivelsene deres. Synet på identitet har altså gått fra å være noe vi har, til noe som skapes og utvikles hele tiden. Istedenfor å ha to ulike syn på identitet slik som Bull (2006) skriver om, mener Berg og Dale at en har gått fra en essensialistisk til en konstruktivistisk forståelse av identitetsbegrepet (Berg et al. 2004: 50).

Steders identitet er, akkurat som menneskers identitet, i stadig endring, ikke minst fordi identitet er knyttet til sosial praksis. Når hverdagens rutiner gradvis endrer seg, og drastiske handlinger bryter med de vante normene på stedet, kan stedets identitet endres. Dette er et brudd på den tidligere forståelsen, der en så på steders identitet som uforanderlig. Stedets identitet er også representert ved stedsmyter, eller sosiale representasjoner av stedet. Identitet blir igjen påvirket av ulike fora som for eksempel aviser, TV og internett. Multimedia kan endre hvordan vi ser på omgivelsene, påvirke oppfatninger og dermed identiteten til stedet. Slik kan en se at både menneskers og steders identitet er dynamiske og i stadig endring (Berg et al. 2004: 50-51).

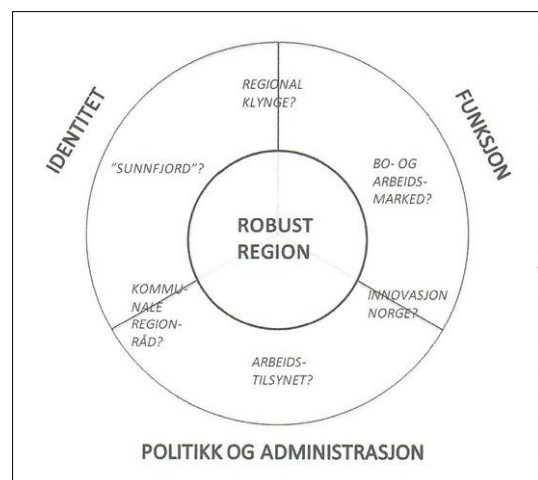
I boken «Social identity» (2008) hevder sosiologen Richard Jenkins at identitet er grunnleggende i menneskenes evne, gjennom språk, til å vite hvem som er hvem og dermed hva som er hva. Identitet involverer å vite hvem vi er og hvem andre er. Identitet er ikke noe mennesket har eller ikke har, det er noe mennesket gjør, det er en prosess (Jenkins 2008: 5-6). Ved å se på hvordan «The Oxford English Dictionary» ser på ordet identitet, oppsummerer han det med to ord: likhet og forskjell. Det er noe som forklarer likhet i et samfunn, like tradisjoner, historie og språk, men det er også noe som skiller oss fra andre, med ulik historie, språk osv. (Jenkins 2008: 17-19).

2.3 Regional identitet

I en artikkel i «*European urban and regional studies*» i 2001 skriver geografen Anssi Paasi om regioner og identitet i Europa. Her prøver han blant annet å dekonstruere begrepene region og identitet. Paasi mener at en region må inneholde tre deler: territoriell form, symbolsk form og institusjonell form. Den territorielle formen er at alle regioner trenger grenser som kan si hvor regionen begynner og slutter. Det er ikke alltid disse grensene er like tydelige, og som med landegrenser kan det være uenighet i hvor grensene går. Den symbolske formen går ut på

å skape symboler for menneskene som bor i regionen, noe som de kan identifisere med regionen. Den siste formen tar utgangspunkt i at en region trenger institusjoner som kan opprettholde grensene og skape de symbolene en region trenger. Eksempler på slike institusjoner kan være firmaer, administrative organisasjoner og media (Paasi 2001:17-18). Paasi peker på «byggeklosser» eller elementer som inngår i ordet identitet. Noen av disse elementene er: territoriell symbolisme (noe som kan skille oss og dem), verdier og normer som styrer den sosiale eksistensen til gruppen og noe fysisk gjenkjennelig fra regionen (som et nasjonalt landskap) (Paasi 2001: 20-21).

I boken «*Det regionale Norge 1950 til 2050*» (Hanssen et al. 2012) knytter Hanssen et al. en regional identitet til stedsidentitet. Og da forklares dette som stedets særpreget (eller «identity of place»), det er noe som skal defineres, bygges, forvaltes og markedsføres til andre. Dette blir da noe som beslutningstakere og regionale utviklere kan bruke for å trekke til seg folk og aktiviteter. Det er også viktig og påpeke at stedets identitet eller særpreget ofte blir nært forbundet med folks egen identitet og stedstilhørighet (eller «identity with place») (Hanssen et al. 2012: 93-94). Akkurat hva

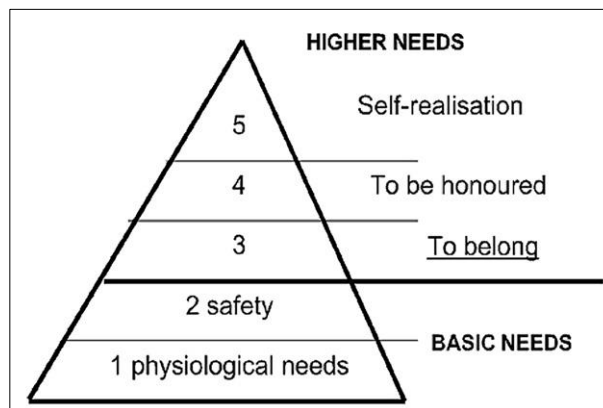
Figur 2.1: En robust region (etter Hanssen et al. 2012: 338)

stedsidentitet er, kommer an på hvem som bruker begrepet, om en ser på stedsidentitet som noe som er essensialistisk eller konstruktivistisk (jfr. kap. 2.2). Noen arkitekter og fysiske planleggere kan nok ha et essensialistisk syn på stedsidentitet, der fysiske og historiske elementer som kommer til uttrykk har mye å si for stedets særpreget. Sosiologer og samfunnsgeografer vil se dette på en annen måte ettersom de gjerne trekker inn tradisjoner, kulturliv, sosiale miljøer og lokal mentalitet, noe som gjør at stedets særpreget stadig vil være i endring (Hanssen et al. 2012: 97-98). For å skape en robust region trenger man ideelt sett integrasjon av tre typer regioner, identitets- og funksjonsregionen og den politiske/administrative regionen (se figur 2.1). Det er når en har alle disse på plass at en vil få en region som er bærekraftig (Hanssen et al. 2012: 337-338).

Geografen Garri Raagmaa har også prøvd å identifisere den regionale identiteten. Han mener at det som skaper en regional identitet er dype sosiale, romlige, historiske og kulturelle fenomener. Disse fenomenene har både stabiliserende, forandrende, destruktiv og konstruktiv

karakter. Ut fra dette synspunktet har regional identitet en svært motsetningsfull karakter. I tillegg til å trekke inn regional identitet, Raagmaa også på Abraham Maslows behovspyramide, men har tilpasset den. Her ser en (se figur 2.2) at etter de mest grunnleggende behovene så har mennesket et behov for å høre til, enten det er på et sted eller i ett

Figur 2.2: Maslows behovspyramide. Tilpasset av Raagmaa. (Raagmaa 2002: 56).

felleskap. I dagens samfunn er de grunnleggende behovene dekket for mange, noe som gjør at det er større fokus på det Raagmaa kaller «de høyere behovene», slik som selvrealisering. Disse behovene kan ikke bli dekket av dagens masseproduserende samfunn, noe som gjør at folk gjerne er på jakt etter nye og ulike «attraksjoner» (Raagmaa 2002: 56-57).

2.4 Kulturminner og verdiskapning

I sin rapport om «Kulturminner og kulturmiljøer som grunnlag for verdiskapning» (2003) ser Karl Baadsvik ved Norsk institutt for naturforskning (NINA) og geograf Karoline Daugstad på verdiskapningsbegrepet, særlig knyttet opp til kulturminner (Baadsvik og Daugstad 2003: 7). De ser nærmere på selve verdiskapningsbegrepet, og deler det opp i tre deler. Den ene er den økonomiske verdien, som handler om hvordan ulike grupper eller institusjoner bidrar til bruttonasjonalproduktet (BNP). Den økonomiske verdien er altså knyttet til prissettingen som skjer i markedet. Dette er verdier som er lett å måle, noe som gjør det verdifullt for myndighetene (Baadsvik og Daugstad 2003: 7).

Begrepet verdiskapning er ikke bare knyttet til det økonomiske, man har også en mer «allmenn» betydning. Dette er verdier som er av betydning for samfunnet, men som ikke er knyttet til penger. Dette kan være tradisjoner, historiske verdier, opplevelsesverdier, verdier for identitetsskaping, osv. Et slikt verdiskapningsbegrep er vanskelig å måle på en objektiv måte (Baadsvik og Daugstad 2003: 7).

For å knytte verdiskapning til kulturminner deler Baadsvik og Daugstad (2003) verdiskapningsbegrepet i tre. Den første er økonomisk verdi, som blir skapt gjennom bruk av

ressurser for produksjon av varer og tjenester. I denne sammenhengen kan den økonomiske gevinsten måles. En skiller igjen mellom direkte verdiskapning, som er knyttet til kulturminnet, og indirekte verdiskapning som er knyttet til økonomiske ringvirkninger. Den andre typen er verdiskapning for selve kulturminnet, her dreier det seg gjerne om vern, restaurering og skjøtsel av kulturminnet. Dette kan igjen skape grunnlag for økonomisk verdiskapning. Den tredje og siste verdiskapning som kan knyttes til kulturminner, er immateriell verdiskapning. Her er det snakk om verdier som er viktig for mennesker, men som er vanskelig å måle (Baadsvik og Daugstad 2003: 7).

I sin rapport for Østlandsforskning, har Svein Erik Hagen (2007) også sett nærmere på kulturminner og verdiskapning. Hagen (som er sivilingeniør) ser på hvordan en kan måle de økonomiske aspektene ved kulturminnet. I denne sammenhengen peker han blant annet på inntekter gjennom turisme og økonomisk støtte fra staten, samt utgifter ved skjøtsel og lønn til ansatte (Hagen 2007: 50).

Også i stortingsmeldinger har en vektlagt økt fokus på kulturminner og verdiskapning. I Stortingsmelding nr 48 2002-2003, er det lagt vekt på hvordan kultur og næring kan nærme seg hverandre, spesielt pekes det på næringslivet som viktige økonomiske støttespillere. Det kan forstås som kulturlivet generelt og ikke kulturminner spesielt. I de senere årene har det blitt fokusert på at museer skal engasjere seg i samfunnet, og bidra til å skape bærekraftige lokalsamfunn. Et bærekraftig lokalsamfunn er også viktig for det lokale næringslivet, og det vil derfor være naturlig med støtte derfra (Stortingsmelding 2002-2003: 117-118, Stortingsmelding 2004-2005: 15).

Fra 2006 til 2010 ble det gjennomført et pilotprosjekt med fokus på kulturminner og verdiskapning. Prosjektet tar for seg enkelte saker på Østlandet og i Nord-Norge. Prosjektet hadde som formål å avdekke viktige sammenhenger mellom kulturarv som ressurs, bred verdiskapning og utviklingsprosesser innenfor næring og samfunn. Et annet formål er å se hvordan dette kan legges til rette for kulturminner og verdiskapning etter de er ferdig med pilotprosjektet. Til grunn for dette arbeidet brukte man et bredt verdiskapningsbegrep. I denne sammenheng ble verdiskapning delt opp i fire ulike former, miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskapning.

- Miljømessig verdiskapning, kan forstås som verdier ved kulturminner og kulturmiljøer. Eksempel på dette er varierte og mangfoldige landskap, god

ressursforvaltning, energihusholdning gjennom blant annet mindre forurensning, og gjenbruk av materialer.

- Kulturell verdiskapning er i denne sammenhengen verdier som lokal identitet, lokal kunnskap, historieproduksjon, symboler og stolthet. Dette er den «kulturelle kapitalen» som er knyttet til kulturarven.
- Sosial verdiskapning er verdier som fellesskapsfølelse, lokalt engasjement, tilhørighet og nettverk.
- Økonomisk verdiskapning forstås her som den totale økonomiske verdien som kulturminnet generer. Det vil si inntektene fra kulturminnet (suvenerer, billetter osv.) minus utgifter som vedlikehold, merkevarebygging, innovasjon, osv. (Brandtzæg et al. 2010: 5-6).

I prosjektet ble det gjort en rekke erfaringer om kulturminner og verdiskapning. En av erfaringene fra prosjektet var at det er viktig at fylkeskommunen er med på disse prosjektene, ettersom det er staten som har hovedansvaret for kulturminner i fylkene. Det er også viktig at kommunene er med, ettersom det er kommunene som har det lokale ansvaret og kunnskapen. Det ble også påpekt at det var viktig at kulturminneforvaltningen inngår et tettere samarbeid med næringslivet. Prosjektet har dermed skapt et viktig fundament for verdiskapning av kulturminner (Stortingsmelding 2012-2013: 15-17).

I mine intervjuer har jeg blant annet spurt informantene om hva de tenker rundt kulturminner og verdiskapning. Selv om det for noen er nye begreper innen arbeidet, så er det likevel viktig. Spesielt viktig er et verdibegrep som ser utover det økonomiske aspektet. Ved å se at kulturminner skaper verdier som er viktig for mennesker, kan dette skape et større engasjement for kulturminnene.

2.5 Demokratisering av kulturminneforvaltningen

Med demokratisering av kulturminneforvaltningen mener jeg å få frem prosessene rundt økt engasjement og involvering i befolkningen knyttet til kulturminnearbeidet. Her er det både snakk om hva som blir tatt vare på, og hvordan det blir tatt vare på. Ønske om økt demokratisering har også vært uttrykt gjennom flere stortingsmeldinger (Stortingsmelding 2002-2003: 13, 107 og 108, Stortingsmelding 2012-2013: 48). Det er også implementert i den forrige museumsplanen for Hordaland fylkeskommune «Musea i samfunnet», der museer skal

bli aktører i samfunnet for å prøve å engasjere mennesker i lokalsamfunnet i kulturminnearbeidet (Eldøy et al. 2011: 8-10). UNESCOs konvensjon om immateriell kulturarv fremhever prosessen med fokus på økt bruk av frivillige i kulturminnearbeidet. Ved immateriell kulturarv er det ofte vanlige mennesker som sitter med kunnskapen, ikke de som arbeider innen kulturminneforvaltningen.

I 2003 kom UNESCO med en konvensjon som satte fokus på den levende kulturarven. UNESCO definerer immateriell kulturarv som:

“The “intangible cultural heritage” means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage. This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history, and provides them with a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity. For the purposes of this Convention, consideration will be given solely to such intangible cultural heritage as is compatible with existing international human rights instruments, as well as with the requirements of mutual respect among communities, groups and individuals, and of sustainable development.”(UNESCO 2003:2).

Immateriell kulturarv er i denne sammenhengen definert som uttrykk, kunnskap og ferdigheter som samfunn (med samfunn menes grupper av personer med samme interessefelt), grupper eller enkelt individer mener er en del av sin kulturarv. Denne konvensjonen slår fast at det er en gjensidig avhengighet mellom den immaterielle og den materielle kulturarven. Den slår fast at en trenger større synliggjøring av den immaterielle kulturarven, fordi den kan være med å skape forståelse blant mennesker og bringe dem sammen. I tillegg til å opprette en internasjonal komité som skal arbeide med vern av immaterielle kulturarv, viser konvensjonen også til en rekke oppgaver som staten skal ta seg av. Disse oppgavene går ut på å synliggjøre og verne om den immaterielle kulturarven (UNESCO 2003: 3-7).

I 2010 ble det utarbeidet en rapport av kulturrådet i Norge, som så nærmere på UNESCOs konvensjon om immateriell kulturarv og hva som finnes av immateriell kulturarv i Norge. Rapporten er delt i fem deler. Første del ser nærmere på definisjonen av immateriell kulturarv

og diskuterer og problematiserer ulike deler, som blant annet kulturarv og hva en mener med kulturarv. Rapportens andre og tredje del fokuserer på ulike immaterielle kulturuttrykk i Norge. De tar for seg ulike temaer og ytringer, og ser på immaterielle kulturuttrykk hos urfolk og minoriteter i Norge. I del fire kommer rapporten med en rekke forslag til tiltak som kan styrke bevaringen av immateriell kulturarv i Norge. I del fem blir det nevnt en rekke fagpersoner som kulturrådet har vært i kontakt med samt kildene som de har brukt (Berkaak 2010).

Den internasjonale komiteen for museer (ICOM) som er knyttet til UNESCO, har over 30 000 medlemmer og 117 nasjonale komiteer, der i blant i Norge.⁹ Et av ICOMs prosjekter er å sette en etisk minimumsstandard som museer og ansatte skal følge. De legger frem åtte etiske prinsipper. Disse prinsippene går blant annet ut på at museene skal operere innenfor lovens rammer (ICOM 2004: 12). Museene er også ansvarlig for å forsikre seg om at samlingene deres ikke inneholder gjenstander som har vært innom det illegale markedet. Den tar også for seg hva en skal gjøre med rester etter mennesker (ICOM 2004: 3-7).

I 2014 skrev religionshistorikeren Nanna Løkka en kritisk artikkel i Nordisk Kulturpolitisk tidsskrift om de politiske målsetningene om økt dialog og demokrati i det norske kulturminnevernet. Hun viser til en sak i Telemark, der en amatørhistoriker hevder at han har funnet fødestedet til Olav den hellige. Dette blir slått opp stort i det lokale nærmiljøet, men det er ingen som spør de fagkyndige, ikke en gang fylkesarkeologen i Telemark. Det viser seg at historikerne og arkeologene ikke er enig med amatørhistorikeren, og de mener at det ikke er hold i kildene for en slik påstand. Til tross for dette ble hypotesen om Telemark som Olav den helliges fødested publisert på EU sitt nettsted over kulturminner. Denne versjonen er også blitt brukt i undervisningssammenheng i Norge. Løkka diskuterer de negative konsekvensene av at publikum kan være med å skrive hva som kan være historie. Historien peker på at det blir vanskeligere og vanskeligere for vanlige mennesker å vite hva slags informasjon som er kvalitetssikret av historikere, og hva som ikke er det. Selv om Løkka har et kritisk syn på den påvirkningen amatørhistorikere har på nasjonal historie peker hun også på en rekke positive sider som dette fører med seg. En av disse er økt interesse for historie, og i Telemark sitt tilfelle, vikingtiden og middelalderhistorie (Løkka 2014).

Før har det vært et mål for museumspolitikken å fokusere på nasjonal ideologi og selvforståelse som nasjon. Det å involvere publikum i kulturminner har vært et mål for

---

⁹ <http://www.icom-norway.org/hvaericom.html> [21.4.2015]

regjeringen siden begynnelsen av 2000-tallet. Men i Stortingsmelding nr. 48 «Kulturpolitikk frem mot 2014» er tankegangen endret, og man ønsker å sette et større fokus på et dynamisk og inkluderende perspektiv. Det er skrevet mye om tettere samarbeid mellom frivillige og profesjonelle, og det blir lagt vekt på å gjøre informasjon mer tilgjengelig for allmennheten (Stortingsmelding 2002-2003: 13, 107 og 108). Det er blitt et mål for regjeringens kulturminnepolitikk å ha økt fokus på at det skal være større deltakelse og bedre publikumdialog, når det kommer til kulturminneforvaltningen. Denne politikken fikk sitt store gjennomslag på 2000-tallet, noe som en kan se fra stortingsmeldingene (Stortingsmelding 2004-2005: 15, 71-72, Stortingsmelding 2012-2013: 55-56). I stortingsmelding nr. 35 2012-2013 sees innsatsen til de frivillige organisasjonene som uvurderlig i kulturminnearbeidet. De er viktige kunnskapsbærere, de frivillige organisasjonene gir kulturminnene de tar vare på legitimitet i samfunnet, og de formidler kulturarven og dens betydning, spesielt i lokalsamfunnet. Det er takket være de frivillige organisasjonene og ildsjelene at mange kulturminner eksisterer den dag i dag (Stortingsmelding 2012-2013: 55-56).

2.6 Oppsummering

Dette kapitlet utdyper teoriene bak region, regionalisering og identitet. Videre tar kapitlet for seg verdiskapning av kulturminner, immateriell kulturminner og prosessene rundt økt lokalt engasjement og involvering knyttet til kulturminner. Prosessene rundt økt lokalt engasjement har jeg valgt å begrepsfeste som «demokratisering av kulturminneforvaltningen». Jeg har valgt å bruke regionsteoriene til Akselberg et al. og Lysgård, ettersom jeg mener det er et godt utgangspunkt når jeg skal undersøke Nordhordland som region.

3. Metode

Innen all forskning er det viktig å ha faglig kunnskap, og ha kunnskap om metodene. Under vil jeg derfor gi en oversikt over metoder og strategier, som jeg har valgt å ta i bruk for å bedre forstå prosjektene jeg undersøker og svare på problemstillingene mine. Disse metodene inkluderer opparbeiding av materiale og andre kilder.

3.1 Metodevalg

I «*Skapte virkeligheter*» (2007) skiller geografen Tor Halfdan Aase og sosiologen Erik Fossåskaret mellom kvantitativ og kvalitativ orientert forskning. I kvantitativ orientert forskning sammenlignes enheter. Her er enhetene ofte regnet som personer eller som sammenslutninger av personer i sosiale systemer. Kvalitativ orientert forskning er også basert på sammenligning, men her er det ikke snakk om forskjeller i mengde. Ved kvalitativ forskning er formålet å få en dypere innsikt i fenomenet som skal studeres. Kvalitativ orientert forskning handler om å komme «under huden på» det som det skal forskes på (Aase og Fossåskaret 2007: 13-14).

3.1.1 Kvalitativ semi-strukturert forskningsintervju

Kvalitative semi-strukturerte intervjuer har flere navn. Sosiologen Sigmund Grønmo (2011) kaller det for uformelle intervjuer. Denne typen intervjuer foregår som en samtale mellom forskeren og informanten. Det er forskeren som velger ut temaet for samtalen, men selve samtalen foregår på en fleksibel måte. Selve intervjuet kan utvikle seg forskjellig utfra hvilke opplysninger som kommer frem under intervjuet. Forskeren har en intervjuguide med spørsmål og temaer, som han har forhåndsbestemt. Nye spørsmål og oppfølgingsspørsmål blir utformet etterhvert som forskeren tolker og analyserer svarene på spørsmålene. Uformelle intervjuer er stort sett brukt i intervju med en enkelt person, men det er også mulig å utføre denne type intervju med flere personer (Grønmo 2011: 159-160). I en vanlig samtale har man en tendens til å snakke for fort, man lytter ikke og har en tendens til å avbryte hverandre. I et semi-strukturert intervju er det viktig at en snakker med hverandre på en ordentlig og, delvis, strukturert måte. Det handler om å lytte og være åpen for hva folk har å si, og om å være så objektiv som mulig (Longhurst 2007: 117-118).

Når en skal forberede seg til et slikt intervju, er det viktig med en intervjuguide som strukturerer intervjuforløpet mer eller mindre stramt, alt etter hvilke type intervju en foretar. For det semi-strukturerte, eller uformelle forskningsintervjuet, vil intervjuguiden være en oversikt over de emnene som skal dekkes, og forslag til spørsmål. Det er dermed opp til forskeren hvor nøye han vil følge guiden både i henhold til spørsmålene og rekkefølgen (Kvale et al. 2009: 143).

3.1.2 Deltagende observasjon

«Deltagende observasjon er en datainnsamlingsmetode som gir en unik mulighet til å studere menneskers samhandling og språkbruk, uten at forskeren påvirker samhandlingen eller talemåten i sterk grad» (Fangen 2010: 9). Fangen oppsummerer på mange måter hvorfor jeg valgte å bruke denne metoden, når jeg skulle få et innblikk i hvordan kulturminneforvaltningen fungerer. Det å studere forvaltningen gjennom møter vil gi meg et bedre bilde av hvordan forvaltningen fungerer og samhandler.

Aase og Fossåskaret (2007) skiller observasjon og deltakende observasjon. Både i deltakende observasjon og observasjon er forskeren til stede i det feltet som skal observeres. Men i en observasjon er ikke forskeren selv deltaker, og står utenfor den samhandlingen som han observerer. En forsker er bare en deltakende observatør når han selv er en av aktørene som han observerer (Aase og Fossåskaret 2007: 32).

Det er flere måter å utføre deltakende observasjon på. En kan se på selve deltagelsen som en skala, der en går fra kun å observere, til kun å delta. Det kun å observere vil si å stille seg på sidelinjen og observere hva de andre gjør. Ved å delta er forskeren selv med som alle de andre deltakerne. Det finnes både fordeler og ulemper med begge disse ytterpunktene av deltakelse. Ved kun å observere kan det være vanskelig å forstå alt av kommunikasjon og interne koder blant deltakerne. Ved å gå tett innpå dem du forsker på, kan du bli en del av dem («go native»). Da kan det være vanskelig å opprettholde forskerrollen og objektiviteten. Til sist er det opp til forskeren å finne gode måter og kombinere observasjon med deltakelse (Fangen 2010: 12-13).

3.1.3 Bruk av kilder

Internett er blitt en sentral kilde til informasjon for mange. Jeg benytter informasjon fra nettsider til museer, Museumssenteret i Hordaland, og Regionrådet. Tv- innslag, dokumenter fra internett og online avisartikler har også blitt brukt for å skape et bilde av hvordan regionen er i dag. Nettavisene som blir brukt i forbindelse med denne oppgaven er hovedsakelig de to regionsavisene «Strilen» og «Nordhordland», samt «Bergens Tidende» og «NRK».

3.1.4 Bruk av kvalitative metoder

I denne oppgave vil jeg undersøke fire prosjekter (jfr. kap 5), som skal hjelpe meg å svare på om kulturminner kan bidra til å styrke en regional identitet i Nordhordland. Flere av disse prosjektene har vært på planleggingsstadiet mens jeg har jobbet med oppgaven. For å få skikkelig informasjon om planer og prosjekter har jeg derfor intervjuet de ansvarlige for prosjektene. I tillegg ville jeg intervjuer frivillige og lokale ildsjeler, som enten var knyttet til prosjektet eller var med i planleggingen. Gjennom disse intervjuene ønsker jeg å få informasjon om prosjektene, og høre om de hadde brukt eller planla å bruke frivillige. I tillegg om de har hørt om immateriell kulturarv og verdiskapning knyttet til kulturminner.

Det er også viktig for meg å få innblikk i hvordan forvaltningen arbeider. I den forbindelse er det gunstig for meg å delta på møter, som forgår i forbindelse med planleggingen av prosjektet rundt fellesmagasinet for Nordhordland.

Jeg valgte å bruke kvalitative metoder i min oppgave, ettersom jeg synes dette var mest formålstjenlig i forhold til min oppgave og problemstilling. Ettersom jeg valgte å se grundigere på enkelte prosjekter, og jeg mener at kvalitative metoder passer best for å få den informasjonen jeg ønsker.

De metodene jeg har valgt å benytte i denne oppgaven, er såkalte kvalitative, semi-strukturerte intervjuer, deltakende observasjon og narrativ analyse.

Jeg vil utføre observasjon ved å være med på møter mellom Museumssenteret i Hordaland, forskjellige kommuner og regionrådet i Nordhordland, samt representanter for det største sogelaget i regionen, Lindås Sogelag. På disse møtene kommer jeg til å være en observatør.

3.2 Valg av informanter

Etter at temaet for masteroppgaven var klart og skulle omhandle kulturminner og identitet i Nordhordland, ble jeg satt i kontakt med Museumssenteret i Hordaland ved direktør Atle Ove Martinussen.

Fra Atle Ove Martinussen fikk jeg tips om en rekke prosjekter, som kunne være interessante å se på i forbindelse med de temaene som jeg ville undersøke. Det var utfra disse prosjektene at informantene ble valgt. Det var enten mennesker som var ansvarlige for prosjektene, eller frivillige ildsjeler som deltok i prosjektene. I tillegg til å intervju mennesker som var tilknyttet prosjektene, ville jeg også danne meg et bilde av regionen og forvaltningen. Dermed skaffet jeg meg informanter fra fylkeskommunen og regionrådet i Nordhordland. Alle informantene ble kontaktet via mail med forespørsel om intervju. Vedlagt i mailen var det også et informasjonsbrev med samtykkeerklæring (se appendiks 2).

De fleste informantene fikk jeg kjennskap til via Atle Ove Martinussen. I dialog med informanter fikk jeg også tips om andre informanter. Dette var spesielt knyttet til prosjektene der jeg fikk navnet på de som ledet prosjektet, og gjennom dem fikk jeg navnet på frivillige.

Informantene mine er for det første Solveig Jordal (1) prosjektleder for prosjektet om et fellesmagasin. Deretter Jan Thorsheim, leder for Lindås Sogelag, og Johannes Rydland, prosjektleder for Strilamuseet. Jan Thorsheim og Johannes Rydland (2) ble intervjuet sammen. For Steinaldersenteret hadde jeg tre informanter, Kari Utkilen (3) kulturansvarlig i Austrheim kommune, Bente Kopperdal Hervik (4) kulturansvarlig for Radøy kommune og Morten Kutschera (5), flintsmed og en av initiativtakerne til Steinaldersenteret. I forbindelse med Sildaprojektet intervjuet jeg prosjektleder Torhild Kvingedal (6). I tillegg intervjuet jeg fylkeskonservator for Hordaland fylkeskommune, Per Morten Ekerhovd (7) og leder for Nordhordland Regionråd, Jon Askeland (8).

3.3 Intervju

Jeg har utført åtte intervjuer, sju med enkeltpersoner, og ett med to personer tilstede samtidig. Den korte avstanden fra Bergen gjorde at jeg kunne være fleksibel med tanke på når intervjuene skulle gjennomføres. Intervjuene ble gjennomført i løpet av månedene mai og juni 2015. Alle intervjuene ble tatt opp med diktafon, og jeg tok notater i tillegg.

Intervjuene ble stort sett gjennomført på arbeidsplassen til informanten, særlig siden mange av dem jeg intervjuet jobbet i forvaltningen i kommune eller fylkeskommune. Noen intervjuer ble foretatt på universitetsbygget for Humanistisk fakultet, og ett ble holdt hjemme hos en av informantene. Dette har nok gjort at mange av intervjuene hadde en formell atmosfære. Det ble som regel litt småprat i begynnelsen av intervjuet før diktafonen ble slått på, for å prøve å skape en litt mer uformell atmosfære. Før diktafonen ble slått på informerte jeg om informantens tema for masteroppgaven.

Jeg hadde på forhånd skrevet en intervjuguide med planlagte spørsmål. Her var det spørsmål som var generelle for alle informantene, og enkelte spørsmål som var knyttet til en bestemt type informant eller et bestemt prosjekt (se appendiks 3-5). Det var også forskjell på informantene, under intervjuene snakket noen fritt og svarte ofte på spørsmål som jeg hadde tenkt å stille senere, mens andre var mer korte og konsise i sine svar. For de fleste informantene var det ikke noe problem med bruk av diktafon, selv om det nok for noen kunne virke litt forstyrrende. Etter at diktafonen ble slått av, hadde vi ofte en uformell samtale med forskjellige temaer, gjerne knyttet til kulturminnevern og masteroppgaven jeg skriver.

3.4 Behandling av materialet

Etter at intervjuene var fullført, ble det innsamlede materialet bearbeidet. Først ble intervjuene transkribert på bokmål. Det ble ikke gjort forsøk på å skrive ned dialekter, «halvsetninger» og markering av pauser. Dette ble gjort fordi det er informasjonen som informantene kommer med som jeg mener er viktig, ikke den muntlige fremstillingen. Dermed mener jeg at dette ikke er viktig for oppgavens resultater og vil heller ikke påvirke presisjonen av materialet.

Det neste som ble gjort var å produsere data ettersom dette er et resultat av forskningsprosessen, og ikke noe man bare samler inn. Data skapes alltid gjennom en fortolkende prosess (Aase og Fossåskaret 2007: 36). Først ble det transkriberte materialet systematisert ved å fordele det mellom de fire prosjektene. Data som ikke hadde noe med prosjektene å gjøre, om forvaltningen og regionrådet, ble systematisert i forhold til de fellesspørsmålene som jeg stilte til alle informantene. Dette ble gjort for at det skulle bli lettere for meg å tolke det materialet som jeg hadde samlet inn, og gjøre det forståelig.

Det materialet som jeg samlet inn ble lagret på min private pc, med passordbeskyttelse, slik at datasikkerheten ble ivaretatt. sikkerhetskopi er lagret på Microsoft OneDrive. Informasjonen er ikke formidlet til noen andre parter. Etter at masteroppgaven er godkjent blir lydopptakene, de transkriberte tekstene og mine arbeidsnotater slettet fra pc-en min og OneDrive.

3.5 Etiske spørsmål ved forskning

Det er viktig å påpeke at en forskningsprosess ikke bare er å samle inn informasjon og produsere data. Det finnes mange viktige etiske spørsmål som en må ta hensyn til. Aspekter som en kan peke på er blant annet forskningsfrihet, anonymisering og omtanke for de personene som blir berørt av forskningsprosessen, informert samtykke, og reklame for dem som en intervjuer.

Først er det viktig å skille mellom etikk og moral. Etikk er det mer abstrakte om hva som er rett og galt, mens moral er de konkrete reglene for riktig oppførsel. Ved en slik definisjon kan etikk ses på som en slags superstruktur som er relatert til en gruppe. Etikk blir til ved valgene og handlingen til mennesker i konkrete situasjoner, og det er disse valgene og handlingene som blir til den moralske teorien, som igjen blir brukt til å reflektere over hva som er rett og galt (Alver og Øyen 2007: 17).

Ett av premissene som står i de forskningsetiske retningslinjene, er forskningsfrihet. Her legges det vekt på å ha en fri og uavhengig forskning, som ikke er påvirket av ytre eller indre krefter. Det er viktig at ikke forskningen blir stoppet, selv om den kan være kontroversiell (Nesh 2014: 10). Min egen oppgave er å studere om, og på hvilken måte, kulturminner kan være med å skape en identitet i Nordhordland. Målet er å gjøre dette på en «objektiv» og mest mulig uavhengig måte, altså ikke være påvirket av de følelser og meninger som eksisterer i forbindelse med dette temaet.

Det er en stor utfordring å være absolutt objektiv og ikke sette et personlig preg på den forskningen som blir gjort. Fangen mener at det er umulig å være helt objektiv i en forskningssituasjon fordi man alltid vil ha sin egen bakgrunn og erfaringer med seg, som farger synet på det man forsker på (Fangen 2010: 165). Hvis man har mange intervjuer er det også mulig å bli påvirket sterkere av noen informanter enn andre, i det man vil være enig med noen og uenig med andre. Det er viktig å være klar over sine egne meninger, og hva, og hvem som påvirker dem. Dermed kan en prøve å forhindre at egne meninger kommer til syne i

forskningen. Det er altså viktig og kunne distansere seg fra det som er nært, og se på hele forskningsprosjektet som en helhet (Aase og Fossåskaret 2007: 172-173). I mitt masterprosjekt ble jeg tidlig introdusert til Museumssenteret i Hordaland. Dette for å få en bedre forståelse av situasjonen i regionen, og for å kunne finne prosjekter som jeg kunne studere nærmere. Jeg er derfor klar over at samarbeidet med Museumssenteret kan, bevisst eller ubevisst, ha farget det synet jeg har på kulturminnesituasjonen i regionen.

En forsker må vise respekt for sine informanter og respektere «utforskede personens integritet, frihet og medbestemmelse» (Nesh 2014: 11). Det betyr blant annet at det er viktig å fortelle informanten om hva de er med på. Dette kalles ofte «fritt informert samtykke», og med dette menes at informanten skal vite hva som er hensikten til forskeren, og det skal være frivillig å delta. En kan diskutere om det alltid er fritt samtykke, eller om informanten alltid er klar over hva man sier ja til (Fjell 2007: 107-108). I forbindelse med denne oppgaven ble det sendt en epost til informantene der jeg informerte om temaet og prosjektene jeg undersøker, samt et informasjonsbrev der det stod om deres rettigheter som informanter. Dette brevet ble godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), (prosjekt 42425).

Det er viktig at forskningsresultatene ikke skal være til skade for informanten. En måte å unngå dette på, er å anonymisere eller aidentifisere informanten. Det å anonymisere er i følge NSD:

«Opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte gjennom navn eller personnummer, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler, eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller krypteringsformel og kode.»¹⁰

Dette betyr å slette alle mulige opplysninger som kan identifisere informanten. Det hjelper ikke å anonymisere materialet bare i selve oppgaven, alt materialet som man har samlet inn om informanten må slettes etter at oppgaven er ferdig.¹¹

Det er enkelte kategorier som i følge NSD er kategorisert som spesielt sensitive, noe som gjør at informanten har enda større rettigheter. Disse kategoriene er:

---

¹⁰ <http://www.nsd.uib.no/personvern/test/begreper.html> [18.9.2015]

¹¹ Ibid.

«Opplysninger om rasemessig eller etnisk bakgrunn, politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning, at en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling, helseforhold, seksuelle forhold, og medlemskap i fagforeninger.»¹²

Selv om det kan være et etisk krav om anonymitet for å beskytte informanten, kan dette misbrukes ved at forskeren tolker stoffet som man vil uten å kunne bli motsagt. Det er også verdt å merke seg at noen intervjupersoner ønsker å stå med fullt navn og krediteres for det de har bidratt med, akkurat som i et journalistisk intervju (Kvale et al. 2009: 90). Det er da opp til forskeren om man har lyst å aidentifisere eller anonymisere informanten. Dette er spesielt viktig når det kommer til de sensitive temaene. Det er ikke bare opp til informanten å bestemme om studiet krever anonymisering eller ikke. Det er hovedsakelig opp til forskeren, NSD og etikkomiteen (Alver og Øyen 2007: 27-28). Selv denne oppgaven ikke var innom sensitive tema, ble alle informantene orientert om aidentifisering, mens ingen valgte å bruke denne muligheten.

3.6 Sekundær og upublisert materialet

I denne oppgaven har jeg også brukt upubliserte kilder, som jeg har fått av informantene på møter. Dette er brosjyrer i forbindelse med prosjekter som er i planleggingsstadiet, og prosjektplaner som er brukt til søknader. I tillegg bruker jeg tidsskrifter, avisartikler og TV-reportasjer.

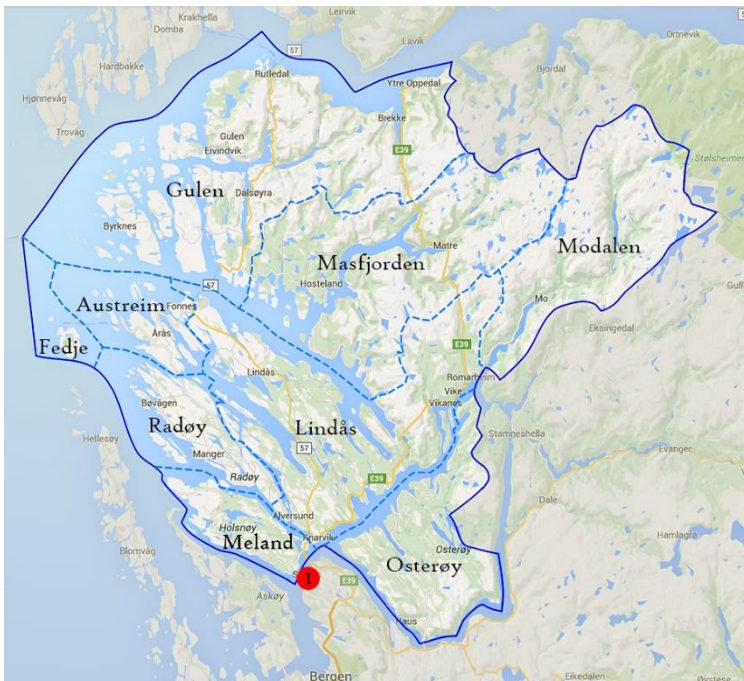
¹² <http://www.nsd.uib.no/personvern/test/begreper.html> [18.9.2015]

4. Nordhordland og Museumssenteret i Hordaland

I dette kapittelet skal jeg gi et overblikk over regionens historie og geografi, og gi et bilde av dagens situasjon. Jeg har valgt å fokusere på utvalgte deler av bakgrunnshistorien til regionen, som er forbundet med prosjektene som skal undersøkes i oppgaven. I tillegg skal jeg se nærmere på det regionale museet i regionen, Museumssenteret i Hordaland.

4.1 Nordhordland

Nordhordland består av ni kommuner, Meland, Lindås, Radøy, Austrheim, Fedje, Modalen, Masfjorden og Osterøy. Regionen strekker seg fra Bergen i sør til Gulen i Sogn og Fjordane i nord, og fra havet i vest til Voss i øst (se figur 4.1). Gulen, som er en del av Sogn og Fjordane, er medlem i regionrådet i Nordhordland. En av grunnene til at Gulen har valgt å samarbeide med kommunene i Nordhordland, kan være at i søndre deler av Gulen er det

Figur 4.1 kart over kommunene som er med i Regionrådet i Nordhordland. Den administrative enheten for Museumssenteret i Hordaland er markert ved den røde prikken

kortere å reise til Bergen enn til Sogndal. En annen grunn kan være at Gulen har historisk sett et tettere tilknytning til Nordhordlandskommunene enn til kommuner i Sogn og Fjordane. Kommunene har dannet regionrådet Nordhordland som er et interkommunalt samarbeidsorgan. Det interkommunale samarbeidet har eksistert siden 1960-tallet. Regionrådet har senere dannet et selskap, Nordhordland Utviklingsselskap (IKS), som er Regionrådets verktøy for felles innsats på flere viktige områder,

næringsmessig, sosialt og kulturelt. Det er regionrådet med alle ordførerne som utgjør

representantskapet for selskapet, mens tre rådmenn utgjør styret. Regionsenteret ligger i Knarvik i Lindås kommune.¹³

Landskapet i Nordhordland er variert. Ute langs kysten har landskapet lenge vært åpent og dominert av lynghei. En regner med at lyngheibeltet opprinnelig var om lag 25 kilometer bredt, fra Fedje i vest til furuskogen i Lindås i øst. Men selv innenfor dette beltet var det forskjeller. I vest nærmere kysten har fisket vært viktig, mens i fjordstrøkene var jordbruket viktigere. Et fellestrekk er at «fiskarbonden» langs kysten både har utnyttet ressursene knyttet til jordbruk og fiske. Denne måten å drive jordbruk på har eksistert like frem til 1960-årene, og landskapet har siden vært i en gjengroingsfase. På Lygra i Lindås har det vært forskning og vedlikeholdsarbeid knyttet til å ta vare på kulturlandskapet, noe som har resultert i at enkelte bønder har tatt opp igjen den gamle måten å drive jordbruk på (Helland-Hansen 2004: 408). Lenger inne ved Osterøy, Vaksdal og Modalen, er det fjordlandskapet som dominerer. Her har man drevet med jordbruk, men etter et annet system enn i lyngheilandskapet. Jorden ble delt inn i teiger og bøndene bodde i klyngetun, noe som har vært vanlig over hele Vestlandet. Store deler av regionen er knyttet til havet, og bøndene som har levd i Nordhordland har til alle tider utnyttet havets ressurser. Bønder som levde nærmest Bergen solgte fisken sin der mens de som bodde lenger borte fra byen har enten saltet fisken og solgt den til kjøpmenn, eller brukt den i eget kosthold (Brekke et al. 2009: 312 og 323, Døssland et al. 1998: 16-19). I senere tid har petroleumsvirksomheten erstattet jordbrukets betydning i regionen, og spesielt gjelder dette kystområdene (Ertresvaag og Aune 2001: 162-163).

Det har lenge bodd folk i Nordhordland, blant annet i Kotedalen ved Fosnstraumen, mellom Austrheim og Radøy. I dette området ble det funnet steinalderboplasser som har tjuke «kulturlag» med avfallsdynger, etter folkene som bodde der. Her har det vært sesongbosetning for steinaldermennesker i over 5500 år. De eldste sporene er ca. 10 000 år gamle, men det er fra omkring 6400 f. Kr at plassen for alvor blir utnyttet. Forskere har påvist at folk har brukt denne plassen helt frem til 2800 f. Kr, da det ser ut til at Kotedalsboplassen blir lagt ned for godt. Ut fra beinfragmenter som ble funnet på boplassene, ser forskerne at menneskene her stort sett drev med fiske, selv om det også ble funnet bein etter sel, oter og sjøfugl (Brekke et al. 2009: 302).

På Seim i Lindås kommune skal Harald Hårfagre ha hatt en av kongsgårdene sine, ifølge sagaene. Fra denne gården, sammen med de andre kongsgårdene på Vestlandet, skal Harald

---

¹³ http://www.nordhordland.net/?page_id=233 [31.8.2015]

Hårfagre ha styrt landet. Her skal også Håkon den gode, i følge sagaene (Sturluson 1982: 106), ha blitt gravlagt etter han ble såret og drept i slaget ved Fitjar. Etter tradisjonen skal han ha vært gravlagt i «Kongshaugen» som ligger ved kirken på Seim. Haugen har vært utgravd to ganger, men selv om man har funnet spor etter en bære eller en kistebunn, så har man ikke klart å fastslå hvorvidt det er Håkon den gode sin grav (Brekke et al. 2009: 313).

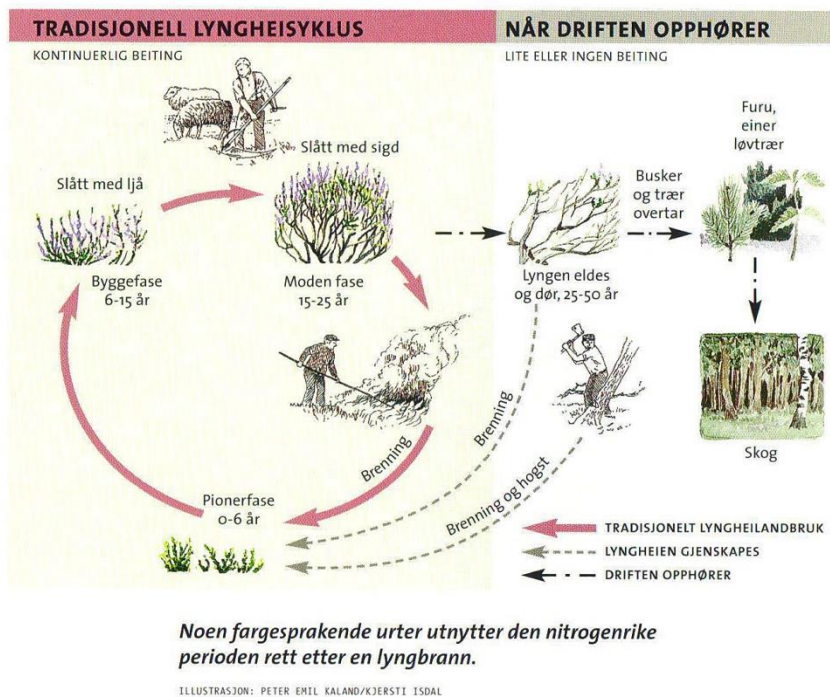
Nordhordland ble brukt som navn på denne delen av Hordaland, så tidlig som i middelalderen. Området var da et len som omfattet kyst- og fjordstrøkene nord i Hordaland. Lenge var det også et eget fogderi, først som Nordhordland og Voss fogderi, deretter som Nordhordland fogderi. Et fogderi var et skatteinnkreverdistrikt for landdistriktene. I hvert av fogderiene var det en fogd eller fut, som hadde en rekke gjøremål i tillegg til å kreve inn skatt. I 1595 var det 54 fogderier i Norge (Bugge 1986: 10).

Lenge ble også deler av Nordhordland kalt «Strilelandet». En vet ikke helt hvordan begrepet «stril» først kom i bruk, eller hva det stammer fra. Den senere beskrivelsen og definisjonen på stril var bønder som bodde utenfor byen, men som kunne komme seg til Bergen innen en dag. Dette omfatter Midt- og Nordhordland, altså de som hadde tett handel med Bergen. Det har ofte vært diskutert om strilene sørget for mesteparten av maten som Bergen trengte. I boken Strilesoga ser historiker Atle Døssland, Tine Eikehaug, John Ragnar Myking, Egil Nysæter og arkeolog Ingvild Øye blant annet på dette temaet. Døssland et al. mener at selv om det var strilene som bodde i nærheten av Bergen, ser det ut til at byen fikk matvarer også fra andre deler av landet, spesielt korn og behandlet (saltet og tørket fisk). Men strilene stod for en del av fisken som kom til Bergen, spesielt fersk fisk som de kunne selge direkte uten mellommenn (Døssland et al. 1998:14-16, 29-30). Handelen med strilene var så viktig at flere av kjøpmannshusene i Bergen delvis var basert på denne handelen. Strilene kom som regel inn til byen hver onsdag og torsdag for å drive handel. Senere ble torsdagen omtalt som «striledagen», og var den eneste dagen i uken der kjøpmennene holdt åpent til kl. 1900. Strilen ble lenge sett ned på av bergenserne, og regelrett trakassert av folk fra Bergen, når de var inne i byen for å selge sine varer (Døssland et al. 1999: 84-86).

Den negative behandlingen av strilene kan være en av årsakene til det som senere er blitt kalt «strilekrigen». «Strilekrigen» var en rekke opptøyer som foregikk våren 1765, og som ble utløst av ekstraskatten som kongen av Danmark krevde inn etter den europeiske «syvårskrigen». Uklare regler og hard framferd av skattefuten førte til at bøndene sendte en klage til kongen. Etter over en måned uten svar, samlet strilene seg i Bergen. De gikk til

angrep på Stiftamtmanden og futen, som begge fikk hard medfart. Garnisonen i Bergen var for liten til å stoppe opptøyene. Opptøyene varte i to dager, og endte med at strilene fikk tilbake ekstraskatten. Disse opptøyene, sammen med andre uroligheter i Norge, førte til at myndighetene i Danmark førte en mildere skattepolitikk. Det var ikke bare bønder fra Nordhordland som deltok i «strilekrigen», men bønder fra flere områdene rundt Bergen (Døssland et al. 1998: 167).

En av landskapstypene som er representert i Nordhordland er lyngheilandskapet (kystlyngheien). Dette er en landskapstype som ikke bare finnes i Nordhordland, men som strekker seg langs kysten fra Portugal i sør til Lofoten i nord. Lyngheien er et kulturlandskap som er blitt dyrket og holdt i hevd gjennom flere tusen år. Lyngheiene ble utnyttet på grunn av de milde og snøfrie vintrene langs kysten. Her kunne bøndene la småfeet beite ute hele året. Ved å utnytte lyngheiene trengte ikke bøndene å samle inn vinterfôr, slik som de måtte gjøre andre steder, og dermed kunne de bruke tiden sin på andre gjøremål slik som fiske. Det

Figur 4.2 Driften av Lyngheien (Haaland 2002: 84)

gjør en med å svi av lyngen, gjennom kontrollerte branner, gjerne mens det var frost eller fuktighet i marken (se figur 4.2) (Brekke et al. 2009: 291). Det å drive med denne typen lyngsviing krever kunnskap, ikke bare gjennom hvor ofte man bør svi lyngen, men også hvordan man skal svi lyngen for å få en kontrollert brann (Haaland 2002: 83-85). I dag er mye av lyngheilandskapet i ferd med å gro igjen, og mange av tradisjonene rundt lyngheilandskapet holder på å forsvinne. Gjennom et forskningsprosjekt ved Universitetet i

var røsslyngen som spilte en sentral rolle i vegetasjonen. I motsetning til gress og andre planter som visner om høsten, hadde lyngen friske skudd gjennom hele vinteren. Røsslyngen har størst verdi som fôr når plantene er unge. Eldre planter er forvedet og har få friske skudd. Det er derfor viktig å holde landskapet i hevd. Dette

Bergen har mange av tradisjonene likevel blitt tatt vare på ved Lyngheisenteret på Lygra i Lindås (Brekke et al. 2009: 291).

En gammel bruksmåte på Vestlandet er klyngetunet, der det var flere bønder som bodde i et fellestun. Jordene rundt klyngetunet var delt inn i teiger (små jordflekker), der bøndene dyrket sine teiger. Denne typen store fellestun utviklet seg i tråd med befolkningsveksten etter middelalderen, og de fleste forsvant etter de store jordreformene i siste halvdel av 1800-tallet. Det finnes flere klyngetun i Hordaland, to av disse befinner seg i Nordhordland. Den ene ligger i Isdal i Lindås kommune. Dette tunet er i dag ikke fredet, men har høy status som verneverdig kulturminne. Det andre klyngetunet er Havråtunet som ligger på Osterøy. Havråtunet hadde en lang vei frem mot fredningen, men ble endelig fredet i 1998. I dag er det Museumssenteret i Hordaland som har ansvaret for Havråtunet (Brekke et al. 2009: 312 og 323).¹⁴

I siste halvdel av 1800-tallet vokste det frem en industri i Norge hovedsakelig i byene og særskilte tettsteder. Men det var enkelte unntak, og ett av disse var Nordhordland. Det kan være flere grunner til at Nordhordland opplevde en industrivekst. For industrien var tilgang til fosser og vannkraft svært viktig. En befolkningsøkning i Nordhordland, kombinert med en effektivisering av jordbruket, gjorde at det var god tilgang på arbeidskraft. I Bergen var det gründere med kapital, kunnskap, og tilgang på deler til maskiner og råstoff, noe som er viktig når en skal starte opp industrien. Samarbeidet mellom Nordhordland har en hadde billig arbeidskraft og Bergen med kunnskap og kapital, var spesielt gunstig for tekstilindustrien. I Nordhordland vokste Salhus Tricotagefabrik frem som den største tekstilfabrikken i regionen (Døssland et al. 1999: 173-177). Salhus Tricotagefabrik var også den første rene tekstilfabrikken i Norge. Tekstilindustrien var en av de tidligste etablerte industribransjene i Norge, og var grunnlaget for mange av tettstedene i Hordaland som Dale, Salhus, Ytre Arna, osv. (Martinussen 1989: 21).

Fra 1970-årene har Nordhordlandsregionen blitt sterkt påvirket av de store oljefunnene i Nordsjøen som resten av Vestlandet. Det var svært mange bedrifter som direkte eller indirekte ble knyttet opp til olje- og gassindustrien. Stavanger var tidlig ute og sikret seg hovedkvarteret til Statoil og Oljedirektoratet. Både Statoil og Oljedirektoratet ble lagt til Stavanger, fordi det var nærmere oljefeltene enn det Bergen og Nordhordland var (Ertresvaag og Aune 2001: 160-161). Mongstad, som er Norges største oljeraffineri, ble satt i drift i 1975. Her ligger også en

---

¹⁴ <http://www.muho.no/havr%C3%A5tunet/om-havr%C3%A5tunet> [25.9.2015]

oljeterminal og relatert offshorevirksomhet. Dette har skapt mange nye arbeidsplasser, direkte og indirekte gjennom leverandørindustrien, og har gitt nye inntekter for kommunene i regionen. Økt næringsvirksomhet har bidratt til å utvikle regionen med nye veianlegg og mer penger for folk flest. Den økende velstanden til regionen vises i den kraftige økningen i biltrafikken som krysset Salhusfjorden med ferje. I 1960 var det 65.000 biler i året, og i 1990 var dette øket til 1,7 millioner. Løsningen ble verdens lengste flytebro, Nordhordlandsbroen. Disse endringene har påvirket kommunene nærmest havet mest og kommunene lengre inne i fjordene har dermed ikke fått like stor glede av oljeeventyret (jfr. kap. 7.1) (Ertresvaag og Aune 2001:160-162, 186). I møtet mellom det gamle og det nye, fikk museer en viktigere rolle, som en ser ved fremveksten av regionale ansvarsmuseer på midten av 2000- tallet.

4.2 Museumssenteret i Hordaland

I museumsplanen for Hordaland, «Musea i samfunnet», som var en regional plan for perioden 2011-2015, ble museumsstrukturen for Hordaland etablert. Det ble opprettet ni konsoliderte museer, og fylket ble delt inn i fem regioner. I hver region har et konsolidert museum hovedansvaret. Dette er stort sett regioner som allerede har et regionråd, eller annen form for samarbeid. Det er kommunen selv som har bestemt hvem de vil ha som regionalt ansvarsmuseum (Eldøy et al. 2011: 39-40). De regionale ansvarsmuseene har en rekke kjerneoppgaver, slik som at de skal være med å rettlede både frivillige, private og offentlige om saker som berører museumsvern, bygningsvern og båt- og fartøyvern. De regionale ansvarsmuseene skal også utvikle kultur- og naturhistoriske arbeid i regionen, produsere vandreutstillinger og være en base for praktisk kulturminnevern i regionen. I tillegg er det fylkeskommunen og kommunene som bestiller hva slags tjenester de regionale ansvarsmuseene skal yte (Eldøy et al. 2011: 39).

Ordningen med regionale ansvarsmuseer med diverse kjerneoppgaver og temaer, er blitt videreført i den nye kulturplanen til Hordaland, som har fått navnet «Premiss» (Tryti et al. 2015: 25).

I Nordhordland er Museumssenteret i Hordaland (MUHO) det regionale ansvarsmuseet med ansvaret for kommunene, Austrheim, Fedje, Lindås, Masfjorden, Meland, Modalen, Radøy, Osterøy og Vaksdal (Eldøy et al. 2011: 39). MUHO var det første museet i Hordaland som ble konsolidert når det ble slått sammen med Norsk Trikotasjemuseum, Bevaringstjenestene og

Felleskonservator for tekniske og industrielle kulturminner i Bergen i 2004. Senere har Kulturverntenesta i Nordhordland, Osterøy museum med Havråtunet, Lyngheisenteret og Vestnorsk Utvandringssenter også blitt en del av MUHO. Administrasjonen for museet, Bevaringstjenesta og Norsk Trikotasjemuseum er lokalisert i Salhus.¹⁵ Hvert av disse museene omhandler temaer som har vært typiske, om enn ikke unike for regionen, slik som bruk av lyngheilandskapet, utvandring til Amerika og bruk av klyngetun. Fra 1.1 2016 er Kulturverntenesta i Nordhordland og Osterøy museum slått sammen til en avdeling.

MUHO er organisert som en stiftelse med 6 styremedlemmer. Disse medlemmene kommer fra fylkeskommunen, Bergen kommune, Nordhordlandskommunene har en representant, og Universitetet i Bergen. MUHO har 39 faste ansatte. Atle Ove Martinussen er direktør. Solveig Jordal er avdelingsleder for kulturverntjenesten og leder prosjektet om dokumentasjonsplan for Nordhordland der også magasinsbehovet skal analyseres. Museet hadde i 2015 32, 87 årsverk (tall fra 2015).

Referansene jeg bruker når jeg beskriver underavdelingene til Museumssenteret er årsrapporter fra 2014.

4.2.1 Norsk Trikotasjemuseum

Norsk Trikotasjemuseum var, sammen med Bevaringstjenestene og Felleskonservator for tekniske og industrielle kulturminner i Bergen, de første som ble konsolidert med MUHO i 2004 i Nordhordland. Museet holder til i den gamle trikotasjefabrikken som ligger ved kaien i Salhus, og forteller historien om norsk tekstilindustri. Selve fabrikken var i bruk fra 1859 til 1989, og er delvis årsaken til at Salhus vokste til den størrelsen stedet har i dag. Salhus er et godt eksempel på hvordan bygdesamfunn i Bergens- og Hordalandsområdet ble bygget opp og utvidet rundt fabrikkene sent på 1800-tallet og tidlig 1900-tallet (Ramstrøm 2014: 2).¹⁶

Norsk Trikotasjemuseum tar også vare på og søker å øke kunnskapen om maskinparken til museet som viser produksjonen fra ull til ferdigstrikkede plagg (Ramstrøm 2014: 2). I 2013 ble arrangert en nasjonal strikkekveld i regi av NRK i den gamle trikotasjefabrikken på Salhus. Tittelen på kvelden het «fra sau til genser», og var et rekordforsøk.¹⁷ Sending ble

---

¹⁵ <http://www.muho.no/muho/om-muho/om-museumssenteret-i-hordaland> [25.9.2015]

¹⁶ <http://www.muho.no/norsk-trikotasjemuseum/om-museet-og-salhus-tricotagefabrik> [25.9.2015]

¹⁷ <http://www.nrk.no/kultur/nrk-vil-sette-strikkerekord-1.11271394> [28.9 2015]

populær både i og utenfor landets grenser, og selv om verdensrekorden ikke ble slått, så ble det en norsk rekord.¹⁸

Det foregår også forskning på museet, ikke bare knyttet til selve tekstilindustrien, men også forskning omkring industrisamfunnet. De ser nærmere på de sosiale, kulturelle, politiske og økonomiske aspektene ved et slikt samfunn (Ramstrøm 2014: 2).

Integrert i den faglige virksomheten ved Norsk Trikotasjemuseum ligger også Rådgivningstjenesten for teknikk og industri i Bergen. Her blir det gitt rådgivning til private samlinger og frivillige organisasjoner i Bergen kommune innen teknikk og industrivern. Museet har 11 faste ansatte og blir ledet av Ann Kristin Ramstrøm (Ramstrøm 2014: 2).

4.2.2 Bevaringstjenesta

Ved Bevaringstjenesta drives det med et omfattende arbeid for museene i Hordaland, andre organisasjoner, og private. De driver også med arbeid knyttet til hele fylket.

Viktige oppgaver ved Bevaringstjenesta er å ta imot gjenstander som skal inn i et fellesmagasin for hele Hordaland, som ligger i Salhus. Dette er såkalte ERNI-gjenstander (gjenstander med enestående regional og nasjonal verdi). Gjenstandene blir fotografert, og tilstanden blir beskrevet av konservatorer. Ambisjonen er at dette gjenstandsmaterialet skal bli gjort tilgjengelig for forskere og andre interesserte gjennom nettsiden <http://digitaltmuseum.no/>. Dette betyr at man kan studere gjenstandene på egen pc, uten at en trenger fysisk å hente frem gjenstandene fra samlingen. Dette vil igjen skåne gjenstandene, og hindre at de blir skadd eller brutt ned.¹⁹

Utover bevaring av gjenstander, arbeider Bevaringstjenesta også med formidling. Det blir arrangert foredrag, fagdager og for første gang ble det i 2014 holdt åpen dag, der det blant annet ble sendt invitasjon til skoler, og det kom en klasse fra videregående trinn.

Bevaringstjenesta har ni faste ansatte og blir ledet av Inger Raknes Pedersen (Pedersen 2014: 15-17, 23-24). Pedersen sluttet som leder i Bevaringstjenesta i 31. 12. 2015, og det pågår en ansettelsesprosess for ny avdelingsleder.

---

¹⁸ <http://www.nrk.no/kultur/slik-gikk-strikkekvelten-1.11333785> [13.01.16] og

<http://www.nrk.no/hordaland/nasjonal-strikkekveld-far-pris-1.11706213> [13.01.16]

¹⁹ <http://www.muho.no/bevaringstenestene/om-avdelinga/spennande-samlingsarbeid-for-musea> [28.9.2015]

4.2.3 Kulturverntjenesten

Kulturverntjenesten gir råd og veiledning om hvordan en skal ta vare på kulturminner til de fleste kommunene i Nordhordland, og hvordan en kan formidle kulturhistorien. Den har også en mer spesialisert oppgave som går på bygningsvern. Denne delen av kulturverntjenesten opptar ca. 40 % av stillingene.²⁰

Kulturverntjenesten kan gi råd og veiledning i faglige spørsmål om eldre bygg, om dokumentasjon om bygninger, kulturmiljø, samlinger og immateriell kulturarv. De hjelper også med katalogisering, oppbevaring, formidling av samlinger og hjelp med søknader om finansiering til kulturvern. I tillegg til å tilby råd og veiledning på disse områdene, arrangerer de kurs om blant annet byggeteknikker, restaurering og sikring av samlinger.²¹

Kulturverntjenesten arbeider for tiden med en stor dokumentasjonsplan for Nordhordland, der de kartlegger og vurderer alle de større private samlingene innenfor regionen. Det blir også lagt grunnlaget for en stor satsing på vern av tekstiler. Kulturverntjenesten har også samarbeidsprosjekt med Lyngheisenteret og Kystmuseet i Øygarden, som omhandler dokumentasjon og produksjon av digitale fortellinger rundt temaet sild (Jordal 2014: 2-3).

Avdelingen har en fast ansatt, i tillegg til avdelingsleder Solveig Jordal. Tjenestene som Kulturverntjenesten tilbyr kan fritt brukes av lag, organisasjoner og private i Nordhordland, med unntak av Osterøy.²²

4.2.4 Lyngheisenteret

Lyngheisenteret var det eneste stedet i Europa der de lokale bøndene fremdeles tok vare på lyngheien.²³ Utgangspunktet for Lyngheisenteret, er at det skal verne om det historiske landskapet gjennom en autentisk drift. Dette har sitt utspring i et tverrfaglig forskningsprosjekt ved Universitet i Bergen som forgikk på 1970-tallet. Her fant de at lyngheilandskapet er mer enn 4000 år gammelt, og at det var den tradisjonelle driftsformen som formet og opprettholdt landskapet (Kvingedal 2014: 1).

I tillegg til å drive kulturlandskapet slik at vegetasjonen blir holdt i hevd, arbeider Lyngheisenteret med forskning, formidling og undervisning. De samarbeider med

---

²⁰ <http://www.muho.no/kulturverntenesta/om-kulturverntenesta-i-nordhordland> [28.9.2015]

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ http://www.muho.no/lyngheisenteret/om_lyngheisenteret [28.9.2015]

næringsvirksomhet gjennom å fremme reiselivet i regionen, og fremme næringsliv som utnytter de verdier og ressurser som er å finne i det tradisjonelle kulturlandskapet (Kvingedal 2014: 1).

Lygheisenteret har et spesielt fokus på immateriell kulturarv, mye av aktiviteten går ut på å ta vare på kunnskapen om å drive det tradisjonelle kulturlandskapet. Senteret driver med undervisning og kurs, viser film og serverer lokal mat. Lygheisenteret var ett av de to museene som samarbeidet om matprosjektet om sild (Kvingedal 2014: 3).

Lygheisenteret har seks faste ansatte, med Torhild Kvingedal som leder (Kvingedal 2014: 1).

4.2.5 Vestnorsk Utvandringssenter

Ideen om et Vestnorsk Utvandringssenter (VUS) var det Asbjørn Ystebø som stod bak, etter et opphold i USA vinteren 1992/93. Årsaken til at VUS ble etablert på Sletta på Radøy, var at bygden var engasjert og tok i mot utfordringen med å opprette et senter. VUS ble opprettet hovedsakelig på dugnad med et lite budsjett, og på utsiden av byråkratiet og det politiske apparatet. Det ble konsolidert med Museumssentert i Hordaland i 2010.²⁴

Utstillingen ved museet består av bygninger som opprinnelig ble bygget av norske immigranter til USA. De fleste bygningene ble donert til VUS på begynnelsen av 2000-tallet. De ble demontert i USA og bygget opp igjen på Sletta. Husene består blant annet av en immigrantkirke, lærerkontor, fengsel og rådhus, og inneholder mye av inventaret som opprinnelig var i dem.²⁵

Vestnorsk Utvandringssenter har en avdelingsleder i 100 % stilling og Cecilie Hansen tok over som vikarierende avdelingsleder i november 2014 (Thoresen et al. 2014: 1).

Det er et stort frivillig engasjement i forbindelse med VUS. Venneforeningen som er tilknyttet VUS har 163 medlemmer. De hjelper blant annet til på Utvandringfestivalen som arrangeres årlig av VUS, og ellers hvis det trengs folk (Thoresen et al. 2014: 2).

I tillegg til formidling i form av utstillingen så arbeider VUS med forskning, diverse arrangementer for lokalsamfunnet, og en rekke foredrag som holdes på Sletta. Det er også på

---

²⁴ <http://www.muho.no/vestnorsk-utvandringssenter/om-avdelinga/historie> [29.9.2015]

²⁵ <http://www.muho.no/vestnorsk-utvandringssenter/om-avdelinga/samlingane/anlegg> [29.9.2015]

Sletta at MUHO planlegger et bygg som skal fungere som et gjenstandsmagasin for hele Nordhordlandsregionen (Thoresen et al. 2014: 4-10).

4.2.6 Osterøy Museum

Gjennom utstilling og (nye og gamle) hus som ligger i et tun viser Osterøy museum levemåten til mennesker som bodde nord for Bergen på 1800- og 1900-tallet. Museet digitalisere også arkivene som formidler lokalhistorie, og de arbeider med å få oversikt over gjenstandene som er i magasinet (Andersen 2014: 3-4).

Forskningen og dokumentasjonen ved museet er blant annet fokusert på tekstiltradisjoner og annet håndverk. I tillegg arrangeres det konserter og arrangement bl.a. for barn (Andersen 2014: 6-7 og 9-10).

Osterøy museum har fem faste ansatte med Randi Andersen som avdelingsleder. Det er også et eget vennelag som er knyttet til Osterøy museum. Deres oppgaver er å fremme museumsinteressen, og hjelpe til under arrangementer som foregår i regi av museet (Andersen 2014: 2).

4.2.7 Havråtunet

Gårdsdriften på Havråtunet strekker seg tilbake til bronsealderen. Arbeidet med å frede Havråtunet og måten å drive jordbruk på, strekker seg tilbake til 1970-tallet. I 1988 ble det et avtalefestet samarbeid mellom Havråtunet og Osterøy museum, og de fikk felles personale. Gården ble endelig fredet i 1998, og ble det første freda kulturmiljøet i landet.²⁶

Gården er et gammelt klyngetun som drives på tradisjonelt vis, og er et unikt eksempel på hvordan vestlandsgårdene ble drevet.²⁷ I tillegg til å drive gården, arbeides det med forskning og dokumentasjon ved Havråtunet. Her har de blant annet samarbeid med Universitetet i Bergen, og i 2014 var det studenter fra AHKR (Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap) som arbeidet med kilder som angikk Havråtunet (Jensen 2014: 1).

---

²⁶ <http://www.muho.no/havr%C3%A5tunet/om-havr%C3%A5tunet> [25.9.2015]

²⁷ Ibid.

I tillegg til drift og kunnskapsoverføring av tradisjonelle metoder, og arbeidet med skjøtselsplan har Havråtunet formidlingsoppgaver slik som ordinære museum (Jensen 2014: 3-5).

4.3 Oppsummering

Nordhordland er en geografisk variert region med en lang historie. I dag samarbeider kommunene regionalt gjennom Nordhordland Regionråd. Det regionale museet med ansvar for Nordhordland er Museumssenteret i Hordaland. Museet har sitt administrative senter i Salhus, men omfatter en rekke konsoliderte museer over hele regionen. Disse museene har fokus på forskjellige temaer som viser spesielle trekk ved regionen. Eksempel på dette er Trikotasjemuseet i Salhus med fokus på industri og tekstiler, Lyngheisenteret med fokus på drift og vedlikehold av lynghei, og Havråtunet som har fokus på gamle jordbruksmetoder og drift av klyngetun. Men det finnes ikke et museum som viser den samlede historien til Nordhordland.

5. Fra Fellesmagasin til Sildaprojektet.

Et blikk på prosjektene

I forskning med feltarbeidet har jeg fokusert på fire prosjekter for å svare på problemstillingen min. I dette kapitlet vil jeg redegjøre for prosjektene som jeg har sett på. De fire prosjektene er: Et fellesmagasin for Nordhordland, opprettelsen av et nytt Strilamuseum, forbedring av Steinaldersti ved Fosnstraumen og opprettelsen av et Steinaldersenter og Sildaprojektet. I prosjektet for et fellesmagasin prøver en å opprette et gjenstandsmagasin i Nordhordland. I prosjektet for Strilamuseet arbeider Lindås Sogelag for et eget Strilamuseum med magasin som skal bli opprettet i Lindås kommune. Ved Fosnstraumen arbeider Radøy og Austrheim kommune for å opprette et Steinaldersenter, som vil bli det første i landet. Lyngheisenteret har gjennomført et prosjekt om sildetradisjoner i Nordhordland, noe de ønsker å videreutvikle. For å få tak i informasjonen om prosjektene har jeg intervjuet prosjektledere og ildsjeler som arbeider med prosjektene.

5.1 Fellesmagasinet for Nordhordland – et magasin for gjenstander

Det er flere, både sogelag og i kommunene, som peker på behovet for et fellesmagasin for gjenstander for Nordhordland. De savner ikke bare et eget magasin, men også et eget kulturhistorisk museum – et «folkemuseum» – for regionen. Det finnes mange samlinger i regi av private, frivillige lag og kommuner, og alle drives på frivillig basis. Det er konsolidert flere museer til Museumssenteret i Hordaland, slik som Lyngheisenteret og Utvandringssenteret, men disse har et spesifikt tema som de arbeider med. For de som har private samlinger i Nordhordland i dag finnes det ingen plass, lokalt eller regionalt. Det finnes plasser i Bergen, Osterøy museum har tatt imot noe, men dette er i spesielle tilfeller. Leder for prosjektet om dokumentasjonsplan (der vurdering om et fellesmagasin for Nordhordland inngår) i Nordhordland er Solveig Jordal som er avdelingsleder for Kulturverntjenesten i Nordhordland og Ådnatun.

På ett av møtene om fellesmagasinet mellom Museumssenteret i Hordaland, Regionrådet, representanter for Lindås kommune og Lindås Sogelag, ble det først og fremst diskutert behovet for et fellesmagasin. Her ble det vedtatt å kartlegge behovet for et magasin ved å få en oversikt over de private samlingene i regionen. Det ble ikke diskutert lokalisering av magasinet, ettersom lignende prosjekter i regionen har strandet på nettopp diskusjoner om lokalisering. Generelt var det stor enighet om at et slikt prosjekt måtte komme i gang, men på møtet unngikk man de det som kunne skapt uenighet (deltagende observasjon ved møtet 7. 3. 2014). Lokaliseringsdebatten og problemene rundt dette vil bli tatt opp i kapittel 7.

Delprosjektet som hadde til hensikt å få en oversikt over private samlinger, er nå fullført. I den forbindelse ble det utført en tilstandsvurdering og analyse av samlingene. Samlingene ble gjennomgått sammen med en konservator og det ble gjort vurderinger om status, med hensyn til insekter, lys og klima. Det ble stilt spørsmål om hvilke type samlinger det var, hvordan samlingene ble drevet, hvor de var utstilt/magasineret, om det var forsvarlig, og om de burde flyttes. I alt ble 17 samlinger gjennomgått. Målet med å gå gjennom samlingene var for å se på behovet for magasinet. Resultatet var overraskende, som prosjektleder Solveig Jordal påpeker:

«Det vi ser er jo kanskje litt forbausende... de fleste av disse samlingene har sin verdi ut ifra den heilheten de er i. Det er skolehistorisk samling for eksempel som er i et skolehus, og verdien av den er jo optimal der som den er, men hvis du tar den ut og plasserer den ut på et magasin eller på en utstillingbygg så er jo det en helt annen verdi i den samlingen. Og sånn er det med flere av disse husene og gjenstandsamlingene at de faktisk må få lov til å fortsette der som de er.» (Intervju 1: s. 3, se app. 1)

Hovedpoenget er altså at de fleste av disse samlingene har sin verdi ut fra sammenhengen de er en del av. En samling i et skolehus, vil være optimal så lenge den er på skolehuset og ikke om den blir flyttet. Ettersom det er mer interessant å se gjenstander i den kontekst de hører hjemme i, heller enn på et museum. De få samlingene som det ble vurdert å flytte var samlinger som var oppbevart på et lager, og ikke en del av en utstilling.

I 2014 forelå det planer om et nytt bygg ved Utvandringssenteret på Sletta på Radøy. Det ble

Figur 5.1: Konseptbilde for visningsbygg for VUS ved Sletta, der en også så for seg et fellesmagasin for Nordhordland. Hentet fra <http://www.strilen.no/nyheiter/Nytt-museumsbygg-pa-Sletta-145829.html> [25.10.2015]

sett på muligheter for å ha et magasin der, og det ble vurdert hvor stort det burde være (se figur 5.1). Det ble sendt inn søknad til Klima- og miljødepartementet, der man søkte om penger til et slikt bygg. Denne søknaden ble avslått. Det ble søkt om penger til et fellesmagasin for Nordhordland før de private samlingene ble dokumentert. Det var likevel et

behov for å si fra at en trenger penger til et slikt prosjekt. Størrelsen på et magasin vil være avhengig av den økonomiske støtten til prosjektet.

Det som er, og har alltid vært, problemet for et fellesmagasin i Nordhordland er lokaliseringen og debatten rundt dette, som Jordal påpeker «*For vi kommer jo inn på lokaliseringdebatter og når vi snakker om dette. Og det blir ofte et hinder rett og slett for å ta vare på ting*» (intervju 1: s. 2). En av de største aktørene i regionen er Lindås Sogelag. Det er kun frivillige som arbeider med samlingene, og Sogelaget sitter med en samling på rundt 6000 kulturhistoriske gjenstander. Til å være frivillige så arbeider de på et høyt faglig nivå, og gjenstandene blir registrert og magasinert. For øyeblikket har de ingen formidlingsarena, men har planer om et eget museum på Seim (jfr. kap. 5.2 Strilamuseet). På Seim har de også planer om et magasin, som de mener kan være et fellesmagasin for Nordhordland. De ønsker at samlingen skal knyttes opp mot kulturhistorien i området, men de er ikke villige til å flytte samlingen sin ut av kommunen. Dette er nok fordi lagsaktiviteten er lokal, og dermed er det viktig at Sogelagets gjenstander blir tatt vare på i nærmiljøet.

Det er ikke bare sogelagene som ønsker å jobbe lokalt, men også noen av kommunene. Austrheim for eksempel eier en stor båtsamling, som de ønsker å ta i bruk med hjelp fra det lokale sogelaget. Slike eksempler viser at en ofte ønsker å arbeide lokalt, og bruke den lokale identiteten. Det er dette som motiverer mange til å arbeide med kulturminner.

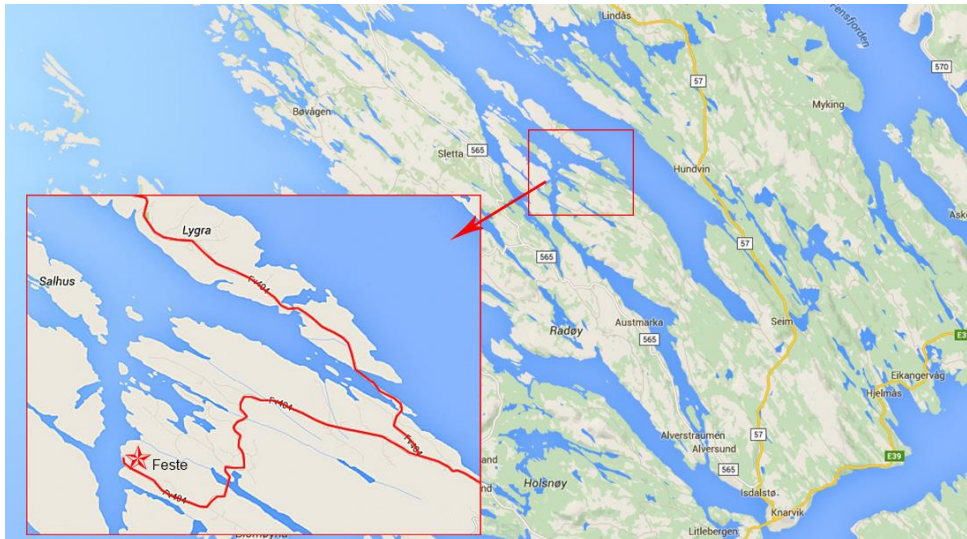
For øyeblikket så har planene om et fellesmagasin på Sletta blitt lagt på is. En vil likevel forsøke å gjennomføre planene om et nytt bygg. Ved Sletta er det et stort behov for et visnings/utstillingbygg for å ivareta museumsrelaterte oppgaver i forbindelse med formidling, forskning og forvaltning og magasin for MUHO.

«Det er fellesmagasintankene, de må vi rett og slett bare legge litt bort.. de planene for utvandringssenteret, ja der er behov for.. om ikke regionen vil ha det magasinet så vil Museumssenteret ha behov for det, det er behov for et magasin uansett hva som skal inn der.» (Intervju 1: s. 3)

Prosjektleder for dokumentasjonsplan ser på mulige måter å bruke det planlagte magasinet på Sletta. En mulighet er å lage en regional innsamlingsplan, der man ser på hva en trenger å samle inn. Dette er viktig, ettersom det er kostbart å ta vare på gjenstander. Ved å lage en regional innsamlingsplan kan man fokusere på enkelte temaer som er representative for regionen. Det er viktig å få til en dialog med de frivillige for å få avklart hva som er viktig å ta vare på, og hva som best representerer regionen. Et mulig prøveprosjekt i denne forbindelsen er et prosjekt for tekstil som Museumssenteret prøver å igangsette.

5.2 Strilamuseet

Strilamuseet drives av Lindås Sogelag, og ble opprettet i 2003. I dag er museet midlertidig lokalisert på en nedlagt skole på Feste (se figur 5.1), ved Lygra. Fram til 2014 leide Lindås Sogelag lokaler i meieribygningen på Seim. Utstillingen i dette lokalet ble kalt «Fra jord og fjord til dekket bord». Utstillingen var som tittelen sier delt i tre deler. En utstilling om jordbruksprodukter og redskapene som blir brukt i arbeidet, en utstilling av redskaper og materialet som blir brukt i forbindelse med havet og den siste utstillingen følger foredlingen av ressurser fra hav og jord til matbordet. Denne siste utstillingen viste også opp hvordan en oppbevarte maten. Det var diverse kjøkkenmodeller fra ulike perioder på 1900-tallet og frem til i dag, for å vise utviklingen de siste hundre årene. I tillegg viste en filmen «Livsstil på hell», som tar for seg de gamle redskapene mens de var i bruk.

Figur 5.2: Lokalisering av det midlertidige Strilamuseet. Den ønskede lokaliteten ligger ved Seim ved riksvei 57.

På Feste er det satt opp et midlertidig Strilamuseum. Feste ligger avsides til ca. en times kjøretur fra Seim. Dette gjør det vanskeligere for medlemmene av sogelaget å

hjelpe til på museet. I en kommune som Lindås er det vanskelig å drive et slikt museum på dugnadsbasis, pga. lang reise til og fra. Et annet problem med museet er at det ligger på en blindvei, selv om det ikke ligger langt fra Lyngheisenteret så er den avsidesliggende lokaliteten et problem med hensyn til besøkende. Avstanden bidrar til dårligere besøkstall for museet.

Lindås Sogelag planlegger å flytte Strilamuseet tilbake til Seim, nær Håkonshaugen. Lindås Sogelag har en stor samling på 6000 gjenstander som er registrert, og i tillegg har de mange gjenstander som ikke er registrert enda. De har et magasin i Knarvik Senter, og et medlem av Lindås Sogelag som er tilsatt i Bergen Byarkiv, hjelper til med magasinet. Dette magasinet blir drevet med hjelp og støtte fra Lindås kommune. Problemet er at magasinet er fullt, og de trenger et nytt. Planen er derfor at det nye Strilamuseet skal være museumslokale, magasin, og være knyttet til Håkonshaugen. Leder for arbeidsgruppen for Strilamuseet Johannes Rydland beskriver hvorfor de prøver å legge Strilamuseet ved Håkonshaugen;

«At vi får bygget noe i tilknytning til Håkonshaugen, og lager en kombinasjon av presentasjon av Håkon den gode og den tiden. Med et magasin, og med en utstilling for Strilakulturen samtidig.... Det er fordi Håkon den gode er jo ingen lokal størrelse, han er jo hele landet sin... Jeg tror folk ser at det er viktig at en skaper litt liv rundt et kulturminne. Heller enn at det bare ligger der.» (intervju 2: s. 4)

I det planlagte bygget er det satt av plass til magasin og auditorium, som kan brukes til undervisning og formidling. I tillegg har en planlagt et uteamfi med en scene for historiske spill, særlig historien om Håkon den Gode (brosjyre i forbindelse med et informasjonsmøte om Strilamuseet 28. mai 2015 upublisert). Tanken er å kombinere presentasjonen av Håkon den Gode og hans tid med strilekulturen, for å gi et bilde av Seim gjennom tidene. Planene til Lindås Sogelag er at det skal være mulig å skifte på utstillingene, slik at en kan få fram ulike temaer. Med nærhet til magasinet er dette mulig å gjennomføre. Sogelaget har tanker om at Strilamuseet også kan fungere som et regionalt museum for regionen.²⁸ Lindås Sogelag ønsker ikke å drive museet selv. De vil prøve å få museet konsolidert med Museumssenteret i Hordaland, slik at det kan bli drevet profesjonelt, som leder for Lindås Sogelag påpeker:

«Du kan ikke drive dette her på dugnad. Du må ha noen som er profesjonelt utdannet historiker som driver dette, og da blir det helt naturlig med et samarbeid med Museumssenteret. Og jeg går ut i fra at selv om det er styrt fra Salhus, så kan en også få stillinger her i Seim som kan være med å dekke den biten, vår del av historien.»
(intervju 2: s. 3)

Det er et ønske fra politikerne i Lindås kommune om å videreutvikle området rundt Håkonshaugen, og det neste steget er og utarbeide en reguleringsplan. Fylkeskonservatoren er koblet inn i arbeidet som rådgiver, ettersom Seim har mange kulturminner og det er vanskelig å gjøre noe i Seim uten å påvirke disse eller finne nye verneverdige gjenstander.

5.3 Steinaldersenteret og steinalderstien

Fosnstraumen ligger mellom kommunene Austrheim og Radøy. Det er et viktig område ettersom det er funnet spor etter mange steinalderbosetninger ett av de rikeste steinalderfunnene i Norge er fra Kotedalen, som har mange spor etter steinalderbosetninger (se figur 5.2). Planene om å lage et steinaldersenter er sterkt knyttet til en steinaldersti, som allerede eksisterer ved Fosnstraumen. Steinalderstien ble laget på 90-tallet, og i tillegg til selve turstien ble det satt opp skilt som forklarer hva arkeologene antar om hvordan menneskene levde i steinalderen.

---

²⁸ <http://www.strilen.no/arkiv/Nyheter/Vil-jobba-for-Strilamuseum-360273.html> [9.9.2015]

Området er i dag overgrodd og skiltene er nedslitte. Både Austrheim og Radøy kommune ønsker å skjøtte kulturminnene bedre. Fylkeskommunen og Universitet i Bergen er trukket inn i arbeidet. I tillegg ønsker kommunene å trekke inn Museumssenteret i Hordaland. Første del av dette prosjektet handler om å lage en skjøtselsplan for området, søke om midler til å utføre arbeidet og deretter gjennomføre det. I denne forbindelse har det vært befarings- og representanter fra fylkeskommunen og Universitet i Bergen deltakere. En av de som var med var arkeolog Knut Andreas Bergsvik ved UiB, som var med å grave ut området på slutten av 80-årene. På befaringsreisen ble det blant annet drøftet hvilken informasjon som skulle stå på skiltene.

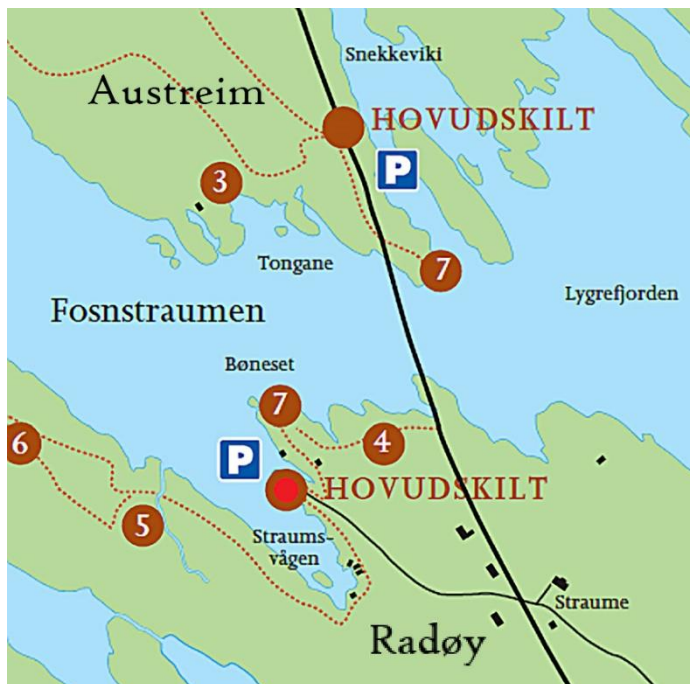
Den andre delen av prosjektet er å lage et steinaldersenter. De to ildsjelene Børje Møster og Morten Kutschera har vært sentrale i dette arbeidet. De har kompetanse på og interesse for fagfeltet. Børje Møster er friluftsmann og driver med jakt og fiske, og Morten Kutschera er flintsmed og hobbyarkeolog. På spørsmål om hvem som kom med ideen om et Steinaldersenteret svarer Morten Kutschera slik;

«Steinaldersenteret er noe de har gått og tenkt på ganske lenge, tror jeg. Disse kommunene ute ved Fosnstraumen (Radøy og Austrheim). Så det har jo vært et initiativ fra kommunene sin side ganske lenge... jeg ble kontaktet av en venn av meg der på Manger som heter Børje Møster. Og han sa det at det var noe han hadde lyst å diskutere med meg. Han ville diskutere dette her med å starte et steinaldersenter. Så initiativet kom liksom fra to kanter der.» (intervju 5: s. 3).

Prosjektene er nå i planleggingsfasen. For steinalderstien på Austrheim er det snakk om å utbedre den allerede eksisterende stien, sette opp flere og bedre skilt og satse på bedre fasiliteter rundt steinalderstien. De ønsker også å få til en tur med guide med forhistorisk kunnskap som kan fortelle hvordan steinaldermenneskene levde. Til sist er det planer om å lage til et friluftsområde, der det skal være mulig å bade, fiske og grille. Det er tatt hensyn til kulturminnene ved plassering av aktivitetsområder.

En ønsker også å få i stand digital formidling av området. Den digitale formidlingen er tidlig i planleggingsfasen, men kulturleder for Radøy har blant annet hentet inspirasjon fra et prosjekt i Nord-Trøndelag som heter Kulmin. Tanken er at det skal brukes en quick respons- kode (QR-kode), som leses av på mobilen. Denne koden tar deg til en nettside med informasjon og video. Dette kan bidra til visuell informasjon, i tillegg til skriftlig. Man vil prøve å tilrettelegge filmene til ulike aldersgrupper. Nettsiden vil være tilgjengelig overalt der en har

tilgang til nett. QR-kodene vil være konsentrert rundt de store steinalderbosetningene ved Ramsvikneset og Kotedalen (se nr 4 i figur 5.2).

Figur 5.3: Fosnstraumen: Ved nr. 4 ligger Steinalderlokalitetene ved Ramsvikneset og Kotedalen.

Ideen med senteret er hentet fra eksisterende museer/sentre i Lejre og Ertebølle i Danmark. Her har de rekonstruert bygninger og har aktiviteter som flintknakking, kanopadling og fiske. Det vil ikke bli bygget noe der boplassene ligger. Steinaldersenteret er ikke tenkt som en moderne fornøylespark, det er kulturminner og det faglige som skal stå i sentrum.

Ramsvikneset og Kotedalen er de viktigste lokalitetene ute ved Fosnstraumen. I nærheten av

lokalitetene har Morten Kutschera og Børje Møster satt opp en stor lavvo, som er stor nok til å romme en hel skoleklasse. Her tar de imot skoleklasser og gjennom undervisning og aktiviteter, lar de elevene få et glimt av livet i steinalder.

Det har vært flere møter med fylkeskommunen og kommunene i Nordhordland om finansiering av steinalderstien og steinaldersenteret. Det ser ut til finansiering av skjøtselen av steinalderstien går i orden, men når det gjelder de andre planene er finansieringen ennå ikke avklart.

5.4 Sildaprosjektet

Sild har vært en sentral matkilde i regionen, som blant kystbefolkningen på Vestlandet ellers. Hvilken kunnskap har befolkningen om denne historien i dag, og hvilket forhold har den til mattradisjoner knyttet til sild? Dette var utgangspunktet for Sildaprosjektet som Museumssenteret iverksatte. I den forbindelse ble det arrangert en fortellerkveld på Lyngheisenteret på Lygra, der 30 personer fra nærmiljøet og regionen deltok. Prosjektleder Torhild Kvingedal beskriver fortellerkvelden slik:

«Da var Magnar Bergås med og fortalte litt, slik at det tok utgangspunkt i historien her ute. På forhånd hadde vi intervjuet en gammel dame, og fikk laget en digital fortelling med henne. Den ligger ute nå tilgjengelig for alle. Hun fortalte om oppvekst og om forholdet til sjø og båt og fiske og sild. Og jeg fikk tak i en del gamle bilder og litt sånn, ellers var ordet fritt så folk kunne fortelle litt, og stille spørsmål. Så vi fikk veldig mye informasjon, folk synes jo det er veldig kjekt. Det er jo stort sett den eldre garde som kom da, de som har vokst opp med silden, så det er jo folk som husker krigen og husker etterkrigstiden.» (intervju 6: s. 1)

Fortellingene og informasjonen som prosjektlederen fikk fra fremmøtte på fortellerkvelden, ble tatt vare på. Det har bidratt til å gi et bedre bilde av hvordan folk levede og brukte silden i etterkrigstiden.

Ved Lindåspålene finnes det en egen sildestamme, som av og til trekker inn i fjorden ved Lygra. I tillegg til denne lokale sildestammen er det andre sildestammer som trekker inn i fjorden. I 2014 ble ansatte fra Lyngheisenteret med ut på fjorden sammen med en lokal kjentmann fra Lygra for å fiske sild. Han visste akkurat hvor han skulle sette garnene, slik at de endte opp med stor sildefangst. Ved Lyngheisenteret er det ansatt en kokk som fikk ansvaret for å bearbeide silden. Prosessen med å konservere sild ble også dokumentert for senere generasjoner. Silden hang til tork på Lyngheisenteret og det var en stor attraksjon for besøkende. Den bidro til å formidlet sildehistorie til besøkende, og noen av disse kunne fortelle om sin oppvekst og tradisjoner knyttet til sild. I matstova på Lyngheisenteret kunne en også kjøpe ferdig sild.

I intervjuet fortalte Torhild Kvingedal at det var den eldre garde, de som vokste opp under eller rett etter krigen, som viste størst interesse for silden, da det var en del av deres oppvekst og hverdag. Siden den eldre generasjon dør ut, er det viktig å dokumentere kunnskapen, slik at den ikke går tapt. De som er unge voksne og ungdommer i dag, har ikke det samme forholdet til sild. Butikkene selger ikke saltet sild og spekesild, som var vanlig kost før. Dokumentasjonen er viktig fordi det er tradisjoner som er knyttet til kysten og dermed Nordhordland. Det betyr at en kan bruke silden som en del av promoteringen av regionen. Lyngheisenteret har allerede gjort dette under en UNESCO konferanse i Bergen i 2014. I løpet av konferansen ble det holdt en middag på Lyngheisenteret, der deltakerne skulle få smake tradisjonell mat. Da ble de servert «sild og pote» med flatbrød og kårabistappe, som tradisjonelt hørte sammen, noe som falt i smak hos deltakerne på konferansen.

«Sild og pote» ble også servert under andre arrangementer på Lyngheisenteret. På en natur- og kulturkveld i 2014 var det 140 deltakere som fikk servert «sild og pote», og «*de spiste opp rubb og rake og synes det var fantastisk*» (intervju 6: s. 2). Dette viser at det er et marked for sild servert på tradisjonelt vis, spesielt i kulturelle sammenhenger. Det som er viktig ved Sildaprosjektet er ikke bare dokumentasjon, men videreformidling av kunnskapen. På Lyngheisenteret bruker man silden til å videreformidle kunnskap og til å skape interesse ved å servere sild til besøkende. Lyngheisenteret har planer om å videreføre Sildaprosjektet.

6. Kulturarv og regional identitet

I dette kapitlet vil jeg analysere prosjektene mine ved å fokusere på enkelte aspekter ved kulturminnet. Jeg vil se på hvilke av prosjektene mine som inneholder immateriell kulturarv. Deretter vil jeg gå gjennom prosjektene mine og knyttet dem opp til verdiskapningsprogrammet som staten har foreslått (se kap 2.4). Til slutt vil jeg ta for meg bruk av frivillige. Siden de fleste prosjektene mine er i planleggingsstadiet, kommer jeg til å se litt på hvilke muligheter det er til å involvere frivillige. Spørsmålet om hva prosjektene kan bety for styrking av regional identitet, vil gå som en rød tråd gjennom kapitlet.

6.1 Immateriell kulturarv og regional identitet

I Norge er Immateriell kulturarv som tema relativt nytt. Konvensjonen om immateriell kulturarv ble først ratifisert av Norge i 2007. I forrige museumsplan (2011-2015) forsøkte Hordaland fylkeskommune å sette fokus på den immaterielle kulturarven, og de vil gjøre Hordaland til et av de fremste fylkene på feltet (Eldøy et al. 2011: 10,12,45).

Utfra de fire prosjektene som jeg har undersøkt, er det spesielt Sildaprojektet som handler om immateriell kulturarv. Det ble brukt kulturbærere, digitale fortellinger, og fangst og tradisjonell tilberedning av sild, for å fremme og ta vare på kunnskapen om sild. Kan denne måten å se immateriell kulturarv på kan være med å styrke regional identitet?

I Sildaprojektet ble fortellerkvelden en suksess, ikke minst fordi mange deltakere deltok aktivt og fortalte om sine opplevelser og tradisjoner med sild. Siden «sild og pote» er sterkt knyttet til strilene og Nordhordland, er fortellerkvelder en god måte å få frem de forskjellige tradisjonene som eksisterer i regionen. Variasjon i tradisjoner kan forekomme, selv om råvarene er de samme og slik sett kan det virke samlende på regionen.

De fleste som møtte opp på fortellerkvelden, og på natur- og kulturkvelden, var fra den eldre generasjon, de som selv hadde opplevd etterkrigstiden da sild var hverdagskost. Dette vekket gamle minner hos mange. Det er et åpent spørsmål om hvor aktuelt et slikt arrangement er for den yngre generasjonen, de som vokste opp på 1990- og 2000-tallet, som prosjektleder for Sildaprojektet påpeker:

«Altså i dag så har vi sursild og tomatsild og sånne ting, men denne saltede silden og spekesilden som de spiste mye før, den er det ikke så mange som spiser lenger, og ungdommen er heller ukjent med det.» (intervju 6: s. 1)

Sild ble gjerne sett på som fattigmannskost. Med forbedret økonomi, og utbyggingen på Mongstad, forsvant betydningen av «sild og pote». Den yngre generasjonen har derfor ikke det samme forholdet til silden.

Anssi Paasi (2001) peker på at regional identitet kan bygges opp av «byggeklosser», en av disse er territoriell symbolisme, noe som skiller oss fra dem (Paasi 2001:20). Hvis kunnskapen og de tradisjoner som er knyttet til sild skal kunne brukes som territoriell symbolisme må dette være levende, ikke bare gamle historier som museene tar vare på. Det innebærer at den yngre generasjon må få et forhold til sild og sildetradisjoner. Hvis ikke den yngre generasjonen får et forhold til silden vil denne kunnskapen og tradisjonen bli borte når kulturbærerene dør. I dag er det stor interesse for lokal og tradisjonell mat, og det å lage mat fra bunnen av. Dette er et godt utgangspunkt dersom en ønsker å introdusere silderetter for yngre generasjoner.

Det er viktig at man har kulturbærere hvis en skal bruke immateriell kulturarv for å skape en regional identitet. Mange har foreldre eller besteforeldre som fremdeles kan huske at de vokste opp med sild som en viktig del av kostholdet. Det kan kanskje inspirere noen til å holde liv i kunnskapen. På Lyngheisenteret har en forsøkt på dette, noe som prosjektleder forklarer:

«Vi har også det vi kaller for kulturhistorisk undervisningsopplegg for grunnskolen i Nordhordland, der de òg får være med på å lage mat og de får være med å fiske litt. I fjor når vi hadde så mye fisk, så fikk de lov å være med å tilberede måltidet som de hadde. Så det var jo en ny opplevelse for dem, og de var litt skeptiske, men det var ganske mange som smakte, og en del synes jo det var veldig godt» (intervju 6: s. 3).

Det å bruke fisk og matlaging som undervisning i grunnskolen, er et godt utgangspunkt for å jobbe videre med sild. Da kan man bruke det senere for å promotere en regional identitet. Det er viktig å påpeke at sild ikke er unikt for Nordhordland, men sild som en del av kostholdet brukt mange andre steder. Dette betyr ikke at det er til hinder for å bruke silden til å styrke den regionale identiteten. Det handler om å finne noe som er unikt eller står spesielt sterkt i regionen, og fokusere på det.

Utover prosjektene som jeg har sett på er det er andre prosjekter i Nordhordland, utover de som jeg har sett på, der en arbeider med immateriell kulturarv. Ett av disse er ved Havråtunet, der en blant annet tar vare på gamle arbeidsteknikker og utfører arbeidet på den gamle måten. På Museumssenteret har de startet et prosjekt der en skal følge en vever ved Museumssenteret. Denne veveren skal pensjoneres om to år, slik at det er viktig å få videreført kunnskapen og det nettverket som veveren har. Lyngheisenteret tar vare på tradisjonene som er knyttet til lyngheien og ønsker å videreføre deler av den tradisjonelle driftsformen.

Prosjektene som jeg har nevnt tar opp temaer som ikke er unike for Nordhordland. Arbeidsmetodene som blir tatt vare på ved Havråtunet, ble brukt over hele landet for å dyrke jorden i skråninger. Utnyttning av lyngheien er ikke unik for regionen, lyngsviing har blitt gjort over store deler av Vestlandet og langs kysten av Europa generelt. Det unike ligger i det å ta vare på, og holde levende gamle tradisjoner i vårt moderne samfunn. Dette betyr at prosjektene kan bli viktige for regionen. Selv om det å fokusere på verdier av kulturminner og demokratisering av kulturminner i seg selv kan være med å peke på noe som er unikt for Nordhordland, så kan prosjektene være med på å løfte frem regionen og på den måten skape identitet.

I de senere årene har strikking blitt mer og mer populært, og ved Museumssenteret har man arbeidet med tekstiler i flere tiår. Flere prosjekter omfatter strikking og bruk av ull. På Lyngheisenteret har man et prosjekt der en ser på mulighetene til å få flere til å bruke ull fra villsau. Ved Bevaringstjenestene vil en se nærmere på hva som er unikt for Nordhordland på dette feltet. I 2013 ble det arrangert en nasjonal strikketkveld som ble sendt på NRK, der en forsøkte å slå verdensrekorden på raskeste tid «fra sau til genser».²⁹ Denne sendingen ble populær både i Norge og utenfor landets grenser.³⁰ Strikketkvelden ble arrangert i den gamle trikotasje-fabrikken på Salhus i Nordhordland. Hvis Nordhordland greier å samle inn og dokumentere tekstiler og metoder som er unike for området, kan dette være med på å styrke en bevissthet og stolthet rundt regionen.

Jeg vil derfor hevde at immateriell kulturarv kan brukes til å styrke den regionale identiteten. For det første fordi immateriell kulturarv bygger på tradisjoner som er spesielle for området, og det andre fordi immateriell kulturarv er knyttet til vanlige menneskers liv. Det er vanlige

---

²⁹ <http://www.nrk.no/kultur/nrk-vil-sette-strikkerekord-1.11271394> [28.9 2015]

³⁰ <http://www.nrk.no/hordaland/nasjonal-strikketkveld-far-pris-1.11706213> [13.01.16]

mennesker som sitter med kunnskapen, ikke ansatte på et museum. Det betyr at innbyggerne selv har en tilknytning til tradisjonene eller det som lages, og man trenger ikke et museum til å fortelle om hvordan man gjorde ting i regionen. For det tredje styrker den identiteten fordi dette er historie som ofte er nærmere i tid og dermed lettere å identifisere seg med enn gjenstander og kulturminner som er flere hundre eller tusen år gamle. At man har foreldre, besteforeldre eller oldeforeldre som har jobbet eller brukt ressursene på en spesiell måte, kan gjøre det lettere å identifisere seg med historien og tradisjonene.

Selv om immateriell kulturarv kan være med å styrke regional identitet, kan immateriell kulturarv også bidra til å styrke lokal identitet. Det er nettopp dette vi ser på Sildaprojektets fortellerkveld, der det var fremmøtte fra hele regionen. Der fortalte man om flere forskjellige lokale måter å bruke silden på, og det viste seg at man har ulike tradisjoner innenfor regionen. Dette kan brukes til å styrke den lokale identiteten ved å vise det særegne som en har lokalt. Hvis man skal bruke immateriell kulturarv og tradisjoner for å styrke den regionale identiteten, så må man fokusere på og legge vekt på tradisjonen i et regionalt perspektiv. Hvis man ikke gjør det, er det mulig at man oppfatter tradisjonen som noe unikt for det lokale, ikke det regionale. For å skape identitet må man prøve å finne noe som er typisk for det stedet, eller regionen, og som skiller denne regionen fra andre (Paasi 2001: 21). Selv om man har forskjellige tradisjoner innenfor en region, må en gjerne se bort ifra ulikhetene for å finne likhetene. Alternativt kan man se på identitet som flertydig og mangfoldig, slik at man kan se på de forskjellige tradisjonene i sum som noe som identifiserer regionen.

6.2 Kulturminner og verdiskapning i en regional setting

Verdiskapningsbegrepet blir vidt når det knyttes til kulturminner (jfr. kap 2.4). Hvis verdi er mer enn bare økonomisk verdi, kan tenkemåten bidra til eller skape en regional identitet? Siden kulturminner gjerne skaper verdier utover de rent økonomiske verdiene, er det viktig og utforske hvilke verdier de enkelte kulturminnene kan skape og hvordan verdiene kan bidra til å styrke en regional identitet.

6.2.1 Strilamuseet

Slik som steinaldersenteret, er Strilamuseet i planleggingsfasen. Det er derfor vanskelig å avgjøre hvilke verdier som dette prosjektet kommer til å generere. Jeg vil også her se nærmere

på hvilket potensiale som ligger i prosjektet, og hvordan man kan bruke prosjektet til å styrke regional identitet.

Det er vanskelig å knytte miljømessige verdier til Strilamuseet. Lindås Sogelag planlegger at Strilamuseet skal ligge nær Håkonshaugen. Her må en ta hensyn til landskapet rundt, slik at besøkende får en mest mulig autentisk opplevelse av hvordan det kan ha sett ut på 900-tallet. Når det gjelder Strilamuseet og det de ønsker å formidle, kan en knytte miljømessige verdier til strilene og måten de levde på. Mange av dem var fiskerbønder, og dette var mennesker som hele tiden var nødt til å forvalte og utnytte de få ressursene de hadde.

Både Håkonshaugen og Strilamuseet har stort potensiale når det gjelder kulturelle verdier. Siden Lindås Sogelag sine planer omfatter ikke bare et museum, og også et magasin for gjenstander, vil det være lettere å skifte utstillinger. Det vil gi god historieproduksjon, og føre til større bruk av museet. Hvis et Strilamuseum som representerer en kultur for Nordhordland og Midthordland blir liggende på Seim, kan det bidra til å skape lokal stolthet. Noe som igjen kan bidra til en sterkere lokal identitet.

De sosiale verdiene er knyttet til det som skjer i forbindelse med kulturminnet eller museet. Lindås Sogelag er pådriver for museet slik at det som ligger til grunn er lokalt engasjement, men planen til Sogelaget er at museet skal bli konsolidert med Museumssenteret i Hordaland. Dette vil kanskje medføre at de mister noe av det lokale engasjementet og nettverket, men det vil avhenge av i hvilken grad Sogelaget eller andre vennegrupper og foreninger blir tilknyttet Strilamuseet. Ufra tidligere erfaringer fra konsoliderte museer med vennegrupper har dette stort sett gått bra. Vestnorsk Utvandringssenter på Radøy, og et tun i Indre Arna, er eksempler på dette. På begge disse stedene er de frivillige fremdeles veldig aktive.

Slik situasjonen er i dag trenger Lindås Sogelag støtte fra kommunen for å drive magasinet, mens museet på Feste er drevet av frivillige. Et Strilamuseum på Seim vil bidra økonomisk gjennom billettsalg, diverse arrangement, og suvenir- og kafesalg. I et konsolidert museum og magasin med Museumssenteret vil det nødvendigvis være fast ansatte som driver Strilamuseet, og deler av økonomien vil være sikret.

Andre verdier som kan påregnes er kulturelle, og muligens sosiale. Historiske kulturminner av nasjonal verdi (Håkonshaugen) og en historie som strekker seg ut over regionen (strilen), kan bidra til lokal stolthet på Seim. En tenker seg en videreutvikling av museet til et regionalt

folkemuseum, slik som de har i Hardanger (nå konsolidert Hardanger og Voss folkemuseum) og i Sunnhordland.³¹ Et regionalt folkemuseum vil være med å styrke en regional identitet.

6.2.2 Steinaldersenteret

Er det noen av prosjektene som kan, eller som har et potensial for å utnytte verdiskapningstanken? Kan tankegangen føre til en styrking av den regionale identiteten? Prosjektet om Steinaldersenteret, er fremdeles på planleggingsstadiet. Derfor er det vanskelig og se hva som vil komme ut av prosjektet. Jeg vil derfor se på potensialet som prosjektet har når det kommer til verdiskapning.

Staten legger vekt på fire typer verdier knyttet til kulturminner. Disse utgjør miljømessig verdiskapning, kulturell verdiskapning, sosial verdiskapning og økonomisk verdiskapning (jfr. kap 2.4). Med hensyn til miljømessig verdiskapning har steinaldersenteret et stort potensial, spesielt i forhold til ressursforvaltning og forvaltning av det fysiske miljøet. I deler av området har det vært forhistoriske bosetninger, og det er, er derfor ikke aktuelt å bygge der. Det betyr at landskapet forblir uendret. Planene for steinaldersenteret er som allerede nevnt inspirert av sentre som Lejre og Ertebølle i Danmark. Her utnytter man de ressursene som steinaldermenneskene selv utnyttet. Ved Fosnstraumen kan det bli snakk om aktiviteter som fiske og flintknakking. På Ramsvikneset, der en ønsker å anlegge senteret, har man også løvskog som en hadde i steinalderen. Ved å legge senteret på Ramsvikneset, vil det være lettere å forvalte landskap, flora og fauna som ligner på det som fantes i steinalderen, noe som vil gi en mer autentisk opplevelse.

Med hensyn til kulturell verdiskapning har steinaldersenteret et stort potensial. Det er et av de mest omfattende funnene av steinalderboplasser i Norge og er interessant for videre forskning. Hvis en får i gang aktiviteter som ligner på dem som finnes ved Ertebølle og Lejre i Danmark, slik som planen er, vil det også kunne engasjere lokalbefolkningen og bety større bruk av område, spesielt i turistsesongen. Med kulturell verdiskapning ser en blant annet på om interessen for kulturminner kan øke kunnskapen hos lokalbefolkningen om temaet. Kunnskap om steinalderen finnes altså allerede på Radøy, gjennom Morten Kutschera, i tillegg er det planer om å få i gang et samarbeid med Universitetet i Bergen. En håper også å få til en

---

³¹ <http://www.strilen.no/arkiv/Nyheter/Vil-jobba-for-Strilamuseum-360273.html> [9.9 2015]

vennegruppe slik som de har andre steder i Nordhordland. Dette vil danne grunnlag for å utvikle et høyt kunnskapsnivå om steinalderen blant lokalbefolkningen.

Sosial verdiskapning er vanskelig å beregne og spesielt på dette stadiet av prosjektet. Verdier som fellesskapsfølelse, tillit og nettverk er vanskelig nok å måle for et prosjekt som er realisert. For et prosjekt som er i planleggingsfasen, kan en bare tenke seg mulig verdiskapning. Etablering av en vennegruppe, som man har ved Vestnorsk Utvandringssenter på Sletta, kan muligens bidra til sosial verdiskapning (Thoresen et al. 2014: 3). Vennegrupper kan gi sosiale verdier som lokalt engasjement og nettverksbygging.

Det siste verdipotensialet er økonomisk, og her har steinaldersenteret flere muligheter. Nærhet til gode fiskeplasser i Fosnstraumen gjør at en kan selge mat gjennom en eventuell kafe/matstove, slik som de gjør ved Lyngheisenteret. En kan også utnytte aktiviteter som flintknakking og temadager kan også bidra økonomisk. Det er likevel viktig å være klar over at ikke alle prosjekter som omhandler kulturminner gir økonomisk gevinst.

De som deltar i planleggingsprosessen ser for seg at steinaldersenteret skal bli et reisemål for turister. «*Det er her ikke snakk om et steinalder – viking Disneyland*», men om et senter med solid faglig forankring. Et senter som er lettfattelig og interessant, og der det går an «*å selge opplevelsene rundt dette*» (intervju 5: s. 5). Blant informantene peker også på at senteret kan styrke den lokale identiteten, og at man håper at det kan være noe «*alle Radvæinger, hele Nordhordland er stolt av*» (intervju 4: s. 9). Kystlyngheilandskapet er en truet landskapstype, men har miljømessige verdier knyttet til seg. Dette er noe man kan ta vare på ved Steinaldersenteret. Informantene som jobber med prosjektet er klar over de verdiene et Steinaldersenter kan medføre, hvis prosjektet blir realisert.

Steinaldersenteret kan bidra til at folk blir stolte av at de er knyttet til Radøy og Austrheim. Dette vil styrke den lokale identiteten. De miljømessige verdiene er det vanskeligere å knytte direkte til identitet, og spesielt regional identitet, og vil heller være en del av helhetsbildet. De økonomiske verdiene, spesielt de som er knyttet til turisme, kan være med på å sette regionen på kartet. Det kan være lettere å reklamere for regionen og flere turistattraksjoner, enn bare steinaldersenteret alene. Slik kan lokal stolthet og turisme brukes til å fremheve regionen, og dermed være med på å skape en identitet for Nordhordland. Men dette er bare mulig hvis de som ønsker å promotere Nordhordland som region setter et fokus på regionen og det som er unikt for den.

6.2.3 Sildaprojektet

Sildaprojektet er et prosjekt som har vært utprøvd, men det er også tanker om å videreutvikle. Det kan være enklere å analysere verdier knyttet til et prosjekt som er utprøvd enn prosjekter som er i planleggingsfasen. Man må også se på potensialet som ligger i å videreføre Sildaprojektet og de tankene prosjektleder har for det.

De miljømessige verdiene for Sildeprosjektet er spesielt knyttet til forvaltning av resurser og naturlig konservering av maten som blir hentet fra havet. Med fising av sild utnyttes kunnskapen om marine områder (garnsetting, strøm- og dybdeforhold, etc.). Dette er kunnskap som er i ferd med å forsvinne og så lenge det ikke drives overfising, er dette ressursforvaltning av lokale fiskebestander.

Det er kulturell verdiskapning knyttet Sildaprojektet. Her skapes lokal og regional identitet gjennom matrettene som har vært typisk for Nordhordland i etterkrigstiden. Hvis kunnskapsformidlingen til yngre generasjoner blir realisert, vil det kunne føre til en økt bruk av denne kunnskapen. Når det gjelder lokal kunnskap om sild, eksisterer denne fortsatt ute på Lygra, men er i ferd med å forsvinne. Ved å dokumentere det som blir gjort, tar prosjektet vare på kunnskapen som eksisterer og sørger for at den ikke går tapt.

Gjennom fellesskapsfølelse har Sildaprojektet skapt sosiale verdier. På fortellerkvelden møtte folk opp fra hele regionen. Mange av de fremmøtte hadde egne historier og tradisjoner å fortelle om. Dette viser at folk fra hele regionen har hatt tilsvarende opplevelser. Denne fellesskapsfølelsen, og relativt like tradisjoner, kan ha vært med på å skape en regional tilhørighet.

Det ser ikke ut til å være planer om å utnytte de økonomiske mulighetene i Sildaprojektet. Når det gjaldt sildefisket, var det først og fremst for å dokumentere hvordan fisket ble utført, registrere fiskeplasser, og behandling av fisken. Selv om fangsten ble stor, så var det ikke planer om å selge fisken. Det var mulig å kjøpe matretter og det ble solgt noe fisk fordi det var stor etterspørsel og mange var svært ivrig etter å kjøpe silden. Man antar derfor at det ligger potensielle økonomiske verdier i prosjektet, gjennom salg av sild og silderetter. Prosjektet i 2014 hadde fokus på å dokumentere og antakelig vil dette stå sentralt hvis de tar opp igjen prosjektet. Ved stor fangst kan salg bidra til prosjektfinansiering.

Når en ser på verdier som kan knyttes til Sildaprojektet, har det en rekke miljømessige, kulturelle og sosiale verdier, og potensial for økonomiske verdier. Samlet sett kan en si at disse verdiene kan brukes til å skape en bevissthet rundt en regional identitet. Dette gjelder spesielt de kulturelle og sosiale verdiene, slik som med de andre prosjektene jeg har sett på. Her skaper relativt like tradisjoner en fellesskapsfølelse og tilhørighet og styrker lokal identitet, spesielt for dem som har opplevd å bruke silden selv i tidligere tider. På spørsmål om regional identitet svarte prosjektleder for Sildaprojektet:

«Det kan muligens, hvis vi får tatt det litt videre så kan det være med å skape en identitet. Og det er så artig når du snakker med folk om det, så begynner jo folk å fortelle om spesielle ting som de gjorde på den plassen, og så gjorde de andre ting på andre plasser.» (intervju 6: s. 12).

6.2.4 Bruk av kulturminner og verdiskapningsbegrepet

Slik som disse prosjektene viser, kan verdiskaping i forbindelse med kulturminner være et verdifullt bidrag til styrkingen av lokal og regional identitet. Fokus på det regionale vil bidra til å promotere en regional identitet. Denne måten å analysere kulturminner på kan virke litt kunstig, men er samtidig med å tydeliggjøre hvor mange verdier kulturminner skaper, også utenom de verdier som er lett å måle. En måte å se på kulturminner og verdiskapning på er:

«Det er jo på sett og vis fellesskapet sin hukommelse... Det er jo store kunnskapsverdier... Det å ha et landskap der ikke alt er nytt eller heller ikke alt er gammelt, men en viss tidsdybde kan gi deg en forståelse av en lang historisk utvikling. Og det kan også gi deg mange estetiske opplevelser, sånn som fine hus, eller interessante steingard. Det kan være en spektakulær boplass, et historisk kaianlegg, eller et samfunnsteknisk kulturminne, det er veldig store opplevelser knyttet til mange av kulturminne» (intervju 7: s. 4).

Å ha et slikt landskap med en «tidsdybde» er også noe som kan brukes til å skape en regional identitet, nemlig det å bruke historien som ligger i landskapet. Det å se på kulturminner som noe mer enn bare økonomiske ressurser og verdier kan være nyttig, fordi en kan bruke kulturminner i regionalplanlegging. Men det er viktig at en ikke bruker kulturminner som et redskap for å nå andre mål, som fylkeskonservatorens påpeker:

«Hvis kulturminner kun er et redskap og kun det for å nå andre mål, så er det veldig negativt. Det fører til at kulturminnets egenverdi kommer i bakgrunnen. Og vi er alltid veldig tydelig på at det er kulturminnets egenverdi er det som er utgangspunktet for vår (fylkeskonservatorens) virksomhet og utgangspunktet for den verdibaserte forvaltningen av samfunnsressursene» (intervju 7: s. 4)

Videre peker Fylkeskonservatoren at det dermed heller ikke er sagt at kulturminner ikke kan være et mål for å nå andre mål, som er knyttet til lokal verdiskapning. Det er kulturminnets egenverdi som er viktigst, men det skal ikke hindre oss fra å bruke kulturminnet.

6.3 Demokratisering av kulturminneforvaltningen og regionen

Prosessene fram mot en mer demokratisk kulturminneforvaltningen (jfr. kap 2.5) vil si å få flere frivillige med i kulturminner. Kan denne økningen i frivillig arbeid være med å styrke tilhørigheten til en region, eller vil dette hovedsakelig være med å styrke den lokale identiteten?

6.3.1 Fellesmagasinet for Nordhordland

Både fra forvaltningsorganer og fra frivillige organisasjoner, har det vært et ønske om å få etablert et fellesmagasin. Opprinnelig var det ikke planer om å bruke frivillige i dette arbeidet. I den innledende planleggingsfasen har man likevel hatt en dialog med blant annet Lindås Sogelag for å vite hva de frivillige tenker om et fellesmagasin for Nordhordland. I kartleggingsfasen hadde en kontakt med privatpersoner og frivillige organisasjoner som hadde private samlinger. Dette for å få kartlagt behovet for et fellesmagasin. Det viste seg at behovet for å flytte de private samlingene til et fellesmagasin var lite.

Det er bare noen av samlingene som trenger et magasin. Men det betyr ikke at prosjektet om et magasin på Sletta kommer til å bli skrinlagt. Museumssenteret har behov for dette magasinet som Solveig Jordal forklarer:

«Om ikke regionen vil ha det magasinet, så vil Museumssenteret ha behov for det, det er behov for et magasin uansett hvem som skal inn der. Så det må bare gå sin gang det prosjektet og så må vi heller jobbe mot lokalmiljøet og... de frivillige i regionen. Og

det... det jeg tenker er kanskje det viktigste redskapet å få på plass der en innsamlingsplan.» (intervju 1: s. 4)

Selv om planene om et fellesmagasin for regionen blir skrinlagt, har Museumssenteret behov for et magasin til å ta vare på historien til regionen. Det planlagte magasinet på Sletta kan brukes til å samle gjenstander som forteller historien til Nordhordland. For å gjøre et slikt arbeid overkommelig, har Museumssenteret valgt å ta for seg forskjellige temaer som er relevante for regionen. Ett av temaene som man har lyst og utforske videre, er tekstiler. Denne planen er fremdeles på et tidlig stadium, slik at det er vanskelig å vurdere hva som kommer ut av det. Men det ser ut som det kan brukes av regionale utviklere i Nordhordland til å utvikle regional identitet. Ettersom de ønsker og aktivt å bruke frivillige i prosjektet, vil det ha en forankring hos vanlig mennesker. Det er og Museumssenteret som driver prosjektet, og de vil ha et regionalt fokus på historien og temaet, noe som gjør det enkelt å bruke regionale utviklere.

6.3.2 Strilamuseet

Frivillige gjennom Lindås Sogelag står bak planene om et Strilamuseum ved Håkonshaugen på Seim i Lindås. Her tenker en seg et regionalt folkemuseum slik som de har i Hardanger og i Sunnhordland. Slik det fungerer i dag, blir de fleste gjenstander som blir funnet i Nordhordland, sendt til Bergen. Lindås Sogelag påpeker et ønske fra regionen om å beholde gjenstander som er funnet i regionen:

«En masse med funn som er gjort i fra steinalder og fremover, og mye av det kunne vært utstilt i Nordhordland. Under forsvarlige forhold, selvfølgelig. Og da hadde folk i dette distriktet kanskje følt en større tilhørighet til plassen, og en kunne vist at sånne ting blir tatt vare på en skikkelig måte.» (intervju 2: s.5)

Det pekes på det som kanskje vil bidra til å skape en større tilhørighet, det å beholde gjenstandene som er funnet i Nordhordland i regionen. Lindås Sogelag har et magasin på Knarvik senter:

«Vi har sagt lenge at vi har 6000 gjenstander, men vi har mye mer enn det. Og de fleste av de 6000 de er registret, ordnet og stelt. Vi har en stor båtsamling, som står spredd litt rundt omkring.» (intervju 2: s. 1)

Det er en stor samling som blir tatt vare på av frivillige. Noe som viser at det er et stort engasjement i kommunen. Her er man villig til å ta vare på historiske gjenstander, som ikke automatisk er fredet og beskyttet av kulturminneloven. Siden Sogelaget sitter på så mye materiale fra strilekulturen, har det vært et naturlig ønske for dem å få bruke deler av samlingen. Men dette er mer enn bare lokalhistorie, det er historien til hele regionen og deler av Midthordland. Derfor vil et museum med et slikt tema også fortelle historien til regionen. Lindås Sogelag mener derfor at det er naturlig å legge museet på Seim, nær Håkonshaugen. Dette gjør at lokaliseringen forblir lokal, og man kan utnytte et allerede eksisterende kulturminne som er av nasjonal verdi. Selv om det er Lindås Sogelag, og dermed frivillige som er pådriver til dette museet, så ønsker de ikke selv å drive museet.

Men hvis museet skal ha en forlenget levetid, er det viktig at man klarer å knytte folk til seg. Det kan skje gjennom at Lindås Sogelag fremdeles deltar i arrangementer og aktiviteter som forgår på museet, eller at det blir stiftet en egen venneforening knyttet til museet. En venneforening, kan gi større følelse av eierskap til museet. For at man skal klare å gjennomføre ulike arrangementer eller aktiviteter, er det nødvendig med frivillige ildsjeler som hjelper til under arrangementet. Lindås Sogelag er selv klar over dette (jfr. kap. 5.2), og sier «*at det er viktig at en skaper liv rundt et kulturminne*» (Intervju 2: s. 8). For Strilamuseet tenker de å ha amfi og undervisningslokale, slik at det kan brukes til noe mer enn bare et «tradisjonelt museum».

Om dette kan styrke en regional identitet, er et annet spørsmål som kan være vanskelig å svare på. Temaet for museet er strilehistorien, og siden Nordhordland kan regnes som et av kjerneområdene i «Strilalandet» kan det ideelt til «å bygge» regional identitet. Men det har alltid vært et problem med lokalisering i Nordhordland, da en gjerne ønsker å beholde gjenstandene og historien lokalt i bygden eller kommunen (jfr. kap. 7.1). Ved Strilamuseet kommer initiativet, og mye av materialet, fra en lokal organisasjon og ikke fra regionalt hold. Det kan bidra til å dempe lokaliseringsdebatten. Det kan være flere motiver bak ønske om å opprette et regionalt museum. Det kan være for å styrke sin egen region vis á vis Bergen, eller så har man sett på de andre regionene i Hordaland og dermed blir motivert for et eget lignende museum. Det er også viktig å påpeke at fylkeskonservatoren har uttrykket misnøye med disse planene. For Fylkeskonservatoren handler det om at lokaliseringen ved Håkonshaugen truer

kulturminnet, og museet i seg selv er ikke problemet. Tiden vil vise om en får en lokaliseringsstrid når det gjelder Strilamuseet.³²

6.3.3 Steinaldersenteret

Siden steinladerprosjektet er i planleggingsfasen, er det også her vanskelig å si om det kommer til å basere seg på frivillige. For øyeblikket er det to frivillige ildsjeler som er med i prosjektet, Børje Møster og Morten Kutschera, og de har sine planer om hva de kan bidra med i et slikt prosjekt, «*det er spørsmål fra han som er arkeolog (Kutschera) om å få ha et verksted, utstillingslokale og kanskje et undervisningslokale*» (intervju 4: s. 3). Alt dette krever finansiering som ikke er i orden enda. Så langt har Kutschera og Møster satt opp en lavvo, slik at de kan drive med aktiviteter og undervisning for skoleklasser.

Kommunene har så langt bidratt med selve Steinalderstien, som allerede er anlagt ved Fosnstraumen. Denne stien har ikke blitt vedlikeholdt, og er i dag overgrodd og skiltene trenger oppdatering. Kommunene er positive til tankene om utvikling av et steinaldersenter. På spørsmål om det har vært planer om å inkludere andre frivillige:

«Hvis frivillige ønsker, så veldig gjerne. Noen plasser opplever jo at det er veldig aktiv bygdelag, det er godt organisert i grendene... Akkurat i Fosnstraumen så har en ikke det kontaktpunktet inn i bygdene. En har Nordanger grendelag, men de er lengere sør og jobber mer med huset. Så vi har et ønske, vi har alltid et ønske om å trekke inn frivillige, men det blir da mer enkeltpersoner og så eventuelt sogelaget. Men sogelaget har ikke drevet med så gamle ting...» (intervju 4: s. 4)

Det er altså et ønske om å bruke frivillige i prosjektene, enten enkeltpersoner eller sogelag. Foreløpig er det kun ildsjeler som er engasjert. For at andre frivillige skal bli med må en komme lenger enn til planleggingsstadiet. Folk som ikke er tilknyttet prosjektet, særlig de i lokalsamfunnet, er positive og velvillige. Grunneieren har også vist interesse og er positiv til prosjektet. De lokale bøndene er bekymret for om prosjektet kan påvirke jordbruks- og beiteinteresser. Selv om folk er positive til prosjektet, er ikke dette det samme som at folk vil bidra som frivillige i arbeidet med Steinaldersenteret.

Hva kan da gjøres for å bruke frivillige i Steinaldersenteret? Morten Kutschera mener at:

---

³² <http://www.strilen.no/arkiv/Nyheter/Vil-jobba-for-Strilamuseum-360273.html> [9.9 2015]

«Altså jeg ser for meg at vi skal både ha en fast stab og frivillige. Altså det der kommer jo i flere trinn, altså til og begynne med så blir det litt sporadisk bemanning. Og så forhåpentligvis så får man då sånn fast bemanning etter hvert. Og så må man jo prøve å få litt lokal interesse involvert, både skoler og... kanskje man kan få til en vennegruppe.» (intervju 5: s. 3)

Steinaldersenteret er på idéstadiet, men en kan tenke seg at det å involvere frivillige kan lede til lengre levetid for kulturminnet. Ved å opprette en vennegruppe eller en venneforening, vil man kunne gjøre det lettere å organisere aktiviteter og arrangementer ved Steinaldersenteret. En vil også skape et større eierskap til kulturminnene. Dette er spesielt viktig ettersom de funnene som er gjort på stedet, tyder på at det har vært et sentralt fangst- og bosetningsområde for steinaldermenneskene. Men siden det ligger langt tilbake i tid, er det vanskelig for vanlige mennesker å relatere seg til det. En venneforening kan bidra til at folk blir mer engasjert i hvordan steinaldermenneskene levde og få kunnskap om funnene i området. Som Kutschera sier;

«Jeg tror at en må gjøre folk klar over at dette her er så spesielt som det faktisk er. Selv om steinalder er steinalder og det er hverken slått eller festninger eller store og imponerende installasjoner, men det er jo slik som Knut Andreas en gang sa at dette er litt steinalderens svar på Oseberghaugen.» (intervju 5: s. 4)

Mangelen på imponerende funn som for eksempel borganlegg eller vikingskip, kan være en viktig grunn til at folk synes det er vanskelig å forstå hvor viktige funnene er. For mange ser gjenstandsfunnene fra steinalderen bare ut som steiner. Den store informasjonsmengden i pollendiagrammer er heller ikke lett å forklare for folk flest. Det igjen er argumenter for å danne en venneforening, der mennesker kan lære hvor spesiell denne lokaliteten er. Dette kan gjøre at en kan knytte stedet til lokal identitet og videre opp til regional identitet. Ved å kalle det steinalderens svar på Oseberghaugen, synliggjør en også hvor viktig disse funnene er og at man også kan bruke dem i en nasjonal sammenheng. Dette kan medføre at folk blir stolt av regionen de kommer fra og de kan peke på at plassen har vært viktig for mennesker gjennom mange tidsaldre.

På Radøy har de startet med barn og unge, for å skape interesse for kulturminner:

«Den kulturelle skolesekken, når den kom til i Møre og Romsdal så begynte interessen for kulturminner å spre seg noe så utrolig. Ungene begynte å bli interessert, og det

førte til at både foreldre og besteforeldre ble interessert... Det å leke inn steinalderen litt.» (intervju 5: s. 4)

Morten Kutschera mener her at det å satse på barna er en måte å legge grunnlaget for at folk skal få en økt interesse for steinalderen. Kanskje kan barna bli mer engasjert når de vokser opp? Alt dette blir allerede gjort av frivillige. Dette eksempelet er et tiltak for å øke interessen for kulturminner. Hvis man realiserer Steinaldersenteret, er dette noe som er stort på nasjonalt plan. Det betyr at det kan tas med i regionalplanleggingen. Siden det er frivillige som kommer med initiativet, og er med i planleggingsprosessen, viser det også at frivillige er med å skape tilhørighet til stedet og regionen. Ved et eventuelt steinaldersenter vil det bli viktig å engasjere skoleverket, barn og ungdom.

Slik sett ligger det et stort potensiale i et fremtidig steinaldersenter, når man kobler frivillige inn i arbeidet. Venneforeninger og sogelag fra Radøy og Austrheim kommune kan bli koblet inn, man kan også bruke skolen og ungene for å skape en større interesse for kulturminnene. Men steinalderen er vanskeligere å selge til folk enn vikingtiden. Det er derfor viktig at det offentlige dras inn i planlegging, finansiering, og oppstart av prosjektet

«Steinalderen er så fjern, det er ikke sånn nostalgi at vi får kyst- og sogelaget sånn med en gang. Jeg tror at vi får de med etter hvert når vi har gjort noe bra.» (intervju 3: s. 4)

Etter at prosjektet er kommet skikkelig i gang, kan det være lettere å få med etablerte sogelag og opprette venneforeninger, slik at man kan få et godt frivillig engasjement rundt Steinaldersenteret. Men kan dette være med å skape en sterkere tilhørighet til regionen? Det handler om hvilket fokus en har på Steinaldersenteret og hvordan regionalplanleggere bruker senteret for å reklamere for regionen. Funnene som er gjort ved Kotedalen og Ramsvikneset er viktige steinalderfunn i nasjonal målestokk. Hvis blant annet dette blir brukt av regionalplanleggere så er det mulig å bruke steinalderen og de funnene som er gjort her til å reklamere for regionen. Hvis man får til et frivillig engasjement ved senteret, vil det gjøre det lettere å bruke senteret til å styrke den regionale identiteten.

6.3.4 Sildaprojektet

Sildaprojektet er diskutert tidligere i dette kapitlet, og det er et prosjekt som omhandler immateriell kulturarv og er avhengig av kulturbærere. Det betyr at den kunnskapen som

kommer frem er avhengig av at mennesker utenfor forvaltningen må stille opp for at det skal bli noe av prosjektet.

Bruken av frivillige i et prosjekt som Sildaprojektet er helt nødvendig fordi det er de frivillige som sitter med kunnskapen. Det at informantene, eller vanlige mennesker uten stor tilknytning til forvaltningssystemet, sitter med informasjonen gjør at de har et forhold til temaet allerede. Dette er deres historie og i forbindelse med Sildaprojektet, så er det også noe som var typisk for regionen. Regionale planleggere kan bruke denne kunnskapen, interessen og det at dette har vært typisk for regionen til å styrke den regionale identiteten.

Nå er det kun et begrenset antall de faktisk kan intervju i dette prosjektet. Andre frivillige som kan bli involvert i et slikt prosjekt, kan være folk som bidrar med det praktiske ved fortellerkvelden. Det er derfor lite sannsynlig at folk som ikke er informanter, vil få et økt forhold til det gjennom det arbeidet som de gjør. De som møtte opp på fortellerkvelden hadde allerede et forhold til silden og dialog mellom deltakerne bidro ytterligere til økt kunnskap om dem. Dette kan igjen gi økt interesse for sildehistorier og sildetradisjoner.

Før regionplanleggere skal kunne bruke prosjektet til å reklamere for regionen, gjenstår det mye arbeid. Det gjelder spesielt formidling til de yngre generasjonene og hva silden har betydd for regionen, slik at man kan skape et forhold til silden.

6.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg analysert de fire prosjektene ved å knytte dem til begreper som immateriell kulturarv, verdiskapning av kulturminner og demokratisering av kulturminnevernet. Jeg har videre forsøkt å se hvordan, og om, prosjektene kan bidra til en regionaliseringsprosess gjennom å styrke den regionale identiteten. Ikke alle kan knyttes til alle begrepene, og bare ett av prosjektene som kan knyttes til immateriell kulturarv. Jeg har gjennom analysen vist hvordan prosjektene på ulike måter kan bidra til å styrke den regionale identiteten til Nordhordland, hvis det blir vinklet og brukt av regionale planleggere.

7. Nordhordland – en identitetsregion?

Nordhordland er ofte brukt i dagligtale og i media. Det har lenge vært en administrativ region som er et gammelt len, fogderi og amt. I senere tid har regionen blitt delt opp i kommuner og blitt en del av Hordaland fylke. Kommunene som ligger nord for Bergen har startet et interkommunalt samarbeid gjennom Regionrådet Nordhordland (jfr. kap 4). Slik er den politiske regionen Nordhordland veletablert, men føler menneskene som bor her seg som innbyggere i en region? Har en lokalt noen tilknytning til regionen? Er Nordhordland en identitetsregion? For å kunne svare på disse spørsmålene, vil jeg se på noe som jeg har observert gjennom arbeidet med denne oppgaven, nemlig den sterke lokale tilhørigheten. Dette er noe som flere av informantene mine også har påpekt. Hovedfokuset i dette kapitlet vil være identitet knyttet til regionen, med et fokus på prosjektene jeg har undersøkt og til kulturminner generelt.

7.1 Det lokale mot det regionale

I Norge er det lokale engasjementet sterkt. Det er lettere å føle tilhørighet til det lokale, ettersom det er noe nært og gjenkjennelig. Den lokale identiteten er knyttet stedet som det er lettere å identifisere seg med. Det kan være vanskeligere å føle tilhørighet til et større geografisk område, som for eksempel hele fylket. Men når man reiser utenfor regionen man bor i, blir man klar over sin regionale identitet. Slik som Richard Jenkins forklarer i sin bok «*Social identity*» (2008) der identitet er likhet og forskjell (jf. kap 2.2), og en ser dette tydelig når man ser grupper utenfra. En av informantene mine sier dette om regional og lokal identitet:

«Det er når du reiser utenfor regionen at du blir konfrontert med at du har en regional identitet. Det er den lokale identiteten som er fremtredende i hverdagen.» (intervju 1: s. 18)

En kan se dette i Nordhordland der det lokale står sterkt. Selv om det er en vilje og ønske fra Sogelag, Regionrådet og forvaltningen om å gjennomføre et regionalt prosjekt, har det strandet før på uenigheter om lokalitet. Dette er særlig synlig i to av prosjektene som jeg har studert, Fellesmagasinet for Nordhordland og Strilamuseet der dette kommer til syne.

Det har flere ganger vært gjort forsøk på å opprette et fellesmagasin for å oppbevare gjenstander som er funnet i regionen, for å hindre at de blir sent til Bergen. Disse forsøkene har alltid strandet når diskusjonen dreier inn mot selve lokalisering av Fellesmagasinet. De lokalt engasjerte, og sogelagene, vil gjerne at lokale, mindre magasin og gjenstander forblir i kommunen. Kommunene vil ikke finansiere et fellesmagasin og dermed stopper prosjektet opp, selv om alle har vært enig i at man trenger magasinet. Her ser man at folk er veldig engasjert i sine lokale kulturminner og historie, og for dem er det viktig at kulturminnene blir oppbevart lokalt. Sogelagene og andre som arbeider med kulturminner frykter at, dersom kulturminne mister sin lokale forankring, mister også folk interessen for kulturminnene.

Lokaliseringsdebatten dukker opp, enten det gjelder fellesmagasin eller folkemuseum, og gjør den videre prosessen vanskelig. Museer som forteller historien til regioner som Nordhordland er blitt etablert i andre deler av fylket, slik som i Hardanger og i Sunnhordland. Men vel og merke, disse museene ble etablert så tidlig som i henholdsvis 1911 og 1913.³³ Her har det også vært lokaliseringsproblemer før etableringen og folk var uenig i plasseringen av museet, men en har likevel kommet frem til vedtak og gjennomføring. Da en ikke nådde like langt i Nordhordland på begynnelsen av 1900-tallet, kan det tyde på sterkere lokale krefter. Det er flere argumenter som peker i denne retning. En av mine informanter forteller:

«Jeg fikk servert et veldig godt bilde over Nordhordland. I Sunnhordland og Hardanger klarte en å samarbeide om et dampskipsselskap allerede på 1800-tallet. I Nordhordland der hadde de 32 samferdselsselskap frem til 1970-tallet.» (intervju 1: s. 19)

Dette er et eksempel på at den lokale tilhørigheten står sterkere enn det regionale. Andre regioner i Hordaland var tidlig ute med å samarbeide om et dampskipsselskap, mens i Nordhordland skjer dette mye senere.

På spørsmål om kommunesammenslåing oppsummerer leder for regionrådet Jon Askeland situasjonen slik:

«Og det er at så lenge vi har de strukturene vi har i dag, så er det en konkurranse mellom kommunene der alle vil ha alt. Alle vil ha vekst og utvikling i folketall, altså

---

³³ <http://www.sunnhordland.museum.no/side.aspx?nr=94>, og <http://hardanger-folkemuseum.hardangerogvossmuseum.no/om-oss.aspx> [8.10.2015]

tilflytting i nye bostedsfelt og nye næringsfelt, nye veier osv. Og så blir en litt blind for det en kjemper for seg og sin kommune.» (intervju 8: 10)

Dette oppsummerer regionen på en god måte, ved at man kjemper for seg og sitt, alle kommunene konkurrerer med hverandre, en vil ha alt til seg selv. Nordhordland inngår i flere regioner. Historisk sett har Nordhordland vært en region på det man kan kalle distriktsnivå, nemlig en administrativ region gjennom futedømmet. Men det har også vært en del av regioner på andre samfunnsnivåer. Nordhordland er en del av Strilalendet som identitetsregion og kan kanskje kalles et kjerneområde i dette. Som Jon Askeland påpeker finnes det sterk lokal tilknytning de ulike bygder og kommuner, altså sterk lokal identitet. Som identitetsregion blir dermed Nordhordland dratt i to retninger, mot regionen og mot det lokale. I andre deler av fylket klarer man ofte å bli enige om regionale løsninger, på tross av lokale uenigheter.

Når det gjelder Strilamuseet ser vi den sterke tilknytningen til det lokale. Lindås Sogelag har vært tydelige på at de ønsker et samarbeid med den regionale museumsstrukturen, gjennom Museumssenteret i Hordaland. De ønsker å fortelle historien om strilen som blir sett på som historien til regionen. De har også vært tydelige på at de ønsker å ha museet i sin egen kommune. De vil ikke at gjenstandene som de sitter med skal havne på Sletta i Radøy kommune, slik som planene til Museumssenteret er. Det er flere grunner til at Sogelaget ønsker Strilamuseet i Lindås kommune. En grunn er at det er de som har kommet med initiativet til et Strilamuseum. Det er også de som sitter med de fleste gjenstandene som skal stilles ut i et slikt museum, og trenger gjenstandene i nærheten av praktiske årsaker. Til sist arbeider Sogelaget for kulturminner innen sin kommune. Medlemmene er frivillige og motiverte til å arbeide med lokale kulturminner. Som en av informantene mine uttrykker:

«Alle ønsker å jobbe lokalt og jeg ser at det er jo det positive med dette her, for det er jo den lokale identiteten, det er den som motiverer de(frivillige) for å få gjøre det... jobbe med kulturhistorien og kulturarven.» (intervju 1: s. 4)

En av grunnene til at det kan ha vært vanskelig å opprette et folkemuseum, er at sogelagene ønsker å arbeide lokalt og at en herved mister det regionale perspektivet. Folk som engasjerer seg i arbeid med kulturminner er gjerne med i sogelag, og sogelagene arbeider stort sett innenfor sin egen kommune. Dette er som regel svært positivt fordi det er lettere å engasjere seg i noe lokalt som man har et forhold til, heller enn noe som ligger lenger borte, gjerne i en annen kommune. Sogelagene gjør en god jobb med å ta vare på kulturminner på et lokalt nivå,

men dette kan også gjøre det vanskelig å bruke kulturminner aktivt av regionalplanleggere, fordi det kan være vanskelig å få hjelp fra sogelagene utenfor sin kommune.

Lindås Sogelag gikk ut i lokalavisen *Strilen* med planene om Strilamuseet i september 2015. I artikkelen er det også intervju med representanter fra et av de politiske partiene i Lindås, noe som viser at det er politisk vilje til å prøve å gjennomføre et slikt prosjekt. I *Strilen* var det en kommentar som jeg mener oppsummerer noe av mentaliteten i Nordhordland, når det gjelder et regionalt folkemuseum:

«Kvar kommune i Nordhordland treng ein avdelingsleiar til å utvikla museum i sin kommune, då vil ein kunna få fram mangfaldet i regionen og alle kommunane vert vinnarar, i tillegg trengs ein sentralregional administrasjon med utstillingslokale og magasin. Dersom Seim skal ha alt aleina så vert det eit misslykka museumsprosjekt, men dersom alle får litt og ein kommunen får eit regionalt museumsenter, så kan det verta eit godt konsept»³⁴

Tanken er at hver kommune skal få sitt museum og så kan man ha en sentral administrasjon, i tillegg til et regionalt museum, som nødvendigvis må ligge i en kommune. Dette vil få frem mangfoldet, men kan være vanskelig å få finansiert. En lignende tankegang med å legge museer lokalt, om ikke i hver kommune, og ha en sentral administrasjon knyttet til MUHO, blir også uttrykket av Lindås Sogelag:

«Du må ha noen som er profesjonelt utdannet historiker som driver dette (Strilamuseet), og da blir det helt naturlig med et samarbeid med Museumssenteret. Og jeg går ut i fra at selv om det er styrt fra Salhus, så kan en også få stillinger her i Seim som kan være med å dekke den biten, vår del av historien.» (intervju 2: s. 5)

Her ser man klart at Sogelagets plan er at Strilamuseet skal ligge på Seim, selv om historien om strilen ikke spesielt er knyttet til Seim. Administrasjonen kan være knyttet til den regionale museumsstrukturen og dermed ligge utenfor kommunen.

---

³⁴ <http://www.strilen.no/arkiv/Nyheter/Vil-jobba-for-Strilamuseum-360273.html>:kommentarfeltet [9.9.2015]

7.2 Identitetsregionen Nordhordland

Med den sterke lokale tilknytningen i regionen, er det et spørsmål om hvilke type region Nordhordland er. Hvis man bruker Lysgård sin definisjon på regioner, er det aktuelt å se på intensjonen til regionen (jfr. kap 2.1.1). Nordhordland er i dag med sitt regionråd, først og fremst en politisk region. Det er et avgrenset område der kommunene samarbeider om oppgaver, der det er behov for interkommunalt samarbeid. Leder for Regionrådet i Nordhordland, forklarer regionrådets rolle slik:

«Det er et utviklingsorgan, men det som vi tar opp til drøfting her, er det vi gjør bedre sammen, som det vi tenker regionen Nordhordland. Så er vi og veldig tydelige på i denne regionen at det kommunene gjør best hver for seg skal vi ikke ta inn. Så vi er like nøye på en måte å velge ut slik at ikke regionrådet skal styre med alt, og så blir det litt utydelige grenser for hva de enkelte gjør.» (intervju 8: s. 1-2)

Det er et utviklingsorgan som blant annet arbeider med helse og kultur, for bedre å kunne utvikle regionen. Det er heller ikke alt de samarbeider om. Det er ikke meningen at regionrådet skal drive hele regionen og sette kommunene i skyggen. De mener at det er visse saker som regionrådet ikke skal legge seg opp i.

Som en kan se faller Nordhordland med Regionrådet inn under definisjonen på en politisk region, men er det også en identifiserende region? Det er et åpent spørsmål om de indre kommunene som Osterøy og Modalen identifiserer seg som en del av Nordhordlandsregionen, eller om de heller vil knytte seg til Voss. Gulen kommune er ikke en del av Hordaland og hører til Sogn og Fjordane. Selv om kommunen er medlem i regionrådet, knytter dette ikke Gulen til identitetsregionen Nordhordland.

Nordhordland har stort sett en felles historie gjennom strilekulturen, som den også deler med områdene rundt Bergen i Midthordland (Døssland et al. 1998: kartet på omslag). Selv om det har vært forskjeller på strilene, som havstriler og fjordstriler, så har det likevel vært mange likheter. Ett av de store likhetstrekkene blant strilene har vært forholdet til Bergen. Forholdet mellom bergenserne og strilene har ikke alltid vært godt og fredfullt. Det at bergenserne lenge har sett ned på strilene, og at de ofte har måtte tålt negative kommentarer når de var i byen, kan ha gjort at båndet mellom strilene ble tettere for å stå i mot Bergen. Strilekrigen er også en episode som viser samhold mot myndighetene i Bergen og København (Døssland et al. 1998:171-173).

Generelt sett ble strilene sett på som dumme, fattige bønder, og etter Strilekrigen som slue og farlige. Uansett hadde ikke strilen historisk sett et godt rykte. Etter den andre verdenskrigen har folk i det gamle Strilalandet, som inkluderer Nordhordland, arbeidet for å gjøre strilen og deres historie til noe positivt. Det har blitt pekt på flere musikere fra det gamle strilelandet som har gjort det godt på nasjonalt nivå. De har begynt å bli stolte av sin egen dialekt, og det arbeides aktivt for å bedre assosiasjonene til begrepet stril. De har lyktes i dette, ettersom stril i dag ikke lenger er et skjellsord.

Arbeidet med å styrke strileidentiteten og motsetningen til Bergen, kan ha vært med å styrke regional identitet. Regionen er ofte omtalt og brukt aktivt i media, slik at grunnlaget for en regional identitet ligger der. De har i dag et regionråd som arbeider med regionale spørsmål og et museum, Museumssenteret i Hordaland, som har et regionalt perspektiv på historien. Disse to elementene peker i retning av at grunnlaget for en regional identitet er til stede i Nordhordland. Men identitet, regional identitet og stedets identitet, er ikke bare knyttet til disse tingene. Identitet er også knyttet til sosiale praksis (jfr. kap 2.2) og dette har forandret seg de siste 40 årene, særlig etter åpningen av produksjonsanlegget på Mongstad.

Med åpningen av Mongstad på 70-tallet endret økonomien i Nordhordland seg og mange mennesker ble sysselsatt i olje- og gassindustrien, og nøy godt av pengene som strømmet inn i regionen. Leder for Regionrådet oppsummerer hvordan Mongstad og oljeeventyret har påvirket regionen og kultursituasjonen slik:

«Vi er nok i en slik reell oppvåkningsprosess nå, vi ser at i veldig mange år så vokste velferden så voldsomt her, med kraftig økning i folketallet og sysselsetting slik at det var nærmest en dans rundt gullkalven som hette Mongstad. Altså alt gikk liksom veldig opp, også begynte vi etter hvert å få en del folk som stilte litt spørsmål rundt strilekulturen og verdiene som ligger der og kulturarven vår og kulturminnene våre. Holdt vi på å miste det etter vår iver etter det nye. Og lenge så var vi nok for mange som var blind for det...» (intervju 8: s. 3)

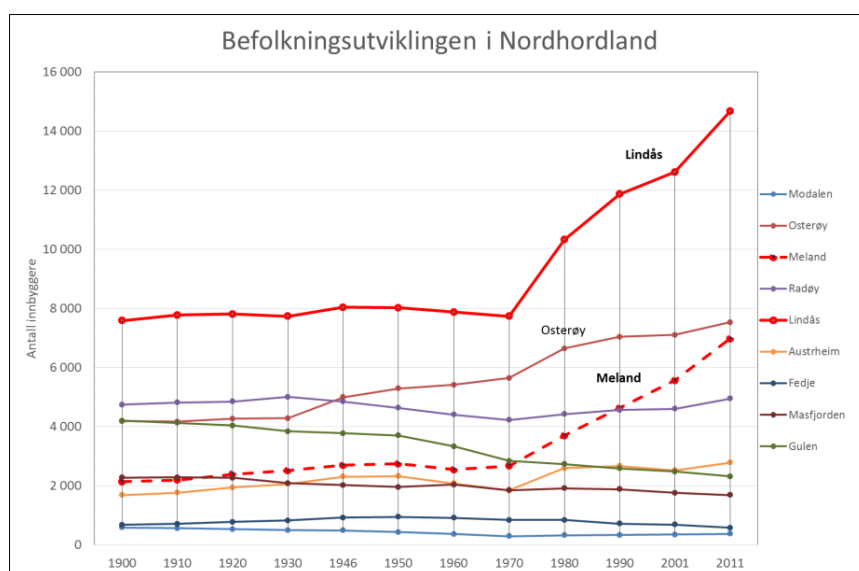
Med den voldsomme økningen i velferd som blir enda sterkere grunnet Mongstad, og befolkningsøkningen, har også sosial praksis og kultur endret seg. Økt folketall og mye penger gjør at folk har hatt en tendens til å glemme den gamle strilekulturen, og de verdiene som var knyttet til den. Denne raske endringen kan ha svekket den gamle stedsidentiteten som var knyttet til regionen. Det er først i senere tid at folk peker på kulturarven og historien til regionen som noe som har verdi, men som de også er i ferd med å miste. Leder for

Regionrådet er ikke den eneste av informantene som viser til at oljeeventyret kan ha påvirket identiteten og kultursituasjonen i Nordhordland:

«Det kan hende at det var oljealderen som fikk oss til å miste litt den identiteten. For oljen, den kom på 60- og 70-tallet og da var Nordhordland et fattig område, det var ikke så mye industri og sånn. Og så kom oljealderen og pengene kom trillende inn, og folk går ut i godt betalte jobber. Så da blir det oljen og penger som teller mest. Og politikerne er altfor lite opptatt av kulturen og kulturarven og at det også er en stor verdi som de bør satse på i forhold til næringsutvikling, og det gjør de ikke. Kulturen det er noe som må klare seg selv.» (intervju 6: s. 8)

Folk engasjert i Sogelag og andre som arbeider med kulturminner i Nordhordland, mener at det blir fokusert for lite på å ta vare på den gamle kulturen, noe som kan ha ført til at strileidentiteten og den regionale identiteten har blitt svekket. Med et så sterkt brudd mellom den gamle og nye væremåten, vil det kunne endre menneskers sosiale praksis.

Endringen av kultur kan ikke alene forårsake en mangel på regional identitet. En annen årsak til svekkelse av den regionale stedsidentiteten, er at regionen grenser til Bergen. Nærheten til Bergen gjør at mange bergensere velger å flytte til Nordhordland og spesielt til de kommunene som ligger nær byen, slik som Lindås og Meland. Folk trenger ikke å bo i byen og kan lett pendle til arbeid i Bergen. Noen har også arbeid i Nordhordland, særlig Mongstad.

Figur 7.1: Befolkningsutvikling i Nordhordland ca. de siste hundre år. Tall hentet fra SSB. Hentet fra

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=FOBfolkRegion&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=befolkning&KortNavnWeb=fobhoved&StatVariant=&checked=true> [26.1.2016]

Økt tilflytting, spesielt til de kommunene som ligger nær Bergen (se figur 7.1), gjør at språket blir utvannet. I Bergen er dialekten veldig nær bokmål, mens striledialekten er sterkt knyttet til nynorsk. I de siste årene har en sett at det er flere og flere skoler i regionen som har fått bokmålsklasser. I

Meland har man nå dobbelt så mange bokmålsklasser som for ti år siden.³⁵ Det er tydelig at det er bergenserne som er den største innvandringsgruppen og dette skjer i alle kommuner som grenser til Bergen.³⁶

Det er omdiskutert hvilke effekt økningen i bokmål på skolen vil ha for regionen. Lokalt er språk viktig og er noe av det som gjør en til stril (Kværnum 2012: 65).³⁷ Andre ser ikke på dialekt som noe problem. Kultursjefen i Fjell kommune, Lennart Fjell, mener at dialekter endrer seg hele tiden, og peker på at de unge på Sotra i dag ikke snakker slik som besteforeldrene sine. De samme prosessene som skjer på Sotra, skjer også i grensekommunene i Nordhordland, Meland og Lindås.³⁸

Det er også ting som tyder på at det ikke alltid er populært blant de unge som bor i tradisjonelle strilekommuner, å bli kalt stril. Det kan se ut som det er flere unge i dag som ikke har noe positivt forhold til uttrykket stril, mens det er den eldre generasjonen som er stolt av strilekulturen slik den var. Det kan tyde på at den yngre generasjon er redd for at stril har assosiasjoner til «dumme bygdefolk».³⁹ Dette betyr nødvendigvis ikke at strilekulturen kommer til å forsvinne, men som Lennart Fjell påpeker, så er en levende kultur i stadig endring og det er opp til den yngre generasjon å forme en kultur de er stolte av.⁴⁰ Det er sannsynlig at etterkommerne av tilflytterne vil bli integrert i strilekulturen, eller de vil påvirke den og forme en ny variasjon av kulturen.

I de siste avsnittene har jeg sett på strilekulturen, og jeg har tatt med en del eksempler utenfor Nordhordland. Dette er fordi strilekulturen ikke er unik for Nordhordland, men strekker seg også til andre kommuner som ligger rundt Bergen. Grunnen til at jeg har sett nærmere på strilekulturen, er fordi det er den kulturen som folk fra Nordhordland gjerne identifiserer seg med (jfr. kap 5.2). Slik kan man se at strileidentiteten er en faktor som samler folk i Nordhordland, og det er mange i regionen som er stolte av strilekulturen, som ser på «stril» som en hederstittel.⁴¹ Men det er ikke problemfritt, det er en del unge som ikke vil assosieres

---

³⁵ <http://www.nordhordland.no/nyhende/sprak/lindas/nynorsken-tapar-meland-brukar-15-millionar-i-aret-pa-bokmalsklassar/s/5-33-22087> [13.10.2015]

³⁶ <http://www.nrk.no/hordaland/bokmalsboom-pa-strilalandet-1.7130730> [13.10.2015]

³⁷ <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/-Strileidentitet-pa-vikande-front-2857251.html> [13.10.2015]

³⁸ Ibid.

³⁹ <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/-Strileidentitet-pa-vikande-front-2857251.html> [13.10.2015] og <http://www.vestnytt.no/ytringer/leiar/Ny-strilekultur-73233.html> [13.10.2015]

⁴⁰ <http://www.vestnytt.no/ytringer/leiar/Ny-strilekultur-73233.html> [13.10.2015]

⁴¹ <http://www.bt.no/meninger/debatt/Stril-er-ein-heiderstittel-3353833.html> [13.10.2015]

med å være stril, og mange innflyttere fra Bergen vil på kort sikt svekke strileidentiteten. På lang sikt er det mulig at innflytterne fra Bergen vil assosiere seg med striler.⁴²

Det kan være vanskelig å sette likhetstegn mellom strileidentitet og regional identitet i Nordhordland i dag og selv om strileidentiteten skiller disse områdene fra Bergen har den ikke hatt en samlende effekt i Nordhordland. Som argumentert for i dette kapittelet kan det se ut som at folk i Nordhordland er mer opptatt av det lokale og at det regionale er noe som tilhører forvaltningen og det politiske nivå. Men for regionalplanleggere er det mulig å bruke strileidentiteten til å forsøke å skape en regional identitet. Det kan en blant annet se på Strilamuseet der temaet strilen blir brukt for å argumentere for et regionalt folkemuseum.

Prosessen med kommunesammenslåing som foregår i dag, kan påvirke Nordhordland som region. Sammenslåing mellom Bergen og nabokommuner, har vært diskutert. Høsten 2015 ble forslaget om sammenslåing mellom Bergen og Meland kommune nedstemt i kommunestyret i Meland. Meland ønsker heller et tettere kommunalt samarbeid med nabokommunene Lindås og Radøy.⁴³ Man har også drøftet mulighetene for å lage en storkommune i Nordhordland, planer som nå er lagt vekk. En viktig grunn er kommuner i periferien, slik som Masfjorden og Gulen mener de vil bli marginalisert i en slik storkommune. Den mest aktuelle modellen for sammenslåing er til to storkommuner, en «Sørkommune» og en «Nordkommune».⁴⁴ Den 26.1. 2016 undertegnet de tre kommunene Meland, Lindås og Radøy en avtale som der de vil danne kommunen Nordhordland fra 2020.⁴⁵ Det er likevel usikkert om det blir noe av disse planene om kommunesammenslåing og om andre kommuner vil slutte seg til. Det vil si at regionen Nordhordland sin fremtid fortsatt er usikker. Vil den nye kommunen Nordhordland utvides til de andre kommunene i nord, eller blir de to store kommuner? Hvis det blir to storkommuner, hvordan kommer det da til å bli med regionrådet og det samarbeidet de har der? Det er også et åpent spørsmål om kommunene kommer til å prøve å bygge opp en ny identitet, tilpasset de nye enhetene. Nordhordland er i dag med i gang med kommunesammenslåinger. Hva som kommer ut av disse sammenslåingene og om det blir noe av, vil avgjør hvordan vi ser på regionen og hvordan menneskene som bor der blir tilknyttet den nye situasjonen er på det nåværende tidspunkt umulig å svare på. Dette kan åpne for ytterligere studier av kulturminner og regional identitet.

---

⁴² <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/-Strileidentitet-pa-vikande-front-2857251.html> [13.10.2015]

⁴³ <http://www.strilen.no/arkiv/Nyheter/Ser-vekk-fra-Bergen-326324.html> [13.10.2015]

⁴⁴ <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Sjekk-storkommunene-som-planlegges-3188895.html> [13.10.2015], og <http://www.strilen.no/arkiv/Nyheter/Reknar-med-sorkommune-og-nordkommune-365547.html> [13.10.2015]

⁴⁵ <http://www.strilen.no/nyheiter/Historisk-avtale-i-boks-420650.html> [29.1.2016]

7.3 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg undersøkt Nordhordland som identitetsregion. Det lokale er gjerne det folk er mest knyttet til. I den første delen av kapitlet har jeg diskutert hvorfor dette er særlig synlig i Nordhordland, samtidig som det av og til har hindret et større regionalt samarbeid. Dette kommer til synet i to av prosjektene, Fellesmagasinet og Strilamuseet. I den siste delen av kapitlet har jeg sett mer på regionen Nordhordland og diskutert hvorfor det kan være et problem å kalle Nordhordland for en identitetsregion. Jeg har også sett på dagens situasjon for regionen og de utfordringer og problemer som venter regionen.

8. Konklusjon og oppsummering

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan kulturminner kan påvirke identiteten i en region, med utgangspunkt i Nordhordland. Dette gjorde jeg for å se på hvordan kulturminner og kulturarv kan bli mer aktuell i hverdagen. Jeg har brukt begreper og teorier innenfor region og regionalisering, samt begreper og teorier angående kulturminner som immateriell kulturarv, verdiskapning av kulturminner og demokratisering av kulturminnevernet.

For å studere dette har jeg i tillegg utført kvalitative forskningsintervjuer og deltagende observasjoner. De fire prosjektene jeg har undersøkt, ble alle valgt fordi de så ut som de kunne være med å påvirke identiteten i regionen.

8.1 Immateriell kulturarv

Immateriell kulturarv er tradisjoner, dans, musikk, produksjonsmåter osv., altså den delen av kulturarven som ikke er gjenstander. Men immateriell kulturarv er knyttet til materiell kulturarv og det er ikke nok med kunnskap om hvordan man bruker en gjenstand, hvis man ikke har gjenstanden selv.

Med hensyn til fellesmagasinet for Nordhordland, så var ikke prosjektet i utgangspunktet knyttet til immateriell kulturarv. Men i forbindelse med utarbeidingen av en dokumentasjonsplan har en søkt om midler til et magasin på Sletta, noe som MUHO har bruk for uavhengig av om det blir et fellesmagasin for Nordhordland eller ikke. Museumssenteret tenker da å bruke magasinet for å samle inn historien til Nordhordland. I denne sammenheng ser man på temaer som kan være aktuelle å ta vare på og på den måten samle inn historie som er relevant for hele regionen. Først er det planer om å se på tekstiler. Her er planen å arbeide sammen med frivillige og andre kulturbærere, for å finne det som er unikt for regionen, og på denne måten blir det et arbeid med immateriell kulturarv. Siden strikking har blitt veldig populært i de siste årene, kan dette også brukes til å styrke en regional identitet i regionen.

Av de fire prosjektene jeg har sett på, var det Sildaprojektet som omhandlet immateriell kulturarv. Det var tradisjoner som er knyttet til fiske og tilberedning av sild. I dette prosjektet

ligger det, gjennom den immaterielle kulturen, et potensiale som kan bli brukt til å utvikle en regional identitet. «Sild og pote» har mange tradisjoner i Nordhordland, og ved å samle tradisjonene og dokumentere dem, kan man bruke det til å vise de unike tradisjonene som man har. Utfordringene er at det er den eldre generasjonen som sitter med kunnskapen og den yngre generasjonen har i liten grad noe forhold til sild. For at man skal kunne knytte dette prosjektet til en regional identitet, er det viktig at også den yngre generasjon får et forhold til silden. Det er gjerne besteforeldrene som sitter med kunnskap om silden. Hvis barnebarna da blir interessert i silden så er det lett å spørre besteforeldrene sine og det gjør at kunnskapen er veldig nært en.

Ut fra prosjektet om sild, ser man at immateriell kulturarv kan brukes til å styrke regional identitet. Men det som er viktig er at alle generasjoner har et forhold til den tradisjonen som man fokuserer på. Hvis kulturbærerene ikke får lært tradisjonen videre, vil den dø ut. Det er derfor viktig å formidle og skape interesse for tradisjonen hos de yngre generasjonene, mens tradisjonen enda er friskt i minnet. Jo nærmere denne tradisjonen og kulturbærerene er til de unge (som for eksempel besteforeldre), desto lettere er det å få et forhold til tradisjonen.

Av de fire prosjektene som jeg har sett på er det to som kan knyttes til immateriell kulturarv, og som kan brukes til å styrke regional identitet. Det er avhengig av tema og hvordan det er fremstilt i prosjektene.

8.2 Verdiskapning av kulturminner

Det kan være svært nyttig å bruke verdiskapningsprogrammet (jfr. kap 2.4) til å se på hvilke verdier et kulturminne kan skape, særlig fordi mange av de verdiene som kan forbindes med kulturminner, ikke er så lett å måle økonomisk. Selv om dette er en måte å se på kulturminner på, er det viktig at det er kulturminnets egenverdi som er i fokus. Hvis kulturminnet kun blir sett på som et redskap, er det veldig negativt. Det behøver ikke å bety at kulturminnet ikke kan bli brukt, eller at det kan være et middel for og nå et mål, når det er knyttet til lokal verdiskapning.

I denne oppgaven har jeg forsøkt å se på prosjektene for å vurdere hvilke potensiale de har for samfunnet. For Fellesmagasinet for Nordhordland er det vanskelig å knytte verdier til lokalsamfunnet, utover at deres historie blir ivaretatt innenfor regionen. Slikt som prosjektet ser ut til å utvikle seg, snakker man om å utnytte den lokale kunnskapen som finnes i

regionen. Selv om det er vanskelig å si om dette fører til at det er flere som ønsker å få tak i denne kunnskapen om tekstiler og det som er unikt for region. Prosjektet vil konsentrere seg om regional historie og kan på den måten være interessant for regionalplanleggere.

For Strilamuseet ligger potensialet stort sett i de kulturelle, sosiale og økonomiske verdiene, selv om man kan ha miljømessige verdier knyttet til museet. De kulturelle verdiene er knyttet til historieproduksjon, høy bruk av museet og lokal identitet. Med et magasin i samme bygg, kan de skifte ut utstillinger, eller deler av den, og dermed komme med nye temaer som er interessante for publikum. Hvis de får til museet ved Håkonshaugen, har de også nasjonalhistorie der. Dette kan føre til lokal stolthet over museet. De sosiale verdiene er knyttet til om en greier å engasjere lokalbefolkningen, akkurat som med Steinaldersenteret, gjerne ved opprettelsen av en vennegruppe. Hvis man får til dette kan man knytte sosiale verdier, som lokalt engasjement og nettverk, enten gjennom en vennegruppe eller gjennom Lindås Sogelag. De økonomiske mulighetene er knyttet til billett- og suvenirsalg, kafe, og eventuelle arrangement og foredrag. Det som regionalplanleggere kan bruke her er temaet på museet og eventuelt Håkonshaugen. Temaet forteller allerede mye av historien til regionen og dermed er det lett å bruke dette til å styrke en regional identitet. Siden det allerede er, og muligens kommer til å være, en del frivillige med i arbeidet med Strilamuseet, vil de allerede ha et forhold til museet. Dette kan kanskje brukes av regionalplanleggere, hvis de greier å få en regional vinkling på historien, og dermed bidra til at folk blir stolte av regionen og sin egen historie.

Steinaldersenteret er i planleggingsfasen og jeg har vurdert hvilke verdier som prosjektet kan generere basert på den informasjonen og de planene som foreligger. Steinaldersenteret har potensielle miljømessige verdier som bedre forvaltning og bruk av ressursene, og fiske og forvaltning av lyngheilandskapet som eksisterer ved Fosnstraumen. De kulturelle verdiene ligger i den lokale kunnskapen som finnes der ute, men som også kan videreføres gjennom vennegruppe som det er håp om å opprette. Dette vil også gjøre at lokalbefolkningen kan bli engasjert, særlig i turistsesongen. De sosiale verdiene er knyttet til om man greier å opprette en vennegruppe. Hvis vennegruppen blir opprettet kan det skape sosiale verdier, som lokalt engasjement og lokalt nettverk. Når det gjelder de økonomiske verdiene, finnes det mange muligheter. Kafedrift kan blant annet baseres på lokale ressurser som fisk. En kan også ha temadager eller kurs, som for eksempel flintknakking. Hvis dette blir det eneste nasjonale steinaldersenteret i Norge så kan dette bli en populær turistattraksjon, noe som kan gi gode inntekter. Her ser man en rekke verdier som styrker lokalsamfunnet. Med økt turisme og

engasjement gjennom de kulturelle, sosiale og økonomiske verdiene knyttet til kulturminner, kan det være med å sette Radøy og Austrheim på kartet. Dette kan igjen styrke lokal stolthet. Lokal stoltheten og identitet kan brukes av regionalplanleggere til å peke på det unike ved deres region, noe som kan styrke den regionale identiteten.

For Sildaprojektet er det stort sett de kulturelle og sosiale verdiene som kan knyttes opp til identitet, selv om man har miljømessige verdier. Man har fått noe inntekter gjennom salg av sild, men dette har ikke vært planlagt og det har heller ikke blitt solgt mye. Men potensialet ligger der. For de kulturelle verdiene som har blitt knyttet til Sildaprojektet, er det lokal kunnskap siden lokalbefolkningen er kulturbærerene. De sosiale verdiene som man fant i prosjektet var fellesskapsfølelse, spesielt knyttet til fortellerkvelden. Det viser seg at man har mange forskjellige tradisjoner innen regionen, men at det også er et tema som knytter regionen sammen. En ser at verdiene som ligger til grunn her, er noe man kan bygge på i regionalplanlegging. Men det krever arbeid i formidling mot yngre generasjoner.

Som man ser, så kan kulturminner gi mange verdier tilbake til samfunnet. Verdier som økt lokalkunnskap, engasjement og stolthet, er vanskelig og måle. Men det kan brukes av regionalplanleggere til å få folk til å bry seg om historien, og det som er unikt i regionen, og kan bidra til å styrke regional identitet.

8.3 Demokratisering av kulturminneforvaltningen

Demokratisering av kulturminneforvaltningen betyr økt engasjement av frivillige for å ivareta og formidle kulturminner i befolkningen. Det betyr også at det ikke bare er museums- og universitetsansatte som skal bestemme hva som skal formidles og hva som er historien til regionen eller nasjonen.

Når jeg i denne oppgaven har knyttet dette til prosjektene som jeg har undersøkt, har jeg først og fremst sett på hvordan frivillige er med i arbeidet. Er de med i arbeidet fra starten, er det de som kommer med initiativet? I prosjektet om Fellesmagasinet for Nordhordland var det i utgangspunktet ikke tanken å involvere frivillige i arbeidet, selv om representanter for Sogelaget var med på enkelte av møtene i planleggingsfasen. Dermed fikk en også meningene til de lokale engasjerte. De samlingene som ble vurdert var også private samlinger, eller museer som ikke direkte var knyttet til forvaltningen. En har planer om et nytt prosjekt som bygger på resultatene til prosjektet om et Fellesmagasin. Her vil man se på temaer som er

typisk for regionen og som kan være interessante å ta vare på for ettertiden. Temaet som en først ønsker å fokusere på er tekstiler og en planlegger å intervju frivillige. På den måten blir det også engasjert frivillige i prosjektet.

For Strilamuseet er det Lindås Sogelag, som arbeider med kulturminner på frivillig basis, som har tatt initiativet. Det er også de frivillige som har utført mesteparten av planleggingsarbeidet. Selv om en ønsker at det skal bli konsolidert med MUHO, så er det mulig at Sogelaget eller en vennegruppe fremdeles vil være knyttet til museet. Dette viser at frivillige er opptatt av, og engasjert i kulturminnevernet, og hva som skal tas vare på.

For Steinaldersenteret er det også frivillige som har kommet med initiativet gjennom Børje Møster. Selv om Børje Møster og Morten Kutschera har vært med i planleggingsprosessen, har nå kommunene Radøy og Austrheim kommet sterkere inn. I denne sammenhengen er det planer om bruk av frivillige, og muligens vennegruppe, som vil styrke lokalbefolkningens tilknytning til Steinaldersenteret og dermed gjør det med levedyktig.

I Sildaprojektet er det Lyngheissenteret som har kommet med initiativet, men det baserer seg på hjelp og engasjement fra frivillige som er villig til å fortelle om det de har opplevd. Selv om prosjektet er avhengig av frivillige, så ligger mesteparten av arbeidet hos forvaltningen.

I prosjektene som jeg har sett på, blir frivillige engasjert enten i arbeidet med prosjektet og/eller de har kommet med initiativet til prosjektet. Dette betyr at folk har fått en sterkere tilknytning til kulturminner og det betyr at det å knytte frivillige til arbeidet med kulturminner, kan gi kulturminner lengre levetid, ettersom det er mennesker som har tilknytning til det og vil arbeide for å vedlikeholde kulturminner. I tillegg vil de ha et forhold til kulturminnet og den historien det representere. Hvis dette kan brukes av regionalplanleggere så kan det bidra til at de som arbeider med det får et sterkere forhold til regionen.

8.4 Nordhordland som identitetsregion

Det er vanskelig å se om Nordhordland er en identitetsregion. Det er en gammel administrativ region som går tilbake til det gamle len- og futsystemet. I dag beholdes de samme grensene gjennom det Lysgård beskriver som en politisk region i et interkommunalt samarbeid gjennom Regionrådet i Nordhordland. Regionbegrepet brukes aktivt i dagligtale og media,

men hvor sterkt er befolkningens forhold til regionen? Nordhordland betraktes som viktig, spesielt når en ser på forholdet til Bergen. Før har gjerne ressurser og kulturminner blitt flyttet til Bergen. Når det kommer opp saker der det er aktuelt at gjenstander havner i Bergen, så er regionen veldig viktig. Det ser en på arbeidet med fellesmagasinet og Strilamuseet.

I Nordhordland står likevel det lokale sterkt, igjen kan man bruke Fellesmagasinet for Nordhordland og Strilamuseet som eksempler. Tidligere prosjekter har strandet på lokaliseringsprosesser, der det har vært motstand mot å flytte kulturminner ut av kommunen. Når det gjelder prosjektet om Strilamuseet, har det også vært uenighet om lokalisering. Der Lindås Sogelag har laget et eget prosjekt med kombinert museum og magasin, som de ønsker å plassere i Seim.

Når man ser på identitet knyttet til kulturminner, så kan det være tre årsaker til at det har vært vanskelig å bruke kulturminnene for å styrke regional identitet. Det ene kan være sogelagene som er lokalt organisert. Den lokale og kommunale forankringen gjør at det er lett å skape engasjement og interesse for arbeidet med kulturminner og gjør at det er mye som blir tatt vare på som ellers ville gått tapt. Den sterke kommunale forankringen gjør at det er vanskelig med interkommunalt samarbeid, da en mister noe av det lokale engasjementet. En annen årsak til at det kan være vanskelig å knytte kulturminner til en regional identitet i Nordhordland, kan være Mongstad. Det som før var en fattig region og med en sparsommelig kultur, fikk plutselig veldig mye penger. Med nye arbeidsplasser og stor folkevekst har den lokale tilknyttingen blitt «utvannet». Den siste årsaken kan være de mange tilflytterne til regionen, spesielt fra Bergen. Disse har vist at de gjerne vil holde på bokmålet og sin egen Bergensdialekt, heller enn å lære seg nynorsk og «strilamål». Dette viser at det kan være vanskelig å bruke kulturminnene til å få de som nylig har flyttet til regionen, til å føle en regional identitet.

Selv om dette kan være årsaker til at Nordhordland ikke er en sterk identitetsregion, skal en ikke legge for mye vekt på opprettelsen av Mongstad og tilflytting til regionen. Det er to eksempler som viser dette. Det ene er at de enda ikke har et folkemuseum i regionen, selv om de fleste andre regioner i Hordaland fikk det på begynnelsen av 1900-tallet. Det andre eksemplet er at Nordhordland ikke fikk et samlet dampskipsselskap, eller fergeselskap, før på 1970-tallet, hundre år etter de andre regionene i Hordaland. Dette viser at det lokale alltid har stått sterkt i Nordhordland. Det at det lokale står så sterkt, kan være en av årsakene til at Nordhordland er en svak identitetsregion.

8.5 Konklusjon og veien videre

For å konkludere og se tilbake på hovedproblemstillingen i denne oppgaven ser jeg ut fra prosjektene jeg har undersøkt at kulturminner kan brukes til å styrke regional identitet. Studiet viser også at for at regionalplanleggere skal kunne bruke kulturminner til profilering av regionen, så er det viktig å sette kulturminner i et regionalt fokus. Enten ved at kulturminner forteller historien til regionen, eller ved å formidle hvorfor kulturminnet er viktig for regionen. Her kan en bruke verdiskapningsbegrepet for å se hvilke verdier kulturminnet gir til samfunnet. Det kan videre styrkes gjennom å engasjere frivillige slik at de får et forhold til kulturminnet. Hvis det da har en regional vinkling, kan det medføre at frivillige også blir stolte av regionen. Her kan også arbeid med immateriell kulturarv bidra, ettersom det er frivillige som sitter med kunnskapen og gjør at tradisjonene som de sitter med, muligens er unike for stedet eller regionen.

Når det gjelder Nordhordland, så viser mine undersøkelser gjennom prosjektene jeg har undersøkt at dette er en svak identitetsregion. Man har et forhold til regionen, men man er mer opptatt av det lokale enn det regionale. Med mulige kommunesammenslåinger går regionen en usikker framtid i møte, der nye grenser og funksjoner kan oppstå. I regionen er det flere kulturminneprosjekter som kan brukes til å styrke en regional identitet, hvis det er regionalplanleggere som ønsker å styrke den regionale identiteten. Alle prosjektene som jeg har sett på, har et godt potensiale til å bli brukt i denne sammenhengen.

Litteraturliste:

- Aase, Tor Halfdan & Fossåskaret, Erik 2007. *Skapte virkeligheter-kvalitativt orientert metode*, Oslo, Universitetsforl.
- Akselberg, Gunnstein, Mikaelsson, Lisbeth, Kaland, Peter Emil, Lundberg, Anders, Rasmussen, Ørnulf & Moe, Trine 2005. Region og regionalisering. Et nytt tverrfakultært satsingsområde ved Universitetet i Bergen Arbeidsgruppens Utredning: Universitetet i Bergen: Upublisert.
- Alver, Bente Gullveig & Øyen, Ørjar 2007. Challenges of research ethics: an introduction. In: ALVER, B. G., FJELL, T. I. & ØYEN, Ø. (eds.) *Research Ethics - in studies of culture and social life*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Andersen, Randi 2014. Årsmelding Osterøy museum 2014. Osterøy: Museumssenteret i Hordaland.
- Baadsvik, Karl & Daugstad, Karoline 2003. Kulturminner og kulturmiljø som grunnlag for verdiskapning. Trondheim: NINA.
- Berg, Nina Gunnerud & Dale, Britt 2004. Sted - begreper og teorier. *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Norges forskningsråd.
- Berg, Nina Gunnerud, Dale, Britt, Lysård, Hans Kjetil & Løfgren, Anders 2004. *Mennesker, steder og regionale endringer*, Trondheim, Tapir akademisk forl.
- Berkaak, Odd Are 2010. Immateriell kulturarv i Norge. Kulturrådet.
- Brandtzæg, Bent A., Haukeland, Per I. , Magnussen, Tone & Søfting, Erika 2010. Verdiskapning på tvers - Dypdestudier blant pilotprosjekter i verdiskapningsprogrammet for kulturminner. Bodø: Nordland forskning.
- Brekke, Nils Georg, Skaar, Ronny B. & Nord, Svein 2009. *Kulturhistorisk vegbok: Hordaland*, Bergen, Hordaland fylkeskommune.
- Bugge, Ivar 1986. *Kommunal forfatning : en historisk gjennomgang av utviklingen med hovedvekt på tidsrommet fra 1837, og en beskrivelse av kommunalrett og kommunal forfatning i dagens Norge*, Oslo, Kommunalforlaget.
- Bull, Ida 2006. Regionhistorie og regional identitetsbygging. *Heimen*, 2, 83-92.
- Christiansen, Elin Voll 2011. *Kulturminner og identitetsdannelse: hvordan fremstiller norsk kulturminneforvaltning forholdet mellom kulturminner og identitet?*, Oslo, E.V. Christiansen.
- Dammann, Åse 2003. *Kulturminner i drift: å være eier av fredete hus på gårdsbruk i Telemark og Oppland*, Oslo, Å. Dammann.
- Døssland, Atle, Eikehaug, Tine, Myking, John Ragnar, Nysæter, Egil & Øye, Ingvild 1998. *Strilesoga frå 1650 til 1800*, Bergen, Eide.

- Døssland, Atle, Johansen, Karl Egil & Eikehaug, Tine 1999. *Strilesoga frå 1800 til 1914*, Bergen, Eide.
- Eldøy, Berit W., Ekerhovd, Per Morten, Markhus, Knut, Skaar, Ronny B., Tryti, Anna Elisa, Bringedal, Kristian, Hazell, William, Indahl, Trond, Letnes, Trude H. & Martinussen, Atle Ove 2011. *"Musea i samfunnet" Museumplan for Hordaland 2011-2015*.
- Ertresvaag, Egil & Aune, Anne 2001. *Strilesoga frå 1914 til i dag*, Bergen, Eide.
- Fangen, Katrine 2010. *Deltagende observasjon*, Bergen, Fagbokforlaget.
- Fjell, Tove Ingebjørg 2007. Research in the minefield of privacy and intimacy. In: ALVER, B. G., FJELL, T. I. & ØYEN, Ø. (eds.) *Research Ethics - in studies of culture and social life*. Helsinki: Academia scientiarum fennica.
- Giddens, Anthony 1998. *The third way : the renewal of social democracy*, London, Polity Press.
- Grepstad, Ottar, Lillehammer, Arnvid, Tryti, Anna Elisa, Helle, Knut & Sunde, Egil 2006. *Vestlandets historie*, Bergen, Vigmostad & Bjørke.
- Grønmo, Sigmund 2011. *Samfunnsvitenskapelige metoder*, Bergen, Fagbokforlaget.
- Haaland, Svein 2002. *Fem tusen år med flammer*, Bergen, Fagbokforlaget.
- Hagen, Svein Erik 2007. Kulturminner og verdiskapning. Lillehammer: Østlandsforskning.
- Hanssen, Gro Sandkjær, Langeland, Ove & Klausen, Jan Erling 2012. *Det Regionale Norge 1950-2050*, Oslo, Abstrakt forl.
- Helland-Hansen, William 2004. *Naturhistorisk vegbok: Hordaland*, Bergen, Bergen museum.
- Hundstad, Dag. 2013. *Sørlandet - fra terra incognita til sommerferieland - bidrag 1 Regionbygging i sør*. Doktoravhandling, Universitetet i Bergen.
- ICOM 2004. Code of ethics for museums. Seoul: ICOM.
- Jenkins, Richard 2008. *Social identity*, London, Routledge.
- Jensen, Bernard Eric 2008. *Kulturarv - et identitetspolitisk konfliktfelt*, København, Gads forlag.
- Jensen, Marit Adelsten 2014. Årsmelding Havråtunet 2014. Osterøy: Museumssenteret i Hordaland.
- Johansson, Marit 2006. *Kaupang - kulturminner og lokalbefolkning: et møte mellom nåtid og fortid*, Oslo, M. Johansson.
- Jordal, Solveig 2014. Årsmelding Kulturverntjenesten 2014. Salhus: Museumssenteret i Hordaland.

- Kulturminneloven. 1978. *Norges lover* [Online]. Available: <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50> [Accessed 04.05. 2014].
- Kvale, Steinar, Brinkmann, Svend, Anderssen, Tone Margaret & Rygge, Johan F 2009. *Det kvalitative forskningsintervju 2. utg*, Oslo, Gyldendal akademisk.
- Kvingedal, Torhild 2014. Årsmelding Lyngheisenteret 2014. Lygra: Museumssenteret i Hordaland.
- Kværum, Kirsti 2012. Omstridte landskap: Stedstilørighet og endring på Sotra. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Longhurst, Robyn 2007. Semi-structured interviews and focus groups. In: CLIFFORD, N. J. & VALENTINE, G. (eds.) *Key methods in geography*. London: SAGE Publications.
- Lysgård, Hans Kjetil 2007. Regioner som forestilte felleskap - hvordan og hvorfor? *Heimen*, 2, 85-95.
- Løkka, Nanna 2014. Demokratsk dialog i kulturminneforvaltningen - et slag om fortiden? *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 17, 235-252.
- Martinussen, Atle Ove 1989. Salhus Tricotagefabrik - plan for etablering av Norsk trikotasjemuseum og tekstilsenter i Salhus. Bergen.
- Nesh 2014. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*, Oslo, De nasjonale forskningsetiske komiteene.
- Paasi, Anssi 2001. Europe as a social process and discourse: Considerations of place, boundaries and identity. *European urban and regional studies*, 8, 7-28.
- Paasi, Anssi 2009. The resurgence of the 'Region' and 'Regional Identity': theoretical perspectives and empirical observations on regional dynamics in Europe. *Rev. Int. Stud.*, 35, 121-146.
- Pedersen, Inger Raknes 2014. Årsmelding Bevaringstjenestene 2014. Salhus: Museumssenteret i Hordaland.
- Raagmaa, Garri 2002. Regional Identity in Regional Development and Planning¹. *European Planning Studies*, 10, 55-76.
- Ramstrøm, Ann Kristin 2014. Årsmelding Norsk Trikotasjemuseum 2014. Salhus, Hordaland: Museumssenteret i Hordaland.
- Skogsheim, Ragnhild & Vestby, Guri Mette 2010. Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarvens betydning for identitetsbygging, profilering og næringsutvikling. Oslo: NIBR.
- Smith, Laurajane & Akagawa, Natsuko 2009. *Intangible heritage*, London, Routledge.

Solberg, Ingrid 2011. *Fra vern til verdiskapning - endring i bruk av kulturminner*, Bergen, Universitet i Bergen.

Stortingsmelding 2002-2003. Stortingsmelding 48: Kulturpolitikk frem mot 2014. *In: KULTURDEPARTEMENTET* (ed.).

Stortingsmelding 2004-2005. Stortingsmelding nr. 16: Leve med kulturminner. *In: MILJØVERNDEPARTEMENTET* (ed.). Oslo: Regjeringen.

Stortingsmelding 2012-2013. Framtid med fotfeste - Kulturminnepolitikken. *In: KULTURDEPARTEMENTET* (ed.). Oslo.

Sturluson, Snorre 1982. Håkon den godes saga. *In: HØDNEBØ, F. & MAGERØY, H. (eds.) Norges kongesagaer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Sævdal, Erlend 2012. *Kysthistorie på museum: en undersøkelse av tre museum i Hordaland*, Bergen, Høgskolen i Bergen/Universitet i Bergen.

Thoresen, Åshild Sunde Feyling, Heierlan, Ida Dyrkorn & Hansen, Cecilie 2014. Årsmelding Vestnorsk Utvandringssenter 2014. Sletta: Museumssenteret i Hordaland.

Tryti, Anna Elisa, Ørnholdt, Ruth, Aune, Anne, Spjeld, Britt Karen, Ekerhovd, Per Morten, Skaar, Ronny & Markhus, Knut 2015. "Premiss: Kultur" Regional kulturplan for Hordaland 2015-2025. *In: FYLKESKOMMUNEN* (ed.). Hordaland: Fylkeskommunen.

UNESCO 2003. Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage. Paris: UNESCO

Østigård, Terje 2009. Nasjonal og regional identitet eller kulturell kompleksitet: Forståelser av irrelevante og unike kulturminner. *Primitive tider*, 11, 19-31.

Nettsider:

Bergens Tidende, nett, <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/-Strileidentitet-pa-vikande-front-2857251.html> (13.10.2015)

Bergens Tidende, nett, <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Sjekk-storkommunene-som-planlegges-3188895.html> (13.10.2015)

Bergens Tidende, nett, <http://www.bt.no/meninger/debatt/Stril-er-ein-heiderstittel-3353833.html> (13.10.2015)

Europarådet: Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe 1985
<http://www.coe.int/nb/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007a087>
(19.10.2015)

Europarådet: Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society 2005.
<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680083746>
(19.10.2015)

Europarådet: European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage 1992
<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd25>
(19.10.2015)

Hardanger og Voss museum nettside: Om oss.
<http://hardanger-folkemuseum.hardangerogvossmuseum.no/om-oss.aspx> (8.10. 2015)

ICOM-Norge Nettside: Hva er ICOM?
<http://www.icom-norway.org/hvaericom.html> (21.4.2015)

Nordhordland, nettavis, <http://www.nordhordland.no/nyhende/sprak/lindas/nynorsken-tapar-meland-brukar-15-millionar-i-aret-pa-bokmalklassar/s/5-33-22087> (13.10.2015)

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste: ord og begreper.
<http://www.nsd.uib.no/personvern/test/begreper.html> (18.9.2015)

NRK, nettavis, <http://www.nrk.no/hordaland/bokmalsboom-pa-strilalandet-1.713073>
(13.10.2015)

NRK, nettavis, <http://www.nrk.no/hordaland/nasjonal-strikkekveld-far-pris-1.11706213>
(13.1.2016)

NRK, nettavis, <http://www.nrk.no/kultur/nrk-vil-sette-strikkerekord-1.11271394> (28.9 2015)

NRK, nettavis, <http://www.nrk.no/kultur/slik-gikk-strikkevelden-1.11333785> (13.1.2016)

Museumssenteret i Hordaland: Bevaringstjenestene, Spennande samlingsarbeid for musea.

<http://www.muho.no/bevaringstjenestene/om-avdelinga/spennande-samlingsarbeid-for-musea>
(28.9.2015)

Museumssenteret i Hordaland: Lyngheissenteret om oss.

http://www.muho.no/lyngheisenteret/om_lyngheisenteret (28.9.2015)

Museumssenteret i Hordaland: Om Havråtunet.

<http://www.muho.no/havr%C3%A5tunet/om-havr%C3%A5tunet> (25.9.2015)

Museumssenteret i Hordaland: om Kulturverntjenesten i Nordhordland.

<http://www.muho.no/kulturverntenesta/om-kulturverntenesta-i-nordhordland> (28.9.2015)

Museumssenteret i Hordaland: Om museet og Salhus Tricotagefabrik.

<http://www.muho.no/norsk-trikotasjemuseum/om-museet-og-salhus-tricotagefabrik>
(25.9.2015)

Museumssenteret i Hordaland: Om Stiftinga Museumssenteret i Hordaland

<http://www.muho.no/muho/om-muho/om-museumssenteret-i-hordaland> (25.9.2015)

Museumssenteret i Hordaland: Vestnorsk Utvandringssenter anlegg.

<http://www.muho.no/vestnorsk-utvandringssenter/om-avdelinga/samlingane/anlegg>
(29.9.2015)

Museumssenteret i Hordaland: Vestnorsk Utvandringssenter historie.

<http://www.muho.no/vestnorsk-utvandringssenter/om-avdelinga/historie> (29.9.2015)

SSB, nettside: Folke- og bolig telling, hovedtall kommuner. Tall fra utvalgte kommuner i Nordhordland brukt i figur 7.1.

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=FOBfolkRegion&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=befolkning&KortNavnWeb=fobhoved&StatVariant=&checked=true> [26.1.2016]

Strilen, nettavis, <http://www.strilen.no/nyheiter/Historisk-avtale-i-boks-420650.html> (29.1.2016)

Strilen, nettavis, <http://www.strilen.no/nyheiter/Nytt-museumsbygg-pa-Sletta-145829.html> (25.10.2015)

Strilen, nettavis, <http://www.strilen.no/arkiv/Nyheter/Reknar-med-sorkommune-og-nordkommune-365547.html> (13.10.2015)

Strilen, nettavis, <http://www.strilen.no/arkiv/Nyheter/Ser-vekk-fra-Bergen-326324.html> (13.10.2015)

Strilen, nettavis, <http://www.strilen.no/arkiv/Nyheter/Vil-jobba-for-Strilamuseum-360273.html> (9.9.2015)

Sunnhordland Folkemuseum nettside: Om museet.

<http://www.sunnhordland.museum.no/side.aspx?nr=94> (8.10.2015)

Region Nordhordland: Regionen Nordhordland

http://www.nordhordland.net/?page_id=233 (31.8.2015)

Riksantikvaren. 2013: Konvensjoner. Nettside

<http://www.riksantikvaren.no/Tema/Internasjonalt-samarbeid/Konvensjoner> (19.10.2015)

UNESCO: Armed conflict and heritage: Protection of cultural property in the event of armed conflict.

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/> (19.10.2015)

UNESCO: Illicit trafficking of cultural property: Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property – 1970.

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/1970-convention/> (19.10.2015)

UNESCO: World heritage convention: Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage.

<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (19.10.2015)

UNESCO: Intangible cultural heritage: Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00006> (19.10.2015)

Vestnytt, nett, <http://www.vestnytt.no/ytringer/leiar/Ny-strilekultur-73233.html> (13.10.2015)

Appendiks 1

Informanter

Intervju: Fellesmagasinet

Intervju 1: Prosjektleder for Fellesmagasinet Solveig Jordal

Intervju: Strilamuseet

Intervju 2: Leder for Lindås Sogelag Jan Thorsheim og leder for arbeidsgruppen for Strilamuseet Johannes Rydland

Intervjuer: Steinaldersenteret

Intervju 3: Kultursjef for Austrheim Kari Utkilen

Intervju 4: Kultursjef for Radøy Bente Kopperdal Hervik

Intervju 5: Morten Kutschera

Intervju: Sildaprojektet

Intervju 6: Prosjektleder for Sildaprojektet Torhild Kvingedal

Intervju: Forvaltningen

Intervju 7: Fylkeskonservator Per Morten Ekerhovd

Intervju: Regionrådet Nordhordland

Intervju 8: Leder for Regionrådet Jon Askeland

Appendiks 2

Informasjonsbrev

Kristian Øygarden

E-post: Kristian.Oygarden@student.uib.no

Veileder: Førsteamanuensis Randi Barndon, AHKR, UiB

E-post: Randi.Barndon@ahkr.uib.no

Postboks 7805

5020 Bergen

Til informanten

Mitt navn er Kristian Øygarden, jeg er mastergradsstudent i region og regionalisering ved Universitet i Bergen. I min masteroppgave vil jeg se nærmere på hvordan forvaltningen av fornminner og kulturminner foregår i regionen, og hvordan dette kan være identitetsskapende. I denne forbindelse kommer jeg til å følge tre prosjekter. Ett prosjekt til Museumssenteret i Hordaland, der de ser på mulighetene for en felles lagringsplass for gjenstander i Nordhordland. Det andre prosjektet jeg kommer til å følge er opprustning av steinalderstien i Straume, der de også ønsker og opprette et steinalder senter der det er fokus på eksperimentell arkeologi. Det tredje prosjektet jeg vil følge er et matprosjekt om sild, der folk forteller og lærer hvordan de brukte silden før i tiden.

Studiet er meldt Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste A/S (<http://www.nsd.uib.no/>). Metoden jeg kommer til å bruke er intervjuer, som er dels spørsmål og dels samtaler. Under intervjuet vil det bli brukt båndopptaker. Etter intervjuet vil jeg skrive ned intervjuet. Dette vil bli skrevet ut og sent tilbake til deg slik at du kan gå gjennom og godkjenne intervjuet. Hvis jeg ser det skulle være nødvendig, vil jeg kunne be om et nytt intervju. Det innsamlede materialet vil bli oppbevart konfidensielt, og det er kun jeg som vil ha tilgang til det. Prosjektet skal være ferdig ved utgangen av 2015.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis det er ønskelig vil du bli anonymisert. Du kan trekke deg frem til intervjuet er skrevet ut og godkjent av deg. Råmaterialet (selv intervjuet, ikke den informasjonen som blir skrevet i oppgaven) vil bli anonymisert når prosjektet er avsluttet.

Dette vil skje uavhengig om du som informant ønsker å bli stående ved navn i oppgaven eller ikke.

Håper du har lyst å bidra med informasjon til oppgaven min. Hvis du har spørsmål angående prosjektet kan du sende en e-post til meg eller til min veileder Randi Barndon.

Med vennlig hilsen

Kristian Øygarden

Svarslipp

Jeg ønsker å delta i prosjektet, og stille til intervju

Navn:.....

Jeg kan nåes på telefonnummer ..... For nærmere avtale.

Svarfrist: 09.06.2015

Svarslippen underskrives skannes inn og sendes på e-post til

Kristian.Oygarden@student.uib.no

Appendiks 3

Intervjuguide

Først gjør rede for mitt prosjekt, forklare litt om hva jeg legger i de ulike temaene. Så en rask gjennomgang av prosjektet til informanten og ens bakgrunn og rolle informanten har hatt i prosjektet.

Demokratiseringsprosess av kulturminnevernet

- Er det planer om å ta med frivillige i dette prosjektet?
- Hvem har kommet med initiativet til dette prosjektet?
- Hvordan har den lokale interessen vært for prosjektet?
- På hvilken måte vil/kan dette prosjektet bidra til å vekke lokal interesse?
- På hvilke måter mener du at prosjektet kan øke interessen for kulturminner i kommunen?
- Hvilke negative konsekvenser, hvis noen, kan komme av en økte interesser for kulturminner?
- Hvordan er samarbeidet mellom kommunen og de som driver med frivillig arbeid her i kommunen?
- Hvordan kan dette samarbeidet bedres?

Verdiskapning av kulturminner

- Hva er ditt syn på den *brede verdiskapnings* begrepet?
- Hvordan kan dette prosjektet være med på å skape verdier til samfunnet?
- Hvilke verdier kan det skape?
- På hvilket nivå kan dette prosjektet være med å skape verdier? (nasjonalt, regionalt eller lokalt?)
- Hvorfor er det viktig dere kommer i gang med dette prosjektet?
- Prøver dere i deres prosjekter å involvere næringsmiljøet? Hvilke?

- Hvordan er næringsmiljøet innstilling til et samarbeid med kulturminner eller kulturmiljøer?
- Har dere noen prosjekter i Nordhordland som fokuserer på miljømessig verdiskapning? (kulturmiljøer og landskap, ressursforvaltning, gjenbruk, og forvaltning av det fysiske miljø)

Verditap av kulturminner

- Hva kan være årsaken til verditap av et kulturminne?
- Hvordan kan det være mulig å forhindre verditap av et kulturminne?

Levende kulturarv

- Hvordan vil du definere «levende kulturarv»?
- Har du hørt om «immateriell kulturarv» og hvordan vil du definere det?
- Mener du at det er viktig å ta vare på levende kultur? Hvorfor?
- Gjør dere noe for å fremme levende kultur i kommunen? Hva?
- På hvilke måter kan dere fremme levende kultur gjennom prosjektet deres?
- Har du hørt om andre prosjekter i Nordhordland som satser på levende kulturarv?

Regional identitet

- Kan kulturminner være med på å styrke tilhørigheten til en region?
- På hvilke måter kan dette prosjektet være med på å styrke den regionale identiteten?
- Hvem ville savne dette prosjektet?

Er det noe mer dere synes jeg bør ha med?

Appendiks 4

Intervjuguide Fylkeskonservatoren

Først gjør rede for mitt prosjekt, forklare litt om hva jeg legger i de ulike temaene. Så en gjennomgang av fylkeskommunens rolle i forvaltningen og fylkeskonservatorens rolle.

Demokratiseringsprosess av kulturminnevernet

- Er det et mål i Hordaland om en økt involvering av frivillige i formidlingen kulturminner?
- Hva gjør dere for å motivere museene til å engasjere frivillige i prosjektene sine?
- Hvilke negative konsekvenser, hvis noen, kan komme av en økte interesser for kulturminner?
- Bruker dere frivillige i noen av prosjektene deres?
- Hvordan er samarbeidet mellom fylkeskommunen og de museene i regionen?
- Hvordan kan dette samarbeidet bedres?

Verdiskapning av kulturminner

- Hvilke verdier kan kulturminner gi tilbake til samfunnet?
- Hva er ditt syn på det *brede verdiskapnings* begrepet?
- Kan dette synet på verdiskapning forandre på hvordan en arbeider med kulturminner? Hvordan?
- Kan dette fokuset på verdiskapning hjelpe med å skape økt engasjement for kulturminner?
- Vet du om noen prosjekter som prøver å involvere private næringsinteresser i kulturminnearbeidet?
- Hvordan er næringsmiljøet innstilling til et samarbeid med kulturminner eller kulturmiljøer?

- Har dere noen prosjekter i Hordaland som fokuserer på miljømessig verdiskapning? (kulturmiljøer og landskap, ressursforvaltning, gjenbruk, og forvaltning av det fysiske miljø) Og Nordhordland?

Tap av kulturminner

- Hva kan være årsaker til tap av et kulturminne?
- Hvordan kan det være mulig å forhindre tap av et kulturminne?

Levende kulturarv

- Hvordan vil du definere «levende kulturarv»?
- Hvordan vil du definere «immateriell kulturarv»?
- Mener du at det er viktig å ta vare på levende kultur? Hvorfor?
- Har du hørt om noen prosjekter i Nordhordland som satser på immateriell kultur?
- Hva gjør dere for å fremme levende kultur i fylket?

Regional identitet

- På hvilket nivå (lokalt, regionalt, nasjonalt) kan kulturminner skape tilhørighet?
- På hvilke måter kan kulturminner være med på å styrke tilhørigheten til en region?
- Hvordan kan kommunesammenslåing påvirke regionen?
- Hvordan kan kommunesammenslåing påvirke kulturminnepolitikken i Nordhordland?
- Hvordan kan kommunesammenslåing påvirke kulturminnepolitikken i fylket?

Fylkeskommunens rolle i regionen

- Har fylkeskommunen noe kontakt med museer som ikke er regionsmuseer?
- Hva går denne kontakten ut på?
- Hvilke (økonomiske) midler har fylkeskommunen, som museer og kommuner kan søke om?

- Hva legger en i regional planlegging? Er dette gjennom regionale planer, som «premiss»?

Er det noe mer dere synes jeg bør ha med?

Appendiks 5

Intervjuguide Regionrådet

Først gjør rede for mitt prosjekt, forklare litt om hva jeg legger i de ulike temaene. Så en gjennomgang av regionrådets rolle i regionen og hvordan deres rolle i kulturminnevernet.

Regionrådets rolle i Nordhordland

- Hva gjør regionrådet for å bygge/promotere Nordhordland som en region?
- Hvilke strategier bruker dere for å skape en identitet/tilknytning til Nordhordland?

Demokratiseringsprosess av kulturminnevernet

- Kan du utdype litt om kulturutvalget? Hva det er og hva deres oppgaver er?
- Har kulturutvalget ansvar for noen prosjekter knyttet til kulturminner i regionen?
- Sitter kulturutvalget på midler som kan brukes på kulturminnevernet?
- Hvilke muligheter har kulturutvalget til å påvirke kulturminnepolitikken i regionen?
- Hvordan er samarbeidet mellom regionrådet og de frivillige som driver med kulturminner i regionen? (sogelagene)
- Hvordan kan dette samarbeidet bedres?
- Har regionrådet noe kontakt med Museumssenteret?
- Hva går denne kontakten ut på?
- Hvilke negative konsekvenser, hvis noen, kan komme av en økte interesser for kulturminner?

Verdiskapning av kulturminner

- Hva forbinder du med verdiskapning av kulturminner?
- Hva er ditt syn på det *brede verdiskapnings* begrepet?

- Kan dette synet på verdiskapning forandre på hvordan en arbeider med kulturminner? Hvordan?
- Kan dette fokuset på verdiskapning hjelpe med å skape økt engasjement for kulturminner?
- Vet du om noen prosjekter som prøver å involvere private næringsinteresser i kulturminnearbeidet i Nordhordland?
- Hvordan er næringsmiljøet innstilling til et samarbeid med kulturminner eller kulturmiljøer?
- Har dere noen prosjekter i Hordaland som fokuserer på miljømessig verdiskapning? (kulturmiljøer og landskap, ressursforvaltning, gjenbruk, og forvaltning av det fysiske miljø) Og Nordhordland?

Tap av kulturminner

- Hva kan være årsaker til tap av et kulturminne?
- Hvordan kan det være mulig å forhindre tap av et kulturminne?

Levende kulturarv

- Hvordan vil du definere «levende kulturarv»?
- Hvordan vil du definere «immateriell kulturarv»?
- Mener du at det er viktig å ta vare på levende kultur? Hvorfor?
- Har du hørt om noen prosjekter i Nordhordland som satser på immateriell kultur?
- Gjør dere noe for å fremme levende kultur i regionen?
- Kan det være aktuelt å bruke immateriell kulturarv for å fremme regionen?

Regional identitet

- Kan kulturminner være med å skape tilhørighet til en region?
- På hvilke måter kan kulturminner være med på å styrke tilhørigheten til en region?
- Kan kulturminner styrke tilhørigheten til Nordhordland?
- Er det aktuelt å bruke kulturminner til å skape en identitet i Nordhordland?
- Hvordan kan kommunesammenslåing påvirke regionen?
- Hvordan kan kommunesammenslåing påvirke kulturminnepolitikken i Nordhordland?
- Hvordan kan kommunesammenslåing påvirke kulturminnepolitikken i fylket?

Er det noe mer dere synes jeg bør ha med?